

STADENS SKAVSÅR

Inhägnade flerbostadshus i den
polariserade staden

Mikaela Herbert

TIDIGARE PUBLIKATIONER I MAPIUS:

1. Mikael Stigendal (2007): Allt som inte flyter. Fosies potentialer – Malmös problem.
2. Ebba Lisberg Jensen & Pernilla Ouis, red. (2008): Inne och ute i Malmö. Studier av urbana förändringsprocesser.
3. Per Hillbur, red. (2009): Närmaturens mångfald. Planering och brukande av Arriesjöns strövområde.
4. Johanna Sixtensson (2009): Hemma och främmande i Staden. Kvinnor med slöja berättar.
5. Per Olof Hallin, Alban Jashari, Carina Listerborn & Margareta Popoola (2010): Det är inte stenarna som gör ont. Röster från Herrgården, Rosengård – om konflikter och erkännande.
6. Mikael Stigendal (2010): Cities and social cohesion. Popularizing the results of Social Polis.
7. Mikael Stigendal, red. (2011): "Det handlar om något större". Kunskaper om ungdomars möte med sin stad. Följeforskning om New City
8. Eva Öresjö, Gunnar Blomé och Lars Pettersson (2012): En stadsdel byter skepnad. En utvärdering av förnyelsen på Öster i Gävle.
9. Nicklas Guldåker och Per-Olof Hallin (2013): Stadens bränder del 1. Anlagda bränder och Malmös sociala geografi.
10. Helena Bohman, Manne Gerell, Jonas Lundsten och Mona Tykesson (2013): Stadens bränder del 2. Fördjupning.
11. Manne Gerell (2013): Bränder, skadegörelse, grannskap och socialt kapital.

© FÖRFATTARNA

Malmö högskola, Institutionen för urbana studier, 2013

Malmö University Publications in Urban Studies (MAPIUS) 12

OMSLAGSBILD: Hanna Björk

LAYOUT OCH FORM: Fredrik och Josefin Björk

TRYCK: Holmbergs, Malmö 2013

ISSN: 1654-6881

ISBN 13: 978-91-981058-2-7

BESTÄLLNINGSDRESS :

Holmbergs AB

Stora Trädgårdsgatan 30

Box 25, 201 20 Malmö

INTERNETBESTÄLLNING:

mah@holmbergs.com

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	5
Sammanfattning	7
1. Inledning	9
2. Riskhantering genom socio-spatiala strategier i den polariserade staden	13
3. Metoder för insamling av studiens empiriska material	41
4. Kartläggning och analys av förekomsten av inhägnade flerbostadshus i Malmö	49
5. Bostadsrättsföreningarnas beslut att inhägna – motiv och effekter	64
6. Syntes och slutsatser	102
Referenser	112
Förteckning över intervjuer	115
Intervjuguide	116

FÖRORD

Social oro och sociala risker är begrepp som allt mer kommit att diskuteras inom forskning, bland myndigheter och olika medier. Inom forskningsprojektet Sociala risker, civilsamhällets omvandling och strategisk riskhantering. För en beredskap inför 2000-talets kriser, finansierat av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap står dessa begrepp och sociala processer i fokus. Rapporten Stadens skavsår - Inhägnade flerbostadshus i den polariserade staden är den första i en serie skrifter som belyser dessa förhållanden utifrån olika perspektiv. Den ger ett intressant och viktigt perspektiv på de successiva och smygande urbana förändringsprocesser som inte alltid är så lätta att få en samlad bild av, men som på sikt förändrar våra vardagsrelationer, stadens tillgänglighet och synen på den andre.

Undersökning, analys och rapport är framtagen av Mikaela Herbert som också står för innehållet.

Per Olof Hallin
Projektledare

SAMMANFATTNING

Studien *Stadens skavsår – Inhägnade flerbostadshus i den polariserade staden* behandlar ett tilltagande fenomen i Malmö: att bostadsrättsföreningar väljer att genom staket och låsta grindar, som förhindrar tillträde eller passage av utomstående, helt eller delvis inhägna sina fastigheter. Studien genomfördes inom ramen för forskningsprojektet *Sociala risker, civilsamhällets omvandling och strategisk riskhantering. För en beredskap inför 2000-talets kriser*, finansierat av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

I studien redovisas resultatet av en kartläggning av inhägnade flerbostadshus i Malmö som visar att följande faktorer har betydelse för var i staden dessa är belägna:

- Fastigheternas arkitektoniska utformning och modernismens stadsplaneringsideal om öppenhet och friliggande huskroppar som har medfört en gränsdragningsproblematik mellan privat och offentligt.
- Fastigheternas upplåtelseform – drygt 80 % av de inhägnade flerbostadshusen tillhör bostadsrättsföreningar.
- Stadens segregationsmönster – 75 % av de inhägnade flerbostadshusen återfinns i ekonomiskt resursfattiga och etniskt segregerade bostadsområden med en hög koncentration av utrikesfödda invånare. En betydande andel av besluten att inhägna har fattats i bostadsområden som har övergått från att vara integrerade till att bli mer segregerade under de senaste decennierna.

Intervjuer med representanter för bostadsrättsföreningar, som har valt att helt eller delvis inhägna sina fastigheter, bidrar till ökad kunskap om hur sociala risker i närmiljön uppfattas och hanteras, om motiven bakom beslutet att inhägna samt de upplevda effekterna av detta beslut. En tendens i intervjumaterialet är att beslutet följer på en känsla av att det egna bostadsområdet har förändrats till det sämre under en längre tid och att närmiljön har blivit mera otrygg. Respondenterna identifierar strukturella faktorer bakom de lokala problemen men förknippar dock i merparten av intervjuerna dessa med vissa specifika "riskgrupper". Det främsta motivet bakom beslutet att inhägna är således en önskan att hålla obehöriga utanför. I allmänhet är det dock en kombination av olika typer av mindre störningar, vardagsbrott och en känsla av ökad otrygghet som har lett fram till beslutet. I några fall är det emellertid

mer akuta, direkt hotfulla situationer som har fått föreningarna att agera. Överlag är respondenterna nöjda med den effekt som staketen ger och menar att tidigare problem har mildrats väsentligt även om de inte helt har eliminerats.

Föreningarna har främst valt tekniska/fysiska lösningar för att hantera risker och störningar i närmiljön. Respondenterna menar att detta till en del beror på att föreningarna lider brist på andra resurser än strikt ekonomiska och har större vana vid att hantera ”hårda” än ”mjuka” frågor. De hänvisar bland annat till att den informella sociala kontrollen liksom den sociala gemenskapen inom föreningarna upplevs som svaga, vilket innebär att förmågan att hantera problemen genom socialt orienterade åtgärder är begränsad. Därutöver är tilliten till polis och andra myndigheters kapacitet att upprätthålla ordningen i bostadsområdet svag och föreningarna har bedömt det som nödvändigt att agera på egen hand. Trots att staketen representerar en utveckling respondenterna inte finner önskvärd för samhället i stort, upplevs de av merparten av de intervjuade som nödvändiga utifrån den enskilda föreningens perspektiv.

Det empiriska materialet tolkas utifrån ett tvärvetenskapligt ramverk som rymmer såväl strukturella som vardagsnära perspektiv på socio-spatiala strategier som syftar till riskhantering. Strategierna analyseras i relation till övergripande strukturella processer som de senaste decenniernas politisk-ekonomiska omstrukturering liksom därpå följande socio-spatiala polarisering och ökat individuellt ansvarstagande för den egna tryggheten. Hur dessa förändringar hanteras på den lokala nivån, i bostadsområdet, analyseras utifrån teorier om social rumsbildning, social kontroll samt social och rumslig slutenhet. Beslutet att inhägna relateras därtill till begrepp som territorialitet och det försvarbara området.

Studien visar på en successiv normalisering under det senaste decenniet av inhägnade flerbostadshus och förutspår en fortsatt ökning i takt med att den socio-spatiala polariseringen av Malmö tilltar. Framför allt medför staketen en rumslig slutenhet som begränsar obehörigas tillträde. Å ena sidan menar respondenterna att detta leder till att känslan av trygghet hos föreningarnas medlemmar ökar. Å andra sidan innebär det en risk att trygghet sammankopplas med ett slags territoriell tillhörighet, slutenhet och kontroll. Inhägnaderna bidrar därmed potentiellt till att den socio-spatiala polariseringen av staden, i säkra och osäkra zoner, accentueras ytterligare.

1 INLEDNING

”Vi kan aldrig läsa dem ute men vi lär dem att förstå att det här är vårt område”. (Intervju 6)

Slutsatsen är Görans, styrelseledamot i en stor bostadsrättsförening i södra Malmö.

För sju år sedan valde Göran och de andra i styrelsen att hägna in hela bostadsrättsföreningens område för att komma tillrätta med de problem med skadegörelse, hot och upplevd otrygghet som de under en längre tid hade sökt en lösning på. Dem han talar om är ungdomar från en närliggande skola. Omständigheterna som föranledde beslutet att sätta upp staket och låsta grindar är speciella. De är just den här föreningens erfarenheter. Men handlingen, att läsa om sig och sätta upp staket och grindar för att hantera risker i närmiljön, är de inte ensamma om.

I början av 2000-talet fick en bostadsrättsförening i kvarteret Lugnet i centrala Malmö stor medial uppmärksamhet med anledning av de murar, staket och grindar, som föreningen hade ansökt om bygglov för att uppföra.¹ Det väckte en livlig diskussion kring huruvida Sverige hade fått en första *gated community* samt betydelsen av detta i en svensk urban kontext.²

Under det dryga decennium som har passerat sedan dess har många bostadsrättsföreningar i Malmö följt efter, bland dessa Görans förening. Deras beslut att inhägna har dock inte rönt samma intresse.

Utvecklingen i Malmö har under de senaste decennierna utmärkts av en kraftigt ökande inkomstojämlikhet, en låg förvärvsgrad jämfört med riket i stort och en tilltagande boendesegregation. Staden har blivit alltmer segregerad - andelen områden som är socioekonomiskt och etniskt integrerade har minskat väsentligt samtidigt som alltför många områden är socioekonomiskt resursfattiga och har en hög koncentration av utrikesfödda (Salonen 2012). Med andra ord, en tilltagande polarisering i en kompakt stad där allt ändock är geografiskt nära. På cykel genom Malmö går det snabbt att röra sig mellan bostadsområden

---

1 Brf Lugnets beslut medförde även att *gated communities* kom att uppmärksammas av svenska bostadsforskare, exempelvis Öresjö (2000).

2 Med *gated community* avses vanligtvis bostadsområden med någon form av fysiska barriärer och tillträdeskontroll som privatiserar gemensamma rum (Blakely & Snyder 2000).

där de socioekonomiska förutsättningarna ser mycket olika ut. Gränser, som ibland är osynliga för den utomstående utan kunskap om lokala förhållanden, passeras. Men här och var passeras också nydragna gränser av galvaniserat stål. I den här rapporten presenteras resultaten av en studie av ett tilltagande fenomen i Malmö: att bostadsrättsföreningar sätter upp staket och grindar, försedda med lås eller elektroniska passagesystem. En underliggande hypotes är att staketet markerar en allt mer fragmenterad stads "skavsår", uppkomna av social spänning och otrygghet.

Rapporten är framtagen inom ramen för forskningsprojektet *Sociala risker, civilsamhällets omvandling och strategisk riskhantering. För en beredskap inför 2000-talets kriser*, finansierat av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Ett stort tack riktas till de intervjupersoner som frikostigt har delat med sig av sina erfarenheter till förmån för studien.

1.1 Syfte och frågeställningar

Studien syftar till att kartlägga förekomsten av flerbostadshus i Malmö, som inhägnats med staket och låsta grindar som förhindrar tillträde eller passage av utomstående samt att analysera var dessa är belägna i relation till arkitektonisk utformning, stadsplaneringsideal, socioekonomisk data samt brottsdata.

Vidare syftar studien till att med utgångspunkt i beslutet att inhägna, bidra till ökad kunskap om hur representanter för bostadsrättsföreningar uppfattar och hanterar sociala risker i sin närmiljö samt att analysera detta ur ett lokalt såväl som ur ett strukturellt perspektiv.

Följande frågeställningar har väglett framställningen av studien:

- *Hur kan beslut att inhägna flerbostadshus och följderna av dessa beslut förstås mot bakgrund av processen av tilltagande socio-spatial polarisering av staden?*
- *Hur kan beslut att inhägna flerbostadshus förstås med utgångspunkt i olika typer av socio-spatiala strategier liksom i teoribildning avseende den byggda miljös betydelse för territorialitet och trygghet?*
- *Vilka mönster kan identifieras utifrån en analys av staketens geografiska lokalisering i relation till stadsplaneringsideal, arkitektonisk utformning, upplåtelseform samt viss socioekonomisk data och brottsdata?*
- *Hur ser representanter för bostadsrättsföreningar med staket och låsta*

grindar på sociala risker i närmiljön samt vilken mening ger de staketet i relation till riskhantering och trygghet?

- *Vilka motiv anges som avgörande för besluten att inhägna och vilken effekt upplever intervjupersonerna att staketet har fått?*

1.2 Avgränsningar

Studien är geografiskt avgränsad till Malmö. Huruvida inhägnade flerbostadshus är vanligare i Malmö jämfört med andra större svenska städer återstår att undersökas. Studien omfattar inte heller en jämförelse mellan Malmö och städer i Sverige eller utomlands, utan är en fallstudie av lokala förhållanden, som dock relateras till övergripande samhällsförändringar. Vidare kan nämnas att fokus i studien är på bostadsrättsföreningar, då det tidigt i forskningsprocessen framgick att det huvudsakligen är bostadsrättsföreningar som fattar beslut om att inhägna. Inhägnade hyresfastigheter lämnas därmed till stor del därefter i studien och fastighetsföretagens motiv att inhägna undersöks inte närmare.

1.3 Rapportens disposition samt läsanvisningar

I kapitel två, *Riskhantering genom socio-spatiala strategier i den polariserade staden*, presenteras studiens teoretiska ramverk. Genom att teckna en bred, tvärvetenskaplig bild, som samlar flera olika perspektiv på gränser i staden och riskhantering genom socio-spatiala strategier, ges verktyg för förståelse av det empiriska materialet. Kapitel tre, *Metoder för insamling av studiens empiriska material*, behandlar studiens metodologiska utgångspunkter samt avvägningar och vägval i fältarbetet såväl som i bearbetningen av det insamlade materialet. I kapitel fyra, *Kartläggning och analys av förekomsten av inhägnade flerbostadshus i Malmö*, redovisas kartografiskt den geografiska lokaliseringen av flerbostadshus med staket och låsta grindar, som därutöver analyseras i relation till olika typer av data. Kapitel fem, *Bostadsrättsföreningarnas beslut att inhägna – motiv och effekter*, bärs av bostadsrättsföreningarnas representanters röster. Här ges utrymme för deras perspektiv på risker i närmiljön, staket och grindar samt riskhantering. I kapitel sex, *Syntes och slutsatser* sammanför resultatet från de två föregående kapitlen för tolkning med stöd av det teoretiska ramverket. Avslutningsvis följer studiens slutsatser.

En ambition i framställningen av rapporten har varit att göra det möjligt att läsa de olika kapitlen separat utan att förståelsen av de komplexa sammanhang som beslutet att inhägnas är en del av går förlorade. Detta resulterar emellertid löpande i hänvisningar till såväl empiri som teori som kan upplevas som upprepningar vid läsning av texten från början till slut. En fördel är dock att en läsare som till exempel huvudsakligen är intresserad av studiens empiriska innehåll kan fokusera på kapitel fyra och fem medan kapitel två vänder sig till en läsare som har intresse av de skilda teoretiska perspektiv på beslutet att inhägnas som ges där. Förhoppningen är dock naturligtvis att läsningen av enskilda kapitel ska inbjuda till fortsatt läsning av rapporten i dess helhet.

2 RISKHANTERING GENOM SOCIO-SPATIALA STRATEGIER I DEN POLARISERADE STADEN

I detta kapitel introduceras redskap för tolkning och analys av bostadsrättsföreningarnas beslut att inhägnas i form av studiens teoretiska ramverk. Studiens arena är den polariserade staden och inledningsvis ges därför en kort introduktion till den pågående processen av ökad socio-spatial polarisering i relation till de senaste decenniernas politisk-ekonomiska omstrukturering. Därefter behandlas begreppet risk, med fokus på sociala risker, som har fått allt större betydelse under samma tidsperiod. Olika uttryck för socio-spatiala strategier som bland annat syftar till att hantera risker liksom begreppet social kontroll och dess betydelse för social rumsbildning på bostadsområdesnivå behandlas i därpå följande avsnitt. Tillgängliga strategier för människor för att hantera otillfredsställande förhållanden i utsatta bostadsområden presenteras därefter. En sammanfattning av delar av teoribildningen kring betydelsen den byggda miljöns fysiska utformning har för känslan av trygghet och brottsprevention följs av en kort överblick över forskningen kring så kallade gated communities. Det teoretiska ramverket sammanfattas slutligen genom en översiktlig modell för fortsatt analys.

2.1 Socio-spatial polarisering i den postindustriella staden

De senaste decenniernas globala politisk-ekonomiska omstrukturering har i grunden påverkat utvecklingen i och av våra städer. Förändringar av länders näringslivsstruktur har fått betydande konsekvenser också för lokala sociala förhållanden. Övergången till en mer serviceorienterad ekonomi har förändrat relationerna på arbetsmarknaden och drivit fram en polarisering där allt fler ställs utanför det ekonomiska systemet samtidigt som andra grupper tar del av det välstånd som följt på en snabb ekonomisk utveckling. Detta har bidragit till en ökande social ojämlikhet som förstärks av att välfärdsstatens räckvidd begränsats och att ett större ansvar har ålagts den enskilda individen. Ojämlikheten tar sig därtill rumsliga uttryck genom en accentuerad uppdelning mellan rikare

och fattigare bostadsområden och den postindustriella staden brukar ofta beskrivas som en delad stad, en stad kluven i ett innanför och ett utanför (Sassen 2001, Wacquant 2008). I Sverige är bostadssektorn det politikområde som har påverkats mest av omstruktureringen. Den omfattande avregleringen av den svenska bostadsmarknaden har inneburit en omfattande omfördelning av tillgångar såväl som bidragit till ökad segregation (Hedin et al 2012).

Staden har således en central roll som arena för den politisk-ekonomiska omstruktureringen och den ökande socio-spatial polarisering som präglar den urbana miljön kan sägas rymma två parallella processer. Å ena sidan en process av homogenisering, som kännetecknas av ökad närhet och vertikal likriktning globalt och lokalt. Städer, i egenskap av maktcentra, länkas samman som noder på ett sätt som till en del har medfört en förskjutning av makt och inflytande från den nationella till den globala respektive den lokala nivån. Ett annat uttryck för denna process av homogenisering är utvecklingen av en transnationell, kosmopolitisk kultur för samhällets eliter som materialiseras lokalt i form av exkluderande gemenskaper (Kings 2011). Ett exempel på detta är så kallade gated communities. Å andra sidan tar den socio-spatiala polariseringen sig uttryck genom en process av horisontell fragmentering där staden i ökande grad avgränsas i separata rum längs med olika slags skiljelinjer, i huvudsak socioekonomi och etnicitet. Det innebär att människors vardagsverkligheter, i form av socioekonomiska levnadsvillkor, ser olika ut men att dessa till åtminstone en del också levs i parallella rum. Det medför att det lokala i form av närmiljön, det egna grannskapet, paradoxalt nog i en global tid, får en särskild betydelse i människors vardagsliv (ibid).

Fragmenteringen brukar oftast talas om i termer av segregation, dvs. en ackumulation av rikedom som existerar parallellt med en koncentration av fattigdom och som är spatialt åtskilda (Molina 1997). Segregation är således något som inbegriper alla delar av en stad, inte bara resursfattiga bostadsområden och enskilda bostadsområden bör därför rimligtvis studeras i relation till stadens segregationsmönster som helhet. Vidare är segregation ett komplext fenomen som påverkas av såväl övergripande strukturella processer såsom homogenisering och fragmentering som av individuella hushålls beslut. Forskning har visat att det emellertid är samhällets relativt sett resursstarka grupper som är drivande i lokala segregationsprocesser och segregation kan sägas både spegla och reproducera sociala förhållanden (ibid).

2.2 Sociala risker

Den politisk-ekonomiska omstruktureringen har inte enbart inneburit en intensifierad socio-spatial polarisering av våra städer. I dess spår har också följt ett ökat fokus på sociala risker. På 1990-talet introducerades begreppet risksamhälle av Ulrich Beck (1992), varmed han ville beskriva en särskild aspekt av det komplexa, senmoderna samhället. Nämligen att människor som ett resultat av moderniteten ständigt måste hantera och förhålla sig till fler och mer omfattande risker. Även om Beck (ibid) i första hand avsåg miljökatastrofer och andra typer av exceptionella risker, genererade av mänsklig handling, är hans begrepp betecknande för vår tid, även vad gäller synen på vad som traditionellt betraktats som sociala problem men som allt oftare definieras i termer av risk.

2.2.1 Risk och riskhantering

Att risk och riskhantering är relevanta begrepp i den här studien härrör ur det grundläggande antagande som studien tar sin utgångspunkt i, dvs. att de staket och låsta grindar som bostadsrättsföreningarna installerar syftar till att stänga ute något eller någon och att skydda det som finns på insidan. Risk rör just det oönskade; oönskade händelser kan sannolikt ske men pålitlig kunskap om när dessa kan inträffa liksom vilka konsekvenser de i så fall medför saknas (Hallin 2013). Göran Sundqvist och Martin Letell (2007) menar att själva artikulationen av en risk rymmer en implicit vilja att kontrollera och styra ett oönskat händelseförlopp. Att försöka beräkna sannolikheten för att en viss händelse ska inträffa och bedöma vilken beredskap som krävs för att hantera situationen är grunden i all riskvärdering. Detta är giltigt oavsett om det rör sig om vardagsrisker eller risker av mer exceptionell karaktär. Ställd inför en alltmer komplex omvärld ökar den enskilda individens behov av att på olika sätt reducera denna komplexitet. Är hon framgångsrik i sina försök att reducera komplexiteten kommer individen att uppleva en högre grad av kontroll (Sandstig 2010). I vardagen gör människor naturligtvis inte några avancerade kalkyler utan utgår i stället ifrån egna och andras erfarenheter liksom från information från media och andra kunskapskällor vid värdering och hantering av risker (ibid).

Traditionellt har man inom riskforskningen gjort en kronologisk och logisk åtskillnad mellan å ena sidan riskvärdering och å andra sidan riskhantering. Enligt Sundqvist och Letell (2007) är det emellertid nödvändigt att problematisera denna åtskillnad och därmed

också föreställningen att riskvärdering skulle vara objektiv och neutral medan riskhantering genom att den väger olika kostnader, värderingar och intressen är normativ. Det finns alltid någon som identifierar det oönskade och som gör en värdering av dess sannolikhet att inträffa och möjliga konsekvenser därav. Det är således nödvändigt att hänsyn tas till *vem* som gör en viss riskvärdering (Hallin 2013). Riskvärderingen utgår från perceptionen av risk, en uppfattning som både är subjektiv och beroende av faktorer som kunskapsnivå, kontrollerbarhet och fruktan (Sundqvist & Letell 2007). Riskperceptionen påverkas av såväl reella som föreställda sannolikheter och konsekvenser liksom av förmågan att kontrollera risken (Sandstig 2010). Därför måste såväl riskvärdering som riskhantering ses som normativa handlingar, som utgår ifrån subjektiva bedömningar. Dessa bedömningar sker därtill i ett socialt sammanhang och är sociala i den bemärkelsen att de konstrueras och vidmakthålls av och mellan människor och har potential att forma och förändra relationer mellan människor (Sundqvist & Letell 2007). Förmågan att hantera risker är vidare beroende av olika typer av resurser. Människor intar enligt Beck (1992) skilda "riskpositioner" i risksamhället. Deras sociala position påverkar och påverkas av deras förmåga att hantera risker. Där Beck ser kunskap som en resurs av central betydelse betonar emellertid bland andra Anthony Giddens (1999) att klasstruktur och fördelning av resurser har fått en förnyad betydelse i risksamhället och är avgörande för människors förmåga att hantera risker.

2.2.2 Sociala risker

Risikforskningen har framför allt vuxit fram inom naturvetenskap och teknik och har traditionellt fokuserat exempelvis naturkatastrofer, industriella processer och bränder. På senare år har *sociala risker* emellertid blivit ett alltmer återkommande använt begrepp, inte minst av myndigheter. Per-Olof Hallin definierar en social risk enligt följande:

En social risk är sannolikheten för oönskade händelser, beteenden eller tillstånd med ursprung i människors relationer, livsvillkor och levnadsförhållanden och med negativa konsekvenser på det som bedöms vara skyddsvärt. (Hallin 2013)

Definitionen öppnar för en bred förståelse av social risk, som operationaliserat i ett vardagsperspektiv också kan sägas omfatta uttryck för vad som vanligtvis snarare skulle betecknas som oordning. Oordning skulle också kunna sägas indikera en ökad sannolikhet för negativa

konsekvenser för det som människor anser vara skyddsvärt. Generellt kan oordning beskrivas som ett sammanbrott av den lokala ordningen i exempelvis ett bostadsområde men definieras oftast som beteenden som befinner sig i gränslandet mellan det brottsliga och det oönskade med utgångspunkt i dominerande samhällsliga normer (Skogan 1992). Det kan också beskrivas som beteenden som i onödan utsätter andras hälsa eller egendom för risk eller fara och tangerar på så vis tydligt begreppet social risk (Courtwright 1996). Beteenden och företeelser som typiskt förknippas med oordning är bråk och slagsmål, skadegörelse, störande grannar, nedskräpning, berusade personer och "tillhåll" för missbrukare samt ungdomar som "hänger", bråkar och stör ordningen (Sampson & Raudenbusch 2004; Wikström et al 1997; Ross & Mirovsky 1999). Oordning och upplevelsen av att miljön i exempelvis ett bostadsområde är okontrollerbar kan leda till en känsla av otrygghet (Sandstig 2010). I den här studien görs emellertid bedömningen att risk är ett mer fruktbart teoretiskt begrepp än oordning att använda sig av för att förstå beslutet att inhägnas, då det som nämnts ovan i själva begreppet risk implicit också rymmer en önskan att kontrollera ett visst tänkt händelseförlopp för att undvika skada.

Orsakerna till att sociala förhållanden i ökande grad har kommit att uppmärksammas i termer av risk är flera. Den globala politisk-ekonomiska omstruktureringen under de senaste decennierna är som nämnts tidigare den viktigaste. Förändrade livs- och arbetsvillkor med en ökad social differentiering skapar osäkerhet och social spänning i breda befolkningslager. Samtidigt innebär ett mer begränsat offentligt ansvarstagande att ett ökat ansvar åläggs den enskilda individen, också för riskhantering i vardagen. Man kan säga att olika typer av risker därmed har privatiserats i större utsträckning än vad som var fallet under välfärdsstatens guldålder. Parallellt har omstruktureringen inneburit att förutsättningarna för demokratiska processer och politikens påverkansmöjligheter, inte minst på den nationella arenan, har förändrats i grunden (Wacquant 2008). Zygmunt Bauman (2012) menar att vår känsla av fara, risk och osäkerhet har fördjupats under det senaste decenniet och att detta härrör ur politikens och statens förändrade roll. När den politiska makten överger möjligheterna att komma tillrätta med eller kompensera för ekonomiskt alstrad osäkerhet i människors vardag skakas grundvalarna för statens legitimitet. Staten blir därmed enligt Bauman (ibid) tvungen att återvinna sin legitimitet genom att skydda sina medborgare från huvudsakligen icke-ekonomiska osäkerheter. I detta sammanhang har reella eller föreställda hot mot medborgarnas

personliga säkerhet fått central betydelse, oavsett om det rör sig om global terrorism, organiserad brottslighet eller upplopp i städernas fattigare förorter. Statens legitimitet återuppbyggs på diskurser om säkerhet och nolltolerans (ibid). Det ökande intresset för risker och inte minst sociala risker, bör ses i detta sammanhang.

Mats Franzén (2000, s. 128) menar att detta ideologiska skifte medför en kvalitativ förändring av hur hot identifieras och hanteras på en övergripande samhällig nivå som naturligtvis får följder på såväl lokal som individuell nivå. Valfärdsstatens begränsade resurser leder till att förebyggande och inkluderande åtgärder skalas ned till förmån för exkluderande åtgärder, där den/det avvikande hålls utanför till lägsta möjliga kostnad. Problemkomplexet *kunskap – risk – säkerhet* har, enligt Franzén (ibid) ersatt det tidigare dominerande *avvikelse – kontroll – ordning*. Om målet för socialpolitiken tidigare var att återskapa ordningen genom en inkluderande kontroll av det socialt avvikande kan detta ideologiska skifte sägas ha inneburit en större tonvikt på att avvärja hot. Handlade det förr om att förstå och lösa sociala problem så handlar det nu, härdraget, om att parera sociala risker i tid. Genom att identifiera, klassificera och hantera grupper och/eller beteenden utifrån ”farlighetsnivå” är det möjligt att vara steget före, att vara proaktiv. Även om människor i vardagen kanske inte formulerar sig i termer av sociala risker utan snarare ser problem eller oordning, medför samhällets fokus på risk och säkerhet samt ökade privatisering av hanteringen av dessa, att också vardagslivet i ökande grad präglas av förväntningar om att vara proaktiv och att på olika sätt trygga och försäkra sig mot eventuella risker. Detta paradigmskifte återspeglas enligt Franzén (ibid) även i det offentliga rummet, genom olika typer av åtgärder som syftar till att öka säkerheten och känslan av trygghet. Inte minst sker det genom upprättandet och kontrollen av gränser. Socio-spatiala strategier i form av fysiska och/eller sociala gränsdragningar används för att skapa ett tryggt innanför och ett otryggt utanför och omfördelar därigenom så att säga riskerna i det offentliga rummet.

2.3 Socio-spatiala strategier i det urbana rummet

I följande avsnitt behandlas olika typer av gränsdragningar och social rumsbildning, som skulle kunna betecknas socio-spatiala strategier och som har det gemensamt att de omfattar handlingar som uttrycks rumsligt men som har ett socialt ursprung och får sociala konsekvenser.

2.3.1 Fysiska gränser i det urbana rummet

En gräns syftar alltid till att separera och skapa åtskillnad. Den upprättas utifrån en vilja att definiera och kontrollera ett visst utrymme och är ett slags maktuttryck som också skänker betydelse åt det den särskiljer, på båda sidor. Alla typer av fysiska gränser, inklusive de grindar och staket som är föremål för den här studien, har ett socialt ursprung och en social betydelse. De är materiella och rumsliga uttryck för sociala relationer. Ett samhälles sociala struktur och organisation avspeglas därmed enligt Ali Madanipour (2003) i dess spatiala indelning. Enligt Madanipour (ibid) kan allt stadsbyggande essentiellt sägas handla om att dra socialt konstruerade gränser mellan ett innanför och ett utanför. Inte minst vittnar gränserna mellan stadens offentliga och privata rum om detta. Dessa gränsdragningar genererar en relativt varaktig rumslig struktur som skapar och reproducerar beteende- och rörelsemönster i staden och som påverkar hur vi planerar och utför våra vardagliga rutiner liksom hur vi beter oss på vissa platser (ibid).

En gräns uppskattas av dem som finner den legitim och retar dem som upplever den som en orättfärdig inskränkning. På så vis skapar den friktion och riskerar att förstärka upplevelsen av skillnad och motsättning mellan det/dem den åtskiljer. Samtidigt utgör den ett slags gränssnitt, en potentiell kontaktyta. Madanipour (ibid, s.63) uttrycker det på följande sätt: *"A gate in a wall is the starting point of both the interior of a house and of the outside world of the street"*. Gränsen är på så vis del av båda sidor. Den är en tröskel mellan två sfärer - mellan det privata och det offentliga, mellan ett kontrollerat innanför och ett utanför vi saknar men kan söka kontroll över. Hur gränsen är utformad liksom hur den kontrolleras kommer att ha betydelse för hur den upplevs på ömse sidor. Upplevelsen av gränsen påverkas också av huruvida den förhindrar eller främjar flöden och social interaktion i det urbana rummet (ibid). Gränserna mellan stadens offentliga och privata rum är sällan knivskarpa. Ofta skiljs de åt av en glidande skala bestående också av semioffentliga och semiprivata rum. Det kan å ena sidan väcka osäkerhet om ägande och ansvarsförhållanden men å andra sidan öppna för möten och en mjukare övergång mellan livet i den privata sfären till livet i den offentliga. Att upprätta gränser är ett sätt att avgränsa och skydda såväl den privata som den offentliga sfären från intrång och inskränkningar (ibid). Graden av öppenhet och tillträde definierar rummet som offentligt eller privat. Medan det offentliga rummet har som utgångspunkt att erbjuda ett oinskränkt tillträde för alla – även om så sällan är fallet -

ökar exklusiviteten ju mer privat ett rum görs. Även privatägda rum kan emellertid vara tillgängliga för utomstående men med den skillnaden att de inte behöver vara det, annat än på initiativ av den eller de som kontrollerar det. Med kontrollen över ett privat rum följer möjligheten att neka andra människor tillträde, att avvisa obehöriga från att vistas där (Franzén 2000). I så måtto kan man säga att det finns en relation mellan möjligheterna att utöva kontroll och graden av exklusivitet. Det är naturligt nog enklare att i privata rum till exempel identifiera obehöriga liksom att etablera normer för acceptabelt beteende.

2.3.2 Fagiska och emiska strategier

Varje samhälle har, under alla tider, haft strategier för att hantera faror, hot och risker. I synnerhet är det främlingen/den andre som har fått ikläda sig rollen såsom den som för fara med sig och måste "hanteras". Främlingen får personifiera det okända, det som vi saknar säker kunskap om. I *Postmodern etik* utvecklar Bauman (1996, s. 202-208) Claude Lévi-Strauss teorier om *antropofagiska* respektive *antropoemiska* samhällen. Lévi-Strauss hade i antropologiska studier funnit att samhällen huvudsakligen hade två olika strategier för att hantera främlingar. "Primitiva" samhällen tillämpade enligt Lévi-Strauss en antropofagisk strategi. Genom att biologiskt införliva och assimilera främlingar - det vill säga genom att bokstavligen likväl som bildligen äta upp det främmande - kan man tillgodogöra sig dess kraft och göra den till sin egen. "Civiliserade" samhällen praktiserade i stället enligt Lévi-Strauss en antropoemisk strategi, vilket innebär att det farobringande stöts ut och bort, utanför det egna samhällets gränser. Bauman (ibid) menar emellertid att alla samhällen, på varje nivå av social organisation, använder sig av fagiska och emiska strategier - parallellt. De förutsätter varandra, är endast effektiva tillsammans och är enligt Bauman en förutsättning för social rumsbildning. Den fagiska strategin inkluderar medan den emiska exkluderar, vilket innebär att den förra låter främlingen bli "en av oss" medan den senare ställer främlingen inför ett ultimatum: antingen betar du dig som vi gör eller så ställs du utanför (ibid).

I det moderna samhället, inte minst i stadens offentliga rum, är främlingen alltid närvarande. Det urbana livet kräver att vi lär oss konsten att "träffas utan att mötas", det vill säga att samexistera som främlingar för varandra. Bauman (ibid) menar att mötet med främlingar är en situation som i all sin vardaglighet väcker ambivalenta känslor. Det väcker oro och osäkerhet men ger oss också ett bekvämt utlopp

för vår medfödda rädsla för just det främmande (Bauman 2012). Vi vet inte hur vi ska kategorisera dessa underdefinierade andra, som ”vän” eller ”fiende” – de kan ju vara både och - vilket skapar osäkerhet kring vilka regler som gäller för hur vi förväntas agera och interagera. Bauman sammanfattar situationen på följande vis:

Eftersom den envisa närheten till främlingar är stadsbornas icke förhandlingsbara öde, *måste* man utforma, utpröva och testa något modus vivendi för att göra sammanboendet godtagbart och livet levbart. Hur vi bär oss åt för att tillgodose detta behov är däremot ett *val*. (Bauman 2012, s. 74)

Bauman betonar med andra ord att innehållet i de strategier som vi väljer är just ett val. Ett möjligt val är dock naturligtvis att sluta söka efter sätt att sammanleva och lägga tonvikten på utvecklandet av emiska strategier. Såväl fagiska som emiska strategier blir ett sätt att kontrollera ”problemet” med främlingar utan att egentligen lösa det men som icke desto mindre motverkar känslan av maktlöshet. Kollektivt praktiserade skapar strategierna en social, rumslig ordning, som stärker känslan av kontroll och ökar graden av förutsägbarhet. Den som kontrollerar den sociala rumsbildningen utövar dessutom stort inflytande över främlingarnas livsvillkor, kan växla mellan de olika strategierna efter behov och besluta om vilka kriterier som gäller för inträde respektive utstötning (ibid).

Robert Putnam (2007) har studerat vad som sker i bostadsområden som genomgår snabba befolkningsförändringar genom omfattande inflyttning av främlingar, dvs. individer som i varierande utsträckning skiljer sig från den i området etablerade befolkningen. På kort sikt skapar detta enligt Putnam (ibid) negativa sociala effekter i form av fientlighet, social spänning och en upplevelse av ökad otrygghet. Först på längre sikt, om alltför negativa följder kan undvikas initialt, kan nya sociala kontrakt skapas och en ökad mångfald bland invånarna upplevas positivt. Genom att människor lär känna varandra ”upplöses” främlingen och blir någon som ”vi” har personlig kontakt med och vardagliga erfarenheter av (Salonen 2011). Men för att så ska ske krävs utöver en grundläggande känsla av tillit också konkreta, fysiska förutsättningar för att möta främlingen i vardagen - något som i den polariserade staden inte är självklart. När den horisontella fragmenteringen tilltar, med en såväl fysisk som social distans till följd, sker inte nödvändigtvis dessa möten.

Avslutningsvis kan nämnas att individens upplevelse men också erfarenheter av främlingar är beroende av den kontroll som hon har över

det egna livet och de rum som hon rör sig i. En kontroll som i sin tur är knuten till tillgången till resurser (Listerborn 2002). Självsegregation kan förstås utifrån detta perspektiv, något Bauman beskriver på följande sätt:

I den postmoderna staden betyder främlingar en sak för människor för vilka "förbjudet område" ("skumma kvarter") betyder "jag vill inte gå in" och en annan för människor för vilka "förbjudet" betyder "jag kan inte gå ut". (Bauman 1999, s. 43)

Med andra ord kan segregation ses som uttryck för en social rumsbildning, där grupper som har resurser att välja sitt boende utövar kontroll genom användandet av fagiska respektive emiska strategier.

2.3.3 Social och rumslig slutenhet

I *Beständig ojämlikhet* diskuterar Charles Tilly (2004) Max Webers begrepp *social slutenhet*, som bidrar till ytterligare förståelse av socio-spatiala strategier som tar sig uttryck genom självsegregation. Med social slutenhet avses resursstarka individers utestängande av mindre resursstarka människor från att ta del av de fulla fördelarna av gemensamma projekt (Tilly 2004, s. 17). Tilly citerar Weber:

Om deltagarna väntar sig att tillträdet av utomstående skall medföra en förbättring i deras egna möjligheter i fråga om omfattning, art, säkerhet och värde, är de intresserade av öppenhet. Om en monopolisering av den sociala relationen väntas leda till en förbättring för dem, är de intresserade av en sluten relation. (ibid).

Även om social slutenhet reproducerar maktförhållanden i en form av bestående ojämlikhet, poängterar Tilly (ibid) att det ursprungligen inte rör sig om en vilja att skapa ojämlikhet utan att det är ett sätt att lösa olika typer av organisationsproblem. Genom att skapa ett ojämlikt tillträde till högt värderade resurser, såsom exempelvis trygghet och säkerhet, vill man försäkra sig om den egna tilldelningen. Men slutenheten skapar omedelbart, vilket Tilly (ibid, s. 22) också lyfter fram, egna organisatoriska problem: "*Hur ska man upprätthålla distinktioner mellan insiders och outsiders? Hur ska man säkra solidaritet, lojalitet, kontroll och succession?*" I stadsrummet kan svaret på dessa frågor vara att låta en rumslig slutenhet följa på den sociala. Självsegregation från resursstarka individers sida, genom att söka sig till utvalda delar av staden och välja bort andra, är en del av svaret. Att upprätta fysiska gränser eller investera

i passage- och övervakningssystem kan vara ett annat tillvägagångssätt för att försäkra sig om förfoganderätten över en plats eller en trygg bostadsmiljö. Resultatet blir ett slags indelning av staden i säkra respektive osäkra zoner, avdelade genom fysiska och/eller sociala gränser. Vissa kategorier av människor utestängs från de rum som upplevs som säkra medan andra exkluderar sig själva från de rum som upplevs som osäkra. Det stimulerar framväxten av små, homogena enheter, med rumsligt separerade livsstilar och förstärker på så vis den pågående processen av socio-spatial polarisering (Wehrheim 2005). Ett slutenhetsideal är vidare ett centralt element i den brottsförebyggande stadsplanering som har utvecklats under de senaste decennierna. Detta behandlas närmare i avsnitt 2.6 *Den byggda miljöns betydelse för trygghet*.

2.3.4 Territorium och territorialitet

Att tala om rumslig kontroll, det vill säga en maktutövning som sker med rummet som medel, leder oundvikligen fram till begreppen *territorium* och *territorialitet*. I sin avhandling *Arkitekturens territorialitet* behandlar Mattias Kärrholm (2003) dessa båda begrepp, som visserligen är omtvistade på grund av sina biologiska konnotationer men som är ofta förekommande och försedda med många skilda definitioner inom samhällsvetenskapen. I vid bemärkelse kan ett avgränsat utrymme som i någon mening är kontrollerat betecknas territorium. Ett territorium har således alltid gränser även om dessa kan vara svårdefinierade. Det är ofta men inte alltid, understött av materiella ting eller i den fysiska miljön, till exempel genom arkitektonisk gestaltning (ibid). Territorialitet beskriver Kärrholm (ibid) vidare utifrån två påståenden. Dels betraktar han territorialitet som *en rumsligt avgränsad och verksam kontroll*. Territorialitet kan utifrån denna definition vara både en medveten strategi att försvara ett territorium och rutinartade handlingar, som utan avsikt leder till att ett territorium etableras och upprätthålls. Det relevanta är enligt Kärrholm den effekt som kontrollen får, inte om den är avsiktlig. Kärrholms (ibid) andra påstående, att territorialitet är *en rumslig institutionalisering*, indikerar att territorier även skapas genom en specifik, rumsligt avgränsad användning. Territorier produceras när uttalade och outtalade regler, bruk och konventioner skänker ett avgränsat område identitet och funktion och upprätthålls och reproduceras genom olika typer av handlingar (ibid).

När vi rör oss genom staden behöver vi av nödvändighet förhålla oss till olika territorialiseringar, då ingen plats helt saknar territorier. Många

gångar är de därtill överlappande och motstridiga. Olika grupperingar kan göra anspråk på ett område, på olika sätt och med skilda medel. Ibland handlar det om en variation över dygnet – en plats kan kontrolleras av vitt skilda grupper vid en jämförelse mellan klockan tio på dagen och tio på kvällen. Försök till aktiv kontroll av ett område, där individer avsiktligt utför handlingar i syfte att begränsa tillgängligheten för andra, benämner Kärrholm (ibid) *territoriell strategi*. Ofta brukas materiella avgränsningar eller markeringar och den territoriella strategin medför därmed en fysisk förändring av en plats. Den är planerad och skapar och reproducerar territorier av mer officiell karaktär än vad som är fallet vid informellt och oavsiktligt uppkomna territorier. Samtidigt, menar Kärrholm (ibid), kan maktutövningen te sig ganska abstrakt då kontrollen av området i viss utsträckning överläts på materiella ting. I det här sammanhanget är det relevant att undersöka huruvida bostadsrättsföreningarnas beslut att sätta upp staket kan tolkas och förstås utifrån begrepp som territorialitet och territoriell strategi, dvs. om staketen är ett sätt att utöva kontroll över föreningens område och huruvida de är effektiva i att upprätthålla ett territorium.

2.4 Social kontroll

Socio-spatiala strategier utgår huvudsakligen från sociala processer och mekanismer såsom normer, social kontroll och problemtoleransnivå. Dessa är verksamma i all social rumsbildning, således även på den lokala nivån, i bostadsområdet eller för den delen i geografiskt än mindre sociala enheter, såsom bostadsrättsföreningar. I följande avsnitt behandlas de socio-spatiala strategiernas sociala dimension mer utförligt.

2.4.1 Social kontroll, problemtoleransnivå och normsystem

Normer är mer eller mindre outtalade men allmänt delade regler och förväntningar, som reglerar vad som är ett accepterat eller förväntat respektive önskat beteende inom en mindre social gemenskap eller i samhället som stort. Tillsammans bildar normerna system som i allmänhet baseras på någon form av konsensus, utgör grund för informella sociala kontrollmekanismer och upprätthålls med sociala sanktioner. I vilken utsträckning normavvikelse möts av sanktioner beror på den så kallade problemtoleransnivån, det vill säga var gränsen går för accepterat

beteende, i exempelvis ett bostadsområde (Lekare 2009). Benägenheten att tillgripa sanktioner samt valet av sanktioner är också intimt sammanlänkad med den faktiska förmågan till social kontroll.

En relativt övergripande formulerad men ofta återgiven definition av social kontroll är Talcott Parsons:

Varje socialt system har, vid sidan av de uppenbara belöningarna för konformt beteende och bestraffningarna för avvikande beteende, ett komplext system av oplanerade och huvudsakligen omedvetna mekanismer som hjälper till att motarbeta avvikande tendenser. (Parsons 1951, s. 321, Larsson & Backman 2011, s.32)

Social kontroll kan således förstås som de processer och mekanismer som syftar till att reglera individers och grupperns beteende i enlighet med samhällets eller den sociala gruppens regler, normer och värderingar. På senare år har snävare definitioner av social kontroll fått större genomslag. Exempelvis Stanley Cohen betonar i sin definition att det är *organiserade* reaktioner på brott och avvikelse som avses, inte alla former av normstyrande processer:

[F]okus är de organiserade reaktioner på brottslighet, avvikelser och närliggande former av avvikande och/eller socialt problematiska beteenden som också uppfattas som sådana, antingen i den reaktiva bördan (efter den straffvärda handlingen har skett eller aktören har identifierats) eller i den proaktiva (för att förhindra handlingen). (Cohen 1985, s.3, Larsson & Backman 2011, s. 45)

Oavsett definition har social kontroll emellertid ett oupplösligt förhållande till makt. Artikulationen av det avvikande tar sin utgångspunkt i "det normala", i en dominerande uppsättning normer, vilket medför att det alltid finns en maktobalans i utövandet av social kontroll. Vad som är accepterat beteende är knutet till symboliska föreställningar om exempelvis genus, klass, sexualitet och etnicitet och är inte heller konstant över tid eller mellan olika kulturella sammanhang (Larsson & Backman 2011).

Social kontroll i exempelvis ett bostadsområde kan ta sig många olika uttryck och vara av olika omfattning men syftar till att reglera de boendes beteende i enlighet med etablerade normer för att upprätthålla lokal ordning. Den sociala kontrollen kan utövas genom att människor håller allmän uppsikt i området, om direkta tillsägelser ansikte mot ansikte eller genom en mer organiserad övervakning, löpande över tid. Kerstin Lekare (2009) konstaterar till exempel i sin avhandling om hot

och handlingsstrategier i bostadsområden att boende som internaliserar rådande normer inte upplevs som hotfulla och inkluderas i den lokala gemenskapen medan boende som däremot avviker från vedertagna normer kan komma att uppfattas som ett hot eller en risk. Om de utsätts för sanktioner och vilken typ av sanktioner beror som sagt på den lokala problemtoleransnivån och graden av social kontroll.

2.4.2 Förhållandet mellan social kontroll, problemtoleransnivå och normsystem på bostadsområdesnivå

Förhållandet mellan social kontroll, problemtoleransnivå och normsystem skiljer sig åt mellan bostadsområden, vilket medför att förutsättningarna för att utöva en effektiv informell social kontroll ser olika ut. I bostadsområden där majoritetssamhällets normsystem är tydligt och väletablerat är i allmänhet problemtoleransnivån låg. Det innebär att toleransen för problem eller avvikelser av olika slag i området är låg medan den informella sociala kontrollen vanligen är stark. Behovet av formell social kontroll är således litet.

I bostadsområden med stora sociala problem eller hög brottslighet är det inte lika givet hur förmågan att upprätthålla social kontroll ska tolkas. Donald Black (1997) har i sin forskning visat på att det mycket väl kan finnas väl fungerande normsystem i utsatta bostadsområden men att tillgången och tilliten till formella kontrollfunktioner, såsom polis och rättsväsende liksom till demokratiska påverkansvägar, är begränsade. Den informella sociala kontrollen får kompensera för bristerna i den formella kontrollen, vilket ibland innebär att även kriminella handlingar kommer att tillgripas för att upprätthålla ordningen lokalt. På så vis kan problemtoleransnivån sägas vara hög - kriminella handlingar normaliseras och tolereras, inom ramen för en lokal normstyrning. Som Engdahl (2011, s. 91) skriver kan kriminalitet *"därför bli ett instrument för att försäkra sig om trygghet och upprätthålla social kontroll i sin omgivning"*. Det innebär att den informella sociala kontrollen kan vara stark men då illegala metoder används och formella kontrollinstitutioners inflytande är svagt, tolkas detta av det omgivande samhället som att den sociala kontrollen i bostadsområdet är svag.

En mer traditionell tolkning är emellertid att normstyrningen är otydlig och otillräcklig i utsatta områden och att de boende accepterar eller vänjer sig vid större normavvikelser – dvs. att problemtoleransnivån är högre - än människor som bor i områden med en mer begränsad

problembild. Den sociala kontrollen är svag och den tillåtande hållningen i området reproduceras och förstärker potentiellt befintliga problem (Wikström 1992, Lekare 2009). Att stärka den informella sociala kontrollen har därför utvecklats till ett centralt inslag i åtgärder som syftar till att göra ett bostadsområde mer välfungerande. Insatser som syftar till en ökad känsla av tillhörighet till och identifikation med bostadsområdet genomförs med förhoppningen att de också leder till ett ökat lokalt ansvarstagande för att ordningen i området upprätthålls. En vanlig målsättning inom satsningar som syftar till att utveckla utsatta bostadsområden är därmed att främja granngemenskap och lokala nätverk liksom att öka antalet sociala kontaktytor, genom olika typer av mötesplatser. Tanken är att en naturlig och informell övervakning och ett minskat socialt avstånd mellan människor stärker känslan av trygghet (Engdahl 2011). En potentiell baksida på insatser som syftar till att skapa tillhörighet och informell social kontroll är emellertid att tillhörighet till ett "vi" ofta innebär ett samtidigt särskiljande och avståndstagande från "dem", även om det inte av nödvändighet är avsiktligt eller negativt laddat (Brewer 1999). Listerborn (2002, s. 126) konstaterar att en implicit målsättning i åtgärder som syftar till att stärka den sociala kontrollen i ett bostadsområde därmed blir att så att säga skapa främlingar.

Att den sociala kontrollen är svag på områdesnivå utesluter emellertid inte att den kan vara stark inom enskilda subgrupper. Engdahl (2011) pekar på fenomenet inåtvända nätverk, det vill säga när grupper av människor vänder sig inåt och bort från det omgivande lokalsamhället. Såväl kriminella gängbildningar som gated communities är enligt Engdahl (ibid) exempel på inåtvända nätverk. Anledningarna till att människor orienterar sig inåt, mot den egna gruppen, kan vara flera. Det kan handla om en strikt prioritering av den egna gruppens överlevnad, trygghet eller intressen i största allmänhet. Det kan handla om misstänksamhet mot andra och en känsla av bristande kontroll. Även om man inte deltar i upprätthållandet av ordningen i bostadsområdet kan det alltså finnas en strikt ordning inom gruppen. Förekomsten av starka sociala nätverk behöver således inte vara en garant eller ens positivt för möjligheten att etablera social kontroll till gagn för hela bostadsområdet. Tvärtom, är nätverken socialt isolerade från det omgivande samhället kan detta i stället försvåras (ibid).

Även om den sociala kontrollen huvudsakligen är informell och bedrivs människor emellan utövas social kontroll naturligtvis också formellt, med utgångspunkt i lagar och regler, av exempelvis polis, rätts-

väsande och representanter för samhällets myndighetsutövning i övrigt (Lekare 2009). För att motverka oordning på bostadsområdesnivå är ett alternativ att utöka den formella kontrollen, exempelvis genom kameraövervakning, vaktbolag som patrullerar eller genom en intensiv polisnärvaro. Kontrollen kan således vara såväl direkt och omedelbar, i form av att individer fysiskt avvisas från kontrollerade platser, som indirekt genom övervakningskameror eller passagesystem. Formell social kontroll kan få en omedelbar effekt lokalt på kort sikt. Risken finns emellertid att det leder till överflyttningseffekter, att problemen bara omlokaliseras till närliggande områden i staden. Det kan också få konsekvenser för den informella sociala kontrollen på så vis att boende upplever det som att vanliga människor inte längre förväntas ingripa och därmed avhänder sig ansvaret att agera om något inträffar. Vilka konsekvenser ett slags delegerad kontroll av rummet genom låsta grindar och passagesystem medför för den informella sociala kontrollen och för upplevelsen av trygghet är naturligtvis svårt att bedöma. Den formella kontrollens verkningskraft har emellertid i samtida forskning överlag bedömts vara svagare än den informellas, inte minst av den anledningen att den riskerar att skapa misstro och att rent av provocera människor till att begå fler brott. Framför allt om kontrollen upplevs som godtycklig eller orättvis (Engdahl 2011).

2.5 Exit eller voice som strategi i utsatta bostadsområden

När ett bostadsområde förändras i en utveckling som upplevs negativ, vilka strategier finns tillgängliga för boende i området? I en nederländsk studie undersöker Marco van der Land och Wenda Doff (2010) hur boende i socioekonomiskt utsatta bostadsområden, som är missnöjda med utvecklingen av det egna bostadsområdet, agerar för att känna sig mer tillfreds i sin närmiljö. I studien tilllämpar van der Land och Doff (ibid) Albert Hirschmans *Exit, Voice and Loyalty*-modell för att förstå hur valet av strategi går till.³ Valet står mellan två alternativ: *exit* - att lämna - eller *voice* - att protestera. Båda strategierna ger uttryck för missnöje men den senare är mer informativ, då den syftar till att påtala problem och skapa förändring.

---

3 I korthet beskriver Hirschmans modell hur individer kan reagera på försämrad kvalitet - oavsett om detta rör demokratiska rättigheter i ett land, arbetsvillkor eller varor i en butik.

Den övergripande principen är emellertid att människor kommer att välja exit-strategin framför voice-strategin om denna är lättillgänglig. Men valet kompliceras av flera faktorer. Om möjligheterna att framföra kritik och att påverka är goda, kommer detta att tala för att voice-strategin används i högre utsträckning. Saknas möjligheterna kommer människor att välja det alternativ som kvarstår, det vill säga exit-strategin. Dock kommer graden av lojalitet att ha betydelse för vilket val individen gör då stark lojalitet gör det svårare att välja exit-strategin, särskilt i situationer där exit-alternativen är få eller inte så tilltalande (Hirschman 1970).

Respondenterna i van der Land och Doffs (2010) studie anser alla att valet att flytta ifrån området inte är möjligt. Anledningarna skiftar. Det kan röra sig om ett slags "inlåsning" på grund av en faktisk brist på boendialternativ eller på grund av en mer subjektiv föreställning om att de alternativ som finns tillgängliga inte skulle erbjuda en nämnvärd förbättring. Lojalitet gentemot själva bostadsområdet eller starka band till familj och sociala nätverk är andra faktorer som gör det svårt att flytta. Bostadsrättsföreningarna som inhägnar sig är på sätt och vis jämförbara med individerna i van der Land och Doffs (ibid) studie. De enskilda medlemmarna har möjligen tillgång till alternativet att lämna bostadsområdet och föreningen om förhållandena där inte är tillfredsställande men föreningen som sådan har det inte. Respondenterna i van der Land och Doffs (ibid) studie använder sig av både exit och voice i varierande grad men *inom* bostadsområdet. Exit avser alltså inte en faktisk flytt från området utan består i olika typer av handlingar, såsom att dra sig undan, isolera sig eller att undvika vissa platser, människor eller sammanhang. I vilken utsträckning människor känner sig lojala mot bostadsområdet är beroende av om de har positiva, känslomässiga band till området eller inte. Enligt Hirschman (1970) motiverar lojalitetskänslor valet av voice-strategin, men van der Land och Doff (2010) konstaterar att lojalitet även kan leda till en högre problemtoleransnivå och därigenom rent av att sannolikheten att en person kommer att försöka protestera eller förändra minskar.

Huruvida boende i ett område använder sig av voice som handlingsstrategi är också beroende av om det finns formella vägar, en organisatorisk struktur, att använda sig av. Det kan röra sig om hyresgästföreningar och bostadsrättsföreningar men också andra lokala organisationer och sammanslutningar. Bemötandet från lokala myndigheter och andra boende har betydelse för om människor vågar eller bedömer det som meningsfullt att framföra kritik eller engagera sig för en förändring. Om

boende väljer att ge röst åt sitt missnöje beror även på hur de upplever den aktuella störningen – förväntas den vara övergående är toleransnivån högre. Slutligen så spelar naturligtvis individuella skillnader roll, till exempel kulturellt kapital, tillit, tålmod osv. (ibid).

För att förstå hur valet av strategi förhåller sig till känslor av trygghet och kontroll, utvecklar van der Land och Doff (ibid) Hirschmans modell genom att använda sig av teoribildning kring egen- och kollektiv förmåga. Egenförmåga, handlar om i vilken grad människor har, eller anser sig ha, kompetens och förmåga att uppnå vissa mål; att vara effektiva i denna strävan. När en individ kan utöva någon slags kontroll över ett händelseförlopp, utan att för den delen minska sin personliga frihet, öka sitt missnöje eller stress eller förvärra de problem som orsakar stress, stärks egenförmågan. Kontrollen kan i sin tur vara antingen av *primär* eller av *sekundär* karaktär. Primär, när det rör sig om kontroll över själva källan till missnöjet och sekundär, när kontrollen innebär att minska stresskänslor och negativ påverkan genom att förändra sin egen inställning (ibid).

Primär kontroll är vanligtvis omöjligt att utöva i ett bostadsområde utan något slags kollektivt element. När boende gemensamt utövar primär kontroll stärker detta deras kollektiva förmåga. Begreppet avser tilliten till den gemensamma förmågan och den allmänna viljan att agera för och uppnå gemensamma mål som finns i ett grannskap (Sampson 2001). I ett bostadsområde med hög kollektiv förmåga finns en förväntan om att andra individer i omgivningen vill och kan ingripa om det behövs, en förväntan som bygger på ömsesidigt förtroende. Det finns med andra ord en hög grad av förväntningar på social kontroll. Låga förväntningar på den kollektiva förmågan kan således ses som tecken på svaga förväntningar på social kontroll men kan i ett vidare perspektiv också sägas härröra ur en generellt låg tilltro till möjligheterna att påverka samhället i stort. Lyckas boende i ett område däremot mobilisera sig och till exempel få tillgång till offentliga resurser för att upprätthålla säkerheten och öka tryggheten i området, ökar emellertid tilltron till den kollektiva förmågan (ibid). Om tilliten till och förtroendet för offentliga institutioners trygghetsskapande förmåga är begränsad kommer emellertid den kollektiva förmågan att kanaliseras på annat sätt, exempelvis genom att de boende agerar på egen hand för att upprätthålla ordningen och hantera risker i området.

När människor använder sig av exit-strategin inom ett bostadsområde är detta enligt van der Land och Doff (ibid) ett tecken på att både egenförmågan och den kollektiva förmågan är svagt utvecklade.

Respondenterna som på olika sätt avskärmar sig från bostadsområdet anser sig inte vara illojala men däremot känner de sig ofta alienerade och missgynnade. De upplever kanske att de inte har fått tillgång till samhällets trygghetsskapande resurser i tillräcklig utsträckning. Genom exit-strategin kan de öka sin tillfredsställelse med situationen något, även om strategin begränsar den personliga friheten och därmed inte kan sägas stärka egenförmågan. Om ett ökande antal invånare i ett utsatt bostadsområde väljer exit-strategin kommer det, enligt van der Land och Doff (ibid), att utvecklas i fortsatt negativ riktning, då det tenderar att försvaga den informella sociala kontrollen ytterligare.

Att liksom van der Land och Doff (ibid), tolka exit-strategin som ett slags social, mental och/eller fysisk reträtt inom bostadsområdets gränser, gör det intressant att pröva Hirschmans modell även i denna studie. Till skillnad från individerna i van der Land och Doffs studie, som enskilt har valt att avskärma sig från sitt närområde, är staketen emellertid ett resultat av kollektiva beslut inom en organisatorisk struktur, det vill säga en bostadsrättsförening. Är staketen ett uttryck för en kollektiv exit-strategi inom bostadsområdet? Vilka konsekvenser medför detta för den kollektiva förmågan och för bostadsområdet i stort? Dessa frågor behandlas vidare i kapitel sex, *Syntes och slutsatser*.

2.6 Den byggda miljöns betydelse för trygghet och brottsprevention

Att den byggda miljöns utformning har betydelse för känslan av trygghet och att den kan ha brottsförebyggande funktioner är oomtvistligt. Teoribildningen kring brottsförebyggande stadsplanering och trygghetsskapande åtgärder i bostadsområden har huvudsakligen utvecklats längs med två linjer. Den ena förespråkar en rumslig öppenhet medan den andra hävdar att *slutenhet* skapar trygghet. Båda betonar emellertid den byggda miljöns betydelse för ett brottsförebyggande arbete och utgör referenspunkter inom vad som benämns situationell brottsprevention.

2.6.1 Situationell brottsprevention

Situationell respektive social brottsprevention är de två huvudinriktningar som dominerar det brottsförebyggande arbetet. Den sociala preventionen tar sin utgångspunkt i sociala förhållanden och betraktar brottsbenägenhet som något som grundläggs tidigt i livet och som är

beroende av såväl individuella egenskaper som graden av integration i samhället. Åtgärderna är långsiktiga och inriktade på att stärka individers självkontroll och band till samhället (Listerborn 2002). Den situationella preventionen tar i stället sin utgångspunkt i själva brottsituationen med ett grundläggande antagande om att brottslingen gör ett rationellt val. Genom att påverka förutsättningarna i en specifik situation är det, enligt den situationella skolan, möjligt att göra det irrationellt att begå brott – priset blir för högt eller vinsten för liten. Bland de åtgärder som återfinns i den situationella verktygslådan är att göra det svårare att begå brott, till exempel genom fysiska hinder i form av lås, säkerhetsdörrar och passagesystem som begränsar tillträdet. Att öka risken för upptäckt, genom att stärka den formella eller informella sociala kontrollen, är av central betydelse i den situationella brottspreventionen. Situationella åtgärder har fått allt större genomslag under senare år, även i Sverige (ibid). Fokus har flyttats från sociala förhållanden i ett bostadsområde till den fysiska utformningen, vilket har inneburit ett slags förtingligande av trygghet och säkerhet. Säkerhet marknadsförs till exempel allt oftare som en vara som du kan välja att betala för om du har tillräckliga resurser (ibid).

2.6.2 Öppenhet – trygg bland främlingar

Jane Jacobs klassiker *The Death and Life of Great American Cities* från 1962 är utgångspunkt för den inriktning inom den brottsförebyggande stadsplaneringen som förespråkar öppenhet. Boken skrev Jacobs som en reaktion och protest mot efterkrigstidens planeringsideal som bland annat innebar att de semiprivata och semioffentliga utrymmen som tidigare hade gjort det möjligt för människor att utöva informell social kontroll försvann. En av Jacobs (2004) slutsatser var att bostadsområden måste planeras och byggas så att den informella övervakningen underlättas. De fyra kriterier som hon lyfter fram som förutsättningar för den trygga staden är att platser behöver en kontinuerlig närvaro av människor, att kvarteren måste vara korta och gatorna många, att byggnaderna måste variera i ålder och standard och att platser måste befolkas av en tillräckligt hög koncentration av människor. Kriterierna härrör ur Jacobs huvudsakliga tes, nämligen att platser måste befolkas och användas kontinuerligt, under dygnets alla timmar, för att brott ska förhindras. Det är när en plats överges som den blir otrygg. Jacobs talar om den "offentliga blicken" ("*eyes on the street*") hos de människor som befinner sig på en plats, att den i sig är brottsförebyggande. Tryggheten

i en storstad baseras således inte på att människor sedan tidigare är bekanta med varandra, känner gemenskap och därmed ingriper i fall någonting händer utan på att människor omedvetet och automatiskt övervakar varandra och skeenden i staden och agerar för att upprätthålla ett slags urban ordning (Listerborn 2002). Främlingen är således en garant för min trygghet och någon att känna tillit till. Därmed är det enligt Jacobs möjligt att vara anonym och trygg bland främlingar på en och samma gång. Jacobs idéer har både vidareutvecklats och kritiserats. Kritiken har framför allt rört synen på främlingen som trygghetsskapare, som har tett sig naiv när den har ställts mot exempel på bristande civillurage och brutalitet i storstaden (ibid). Främlingen som hot är en central utgångspunkt för den inriktning som förordar slutenhet.

2.6.3 Slutenhet – trygg i försvarbara rum

Att smärre fysiska förändringar av bebyggelsen kan avhjälpa problem med otrygghet och kriminalitet i bostadsområden, var något som Oscar Newman (1973) betonade starkt i *Defensible Space*. Territorialitet är av central betydelse i Newmans verktygslåda. Genom att upprätta ”försvarbara” områden med markerade och väl synliga gränser mellan privata, semiprivata, semioffentliga och offentliga utrymmen skapas enligt Newman en tydlighet vad gäller ansvarsförhållanden samtidigt som möjligheten till övervakning av det avgränsade området stärks. Främlingen är enkelt urskiljbar och kan kontrolleras vilket bidrar till en högre grad av informell social kontroll (ibid). Till effektiva åtgärder hör därmed, enligt Newman, att dela upp bostadsområden i mindre enheter, som är överblickbara och möjliga att kontrollera och försvara liksom att genom fysiska barriärer minska genomströmningen av utomstående.

Newmans idéer har vidareutvecklats och fått stort genomslag genom den brottspreventiva metod som kallas *Crime Prevention through Environmental Design* (CPTED). CPTED är ett påtagligt inslag i många länders brottsförebyggande arbete, så även i Sverige och syftar till att genom utformningen av ett bostadsområde minska brottsligt beteende och öka en naturlig övervakning från de boendes sida. Det kan handla om att se över belysningen eller placeringen av entréer och fönster, så att såväl boende som eventuella inkräktare bli mer synliga och enkelt kan övervakas. Liksom Newman betonar förespråkarna av CPTED territoriets betydelse - genom grindar, staket, planteringar och så vidare tydliggörs markägande och gränser mellan privat och offentligt.

Newmans idéer har emellertid inte stått oemotsagda. Bland annat har de kritiserats för att vara svagt empiriskt förankrade vad gäller de sociala konsekvenserna - i vilken grad de försvarbara områdena stimulerar den informella sociala kontrollen och därmed faktiskt kommer att försvaras (Listerborn 2000). Kritiker har även vänt sig mot den starka tonvikten på den fysiska utformningens betydelse och föreställningen, något hårdtaget, att det skulle vara möjligt att bygga bort i grunden sociala problem såsom otrygghet och kriminalitet (Boverket 1998). Teoretiker som följer i Jacobs spår och förordar öppenhet, som exempelvis Bill Hillier, har i sin kritik av Newmans modell betonat svårigheten att orientera sig i ett bostadsområde som helhet, när detta fragmenteras och territorialiseras. Hillier menar att i stället för att fokusera enskilda, lokala platser/punkter är det ett helhetsperspektiv på staden som är viktigt och som påverkar lokala platser. Rummet ska vara enkelt att orientera sig i, vara kopplat genom fria siktlinjer och vara integrerat. På så vis skapas en naturlig sam-närvaro (*co-presence*) och uppmärksamhet (*co-awareness*) av människor - grannar såväl som främlingar - som gör platser säkra (Listerborn 2000).

Både Jacobs och Newman pekar på vikten av social kontroll för att skapa trygghet och motverka brott. De delar uppfattningen om att stadens utformning spelar roll och att den påverkar i vilken mån den informella, sociala kontrollen kan skapa social ordning. Mer renodlade än de synsätt Jacobs och Newman egentligen kanske ursprungligen förde fram, kan Jacobs idé om den öppna staden, där trygghet skapas och brott motverkas genom att människor befolkar stadens platser sägas stå mot Newmans slutna stad, med avgränsade revir, där trygghet skapas genom kontroll, igenkänning och tydliga ägar- och ansvarsförhållanden. De potentiella konsekvenserna av Newmans slutna stad är att trygghet sammankopplas med territoriell tillhörighet och att ett synsätt att främlingen behöver kontrolleras och övervakas och förknippas med risk förstärks. De spontana och ständiga möten med främlingar, som Jacobs ser som trygghetsskapande och som ger träning i att möta och hantera det annorlunda, försvinner i en avsiktlig strävan att undvika just denna exponering (Lidskog 2006). Den rumsliga slutenheten riskerar därmed att förstärka den sociala slutenheten.

2.7 Gated communities

En studie som behandlar bostadsrättsföreningar som sätter upp staket kan inte förbise forskningen kring gated communities⁴ och måste göra en bedömning av dess relevans i en svensk kontext. En återkommande definition av företeelsen ställer krav på att det finns fysiska barriärer och någon form av tillträdeskontroll som privatiserar gemensamma rum. De offentliga ytorna, som gårds- och parkmiljöer, är tillgängliga endast för de boende och av dem godkända personer (Blakely & Snyder 2000). Gated communities brukar emellertid framför allt associeras med exklusivitet och luxuösa livsstilsboenden, ibland med beväpnade vakter vid entréerna. Normalt förknippas dem också med en hög grad av privatisering. Av den anledningen har begreppet, i den mån det har behandlats med utgångspunkt i svenska förhållanden, bedömts ha begränsad användbarhet i en svensk kontext. Såväl den mediala som den akademiska diskussionen som följde på bostadsrättsföreningen Lugnets murar för ett decennium sedan framhöll att framväxten av gated communities i Sverige var icke-önskvärd men dock inte särskilt sannolik.⁵

I och med etableringen av de första livsstilsboendena i Sverige, exempelvis Victoria Park i Malmö, har intresset för gated communities ökat något inom svensk forskning.⁶

I *Fortress America* vidgar emellertid Blakely och Snyder (ibid) begreppet till att jämte livsstilsområden och elitområden, som vänder sig till resursstarka grupper, även omfatta vad de benämner säkerhetszoner. Det är dessa som är av relevans i detta sammanhang.⁷

Till skillnad från livsstils- och elitområden återfinns säkerhetszoner inom alla socioekonomiska grupper och skiljer sig därutöver på den punkten att de tillkommer på de boendes eget initiativ att upprätta

---

4 I svensk forskning används ibland "grindsamhälle" i stället för gated community. Då företeelsen är relativt outvecklad i Sverige, används i stället det engelska begreppet med därpå följande konnotationer.

5 Se till exempel Öresjö (2000).

6 Exempelvis fokuserar forskningsprojektet *Planning for Segregation? - Social and Ethnic Separatism in the Swedish City*, under ledning av professor Irene Molina vid Institutet för boendeforskning (IBF), Uppsala universitet, urban separatism och studerar bl.a. gated communities i en svensk kontext. Projektet pågår 2011-2013.

7 Med livsstilsboenden avses gated communities med en särskild inriktning. Det vänder sig kanske till äldre, golfspelare eller personer med en viss trosriktning. Elitboenden präglas av exklusivitet och är tillgängliga endast för samhällets absoluta elit.

fysiska hinder och tillträdeskontroll, inte som i övriga fall som ett resultat av arkitekters och byggherrars beslut. Blakely och Snyder (ibid) inkluderar helt inhägnade områden i såväl innerstad som förort men också områden som inte är helt inhägnade men där strategiskt placerade barriärer förhindrar genomfart och begränsar tillträdet.

2.7.1 Boendemotiv

Vad som kan vara särskilt intressant för denna studie är Blakely och Snyders (ibid) kartläggning av de boendes motiv till valet att bosätta sig i eller som i fallet med säkerhetszoner att upprätta en gated community. Fyra huvudsakliga teman identifierades: *gemenskap*, *utestängning*, *privatisering* och *stabilitet*. För människor i livsstilsområden var det framför allt en önskan om att ersätta och internt styra över allmän service - det vill säga privatiseringsmotivet - som gjorde att de valde boendeformen. I de exklusiva elitområdena var det snarast stabilitetsmotivet som var det primära. Med det avsågs en önskan om homogenitet och förutsägbarhet i bostadsområdet. Avskildhet från samhället i övrigt var sekundärt för såväl boende i livsstilsområden som i elitområden medan i säkerhetszonerna var det just utestängningsmotivet – önskan att hålla obehöriga utanför i syfte att skapa en trygg och säker närmiljö - som var det viktigaste. Staketet är här till för att öka den upplevda tryggheten, skydda egendom såväl som fastighetsvärden/investeringar samt att avskärma mot kriminalitet i angränsande områden. Att främja gemenskapen med grannarna eller att verka för ökad homogenitet kom först i andra hand (ibid). Upprättandet av kontrollerade/övervakade, fysiska gränser är med andra ord snarast att betrakta som ett sätt att utvidga den privata sfären än ett försök att skapa gemenskap.

2.7.2 Konsekvenser för det omgivande samhället

I spåren av den globala utbredningen av gated communities har ett rikt forskningsfält vuxit fram, inte minst under de senaste tio åren. En del av forskningen har en antropologisk prägel och rör upplevelsen av boendeformen inifrån men analyserar också vilken påverkan den har på individers relationer till det omgivande samhället. En slutsats som exempelvis Setha M. Low (2003) drar är att en flytt till en gated community visserligen kan leda till en ökad känsla av trygghet bakom de låsta grindarna men att otryggheten utanför samtidigt accentueras

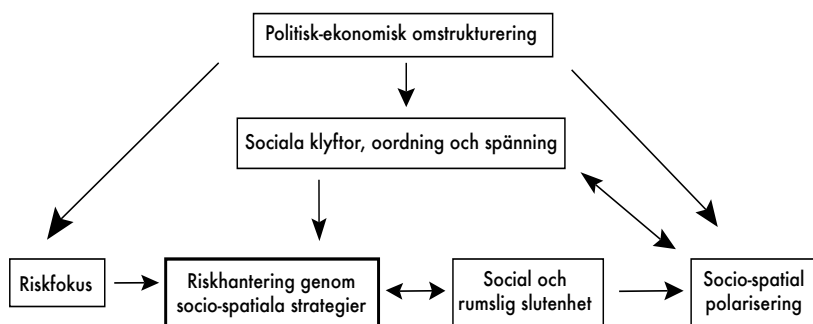
ytterligare genom att närmiljön konstrueras som en farlig plats som man behöver försvara sig mot. Framför allt rör forskningen emellertid företeelsen gated communities och dessas funktion utifrån ett segregationsperspektiv. Hur utformningen av social- och bostadspolitik främjar eller bromsar framväxten av gated communities är ett centralt tema. Ett synsätt, som måste anses vara dominerande inom forskningen, är att gated communities är en del av en enklaviseringsprocess, framdriven av medel- och höginkomsttagare som söker sig till dessa av trygghetsskäl men som därigenom förstärker den socio-spatiala polariseringen och otryggheten ytterligare. Exempelvis Rowland Atkinson (2006) beskriver gated communities som ett slags utträde ur eller tillbakadragande från det övriga samhället, från närmiljön och dess sociala relationer. I dess mest extrema uttryck uppstår en osynlig närvaro i staden, när en del av stadens medborgare endast lever sina liv i olika ”säkra” zoner. Gated communities är ur Atkinsons (ibid) perspektiv det mest långtgående uttrycket för den enklaviseringsprocess, som i mildare form också yttrar sig i form av förnyelse- och upprustningsprojekt och gentrifiering av utsatta bostadsområden.

Atkinson kan sägas representera ett dominerande perspektiv på gated communities som ett uttryck för rädsla och enklavisering, med negativa konsekvenser såsom fördjupad segregation, ökad otrygghet och sociala motsättningar. Hans perspektiv står emellertid inte oemotsagt. Exempelvis tolkar Tony Manzi och Bill Smith Bowers (2006) gated communities snarare som ett uttryck bland många för hur boende rationellt värderar och hanterar risker i sin närmiljö. De ifrågasätter att dessa skulle uppkomma ur rädsla och otrygghet och menar att det saknas tillräckliga empiriska belägg för att styrka de negativa effekter för samhället, som bland andra Atkinson lyfter fram. De menar att staketet är ett sätt att skapa och samtidigt begränsa tillträdet till vissa eftertraktade värden, till exempel trygghet utan att det *per se* behöver leda till ökad segregation. Gated communities kan ur deras perspektiv lika gärna tolkas som en boendeform som möjliggör socioekonomiskt blandade bostadsområden (ibid).

2.8 Sammanfattning: Riskhantering genom socio-spatiala strategier

Avslutningsvis sammanfattas de teoretiska perspektiv som kommer att vara av särskild vikt för studiens fortsatta analys. Den huvudsakliga

analysen återfinns i kapitel sex där resultaten av studiens båda empiriska delar, som presenteras närmare i kapitel fyra och fem, tolkas med hjälp av det teoretiska ramverket. Den analytiska modellen nedan har utvecklats för att sammanfatta de teoretiska perspektiv som har behandlats i detta kapitel och på så vis skapa ett konkret verktyg för att övergripande analysera socio-spatiala strategier som används för att hantera risker och hur dessa kan förstås i relation till strukturella processer.

Figur 1: Analytisk modell för tolkning av riskhantering genom socio-spatiala strategier.

Fokus i modellen ovan är riskhantering genom socio-spatiala strategier, då en central utgångspunkt för studien är att människor utvecklar socio-spatiala strategier, exempelvis i form av gränser såsom staket och låsta grindar, för att handskas med utifrån kommande påfrestningar som de själva inte kan styra över. Staketet är resultatet av ett beslut att hägna in – dvs. ett materiellt och rumsligt uttryck som har ett socialt ursprung i en önskan om att stänga ute eller stänga inne något eller någon och som också får sociala konsekvenser. Ett antagande är att beslutet syftar till att hantera olika typer av risker. Ett ökat fokus på sociala risker under de senaste decennierna i samhället i stort har i sin tur att göra med den politisk-ekonomiska omstruktureringen som har begränsat det offentliga sociala ansvarstagandet samtidigt som många människors livs- och arbetsvillkor har blivit mer osäkra. Det senare har medfört ökande klyftor med social oordning, spänning och fragmentering av samhället till följd. Samtidigt som den personliga säkerheten har fått en central betydelse i den politiska maktens legitimitetsskapande förväntas den enskilda individen, på grund av begränsningar av välfärdsstaten, ta ett utökat ansvar för sin egen trygghet och säkerhet.

De risker som vi möter i vår vardag finner vi olika strategier för att hantera, individuellt eller kollektivt. På en övergripande nivå är Baumans

(1996) teori om social rumsbildning en användbar teoretisk utgångspunkt. Genom fagiska (inkluderande) och emiska (exkluderande) strategier hanteras närvaron av främlingar. Strategierna baseras på normer som reglerar vad som är ett accepterat beteende. I vilken utsträckning människor i ett bostadsområde kommer att tillgripa sanktioner för att tillrättaföra individer som avviker från vedertagna normer är beroende dels av den allmänna problemtoleransnivån i området och dels förmågan till social kontroll. I van der Land och Doffs (2010) studie, ges vid handen att boende i ett område som präglas av social oordning eller som genomgår en negativ förändring ställs inför valet av två möjliga strategier – exit eller voice. Studien bidrar med perspektiv på beslutet att installera staket och låsta grindar och de sociala konsekvenserna av detta. Putnam (2007) visar vidare i en studie att bostadsområden som genomgår en snabb befolkningsförändring genom inflyttning av främlingar, åtminstone i ett inledande skede, kommer att präglas av fientlighet, social spänning och en upplevelse av ökad otrygghet. Först, för att använda Baumans terminologi, i fall att fagiska strategier används och därigenom gör främlingarna till ”några av oss” finns förutsättningar för att skapa vänskapliga relationer och nya sociala kontrakt. Men för att så ska ske krävs naturligt nog fysiska och sociala kontaktytor. Om de sedan tidigare etablerade invånarna i området emellertid väljer exitalternativet, i form av en faktisk flytt ifrån området eller genom ett tillbakadragande inom detsamma, begränsas emellertid möjligheten till en sådan kontakt ytterligare.

Avsiktliga handlingar som syftar till aktiv kontroll över ett område och som samtidigt begränsar tillgängligheten för andra kan vidare, enligt Kärholm (2004), tolkas i termer av territoriell strategi. Territorialitet är därtill ett centralt element i den brottspreventiva inriktning som har fått stort genomslag under de senaste decennierna. Med utgångspunkt i Newmans (1973) teori om betydelsen av det försvarbara området har åtgärdsprogram som förändrar den fysiska miljön i syfte att göra brottslighet mindre rationellt och öka tryggheten utvecklats. Teorin har således fått stort praktiskt genomslag och staketen och passagesystemen som analyseras i den här studien är ett exempel på detta brottspreventiva ideal. Newmans idéer och omsättning av dessa i praktiken har emellertid kritiserats för att leda till en fragmentering av urbana miljöer, som därmed blir svårare att orientera sig i men också för att potentiellt försvaga i stället för att förstärka den informella sociala kontrollen (Listerborn 2002). Vidare betonar Madanipour (2003) att alla typer av gränsdragningar riskerar att skapa friktion och påverkar båda sidor av

gränsen. Hur den kommer att upplevas är bland annat beroende av dess utformning och hur den kontrolleras - om den tillåter flöden och social interaktion eller ej. Beslutet att inhägnas och konsekvenserna av staketet och de låsta grindarna tolkas lämpligen också utifrån detta.

Liksom Bauman (1996) pekar Madanipour (2003) på sociala relationers rumsliga dimension: hur ett samhälles sociala struktur avspeglas i dess rumsliga struktur, som i sin tur skapar och reproducerar såväl beteende- som rörelsemönster. Social och rumslig slutenhet sammanfaller ofta, vilket om man talar med Tilly (2004), är ett sätt för resursstarka grupper att försäkra sig om förfogandet över vissa resurser, exempelvis trygghet. Även om de staket och låsta grindar som utforskas i den här studien har till synes föga gemensamt med de elit- och livsstilsboenden som huvudsakligen åsyftas i forskningen kring gated communities, är dels Blakely och Snyders (2000) kategorisering av motiven bakom de så kallade säkerhetszonerna och dels den polariserade forskningsdebatten rörande konsekvenserna av gated communities användbara i det här sammanhanget. Det dominerande perspektivet inom forskningen är emellertid att social och rumslig slutenhet förstärker den socio-spatiala polariseringen av våra städer. Det riskerar därtill skapa behov av ytterligare åtgärder för att åstadkomma den slutenhet och trygghet som eftersträvas.

Slutligen, arenan där studieobjektet dvs. beslutet att installera staket och låsta grindar vid flerbostadshus uppträder är den polariserade staden. Det är mot denna bakgrund mönster, vad gäller staketets geografiska lokalisering, kommer att sökas. Även intervjupersonernas utsagor vad gäller risker i närmiljön och de motiv som var avgörande för besluten att sätta upp staket kommer att tolkas med hänsyn till den tilltagande socio-spatiala polarisering av staden som har eskalerat som ett resultat av den omfattande avregleringen av den svenska bostadsmarknaden och som i synnerhet resursstarka aktörer är drivande i. Den analytiska modellen ger således en översiktlig teoretisk ram till studiens empiriska delar och kommer att användas för att undersöka beslutet att inhägnas ur ett lokalt men också ur ett övergripande samhällsperspektiv.

3 METODER FÖR INSAMLING AV STUDIENS EMPIRISKA MATERIAL

I det här kapitlet presenteras och problematiseras de metoder som har använts vid insamlingen av studiens empiriska material. Först redogörs för arbetet med den empiriska undersökningens första del: den geografiska inventeringen, matchningen och bearbetningen av data. Därpå följer en redovisning av hur den andra delen, intervjustudien, har genomförts, avseende i första hand urvalet av intervjupersoner samt bearbetningen av data.

3.1 Kartläggning och bearbetning av data

Det första steget i det empiriska arbetet var att inventera förekomsten av inhägnade flerbostadshus i Malmö. Denna kartläggning gjordes huvudsakligen under mars 2012 men har kompletterats efterhand med ett tiotal platser under perioden april-augusti samma år. Syftet var dels att generera data för geografisk bearbetning och dels att skapa ett avstamp för intervjustudien. Huvudsakligen genomfördes kartläggningen till fots eller på cykel i samtliga delområden i Malmö, där detta utifrån bebyggelsehänsyn var relevant. Olika nätbaserade karttjänster som erbjuder gatubilder fungerade som hjälpmedel för att på förhand identifiera miljöer som var intressanta att studera på plats och i några fall för att lokalisera specifika objekt, som till exempel hade nämnts av respondenter i intervjustudien. Dokumentationen på plats gjordes genom att fotografera och koordinatsätta varje objekt med hjälp av en mobiltelefon med GPS. Koordinaterna har därefter bearbetats kartografiskt och matchats mot relevanta data med hjälp av GIS-programvara för att skapa underlag för geografisk analys.

3.1.1 Vilka objekt inkluderas i studien?

En utmaning i arbetet med kartläggningen var onekligen att avgöra vilka objekt som var relevanta. De avgränsningar som kom att vägleda arbetet är tre. Studien fokuserar *flerbostadshus med staket och grindar* i Malmö. Därmed inkluderas vare sig offentliga eller kommersiella loka-

ler. Detta av det skälet att studien undersöker staketet som handling; huruvida de är socio-spatiala uttryck för privatpersoners vardagsnära riskhanteringsstrategier. En andra avgränsning av kartläggningen är att den täcker staketinstallationer som är försedda *med någon sorts lås- eller passagesystem*. Dessa behöver inte vara helt inhägnade utan kan spärra av för att förhindra genomfart men möjliggöra tillträde i övrigt. Däremot tar kartläggningen avstamp i ett antagande om att det är en kvalitativ skillnad mellan en låst grind och en som står öppen, vad gäller avsikterna bakom dessa. Mer symboliska inhägnader omfattas således inte. En tredje avgränsning är valet att studera de staket och grindar som har uppförts, inte i samband med att fastigheten byggdes utan därefter eller som har förstärkts med lås- eller passagesystem. Det är således *tydliga modifieringar av en befintlig miljö* i anslutning till fastigheterna som undersöks. Modifieringar som har genomförts efter beslut av medlemmarna i en bostadsrättsförening eller av en hyresvärd och som innebär att tillträde eller passage, som tidigare var tillgängliga för andra än de boende, nu har stängts av. Miljöer som tidigare var semi-offentliga har privatiserats. Denna avgränsning innebär att flerbostadshus som vid uppförandet utrustades med murar eller staket eller är stängda eller kringbyggda genom sin arkitektoniska gestaltning inte ingår. Det medför att kvarterstadens portkoder och låsta gårdar faller utanför den här studien. Det innebär också att ett flerbostadshus från 1940-talet, som har försett meterhöga smidesgrindar med ett passagesystem ingår medan livsstilsboendet Victoria Park i Malmö, som vid byggnationen försågs med staket och grindar, inte gör det. Samtliga avgränsningar härrör ur intresset för staketet som ett resultat av riskhantering genom en socio-spatial strategi.

3.1.2 Matchning mot olika typer av data

Med utgångspunkt i kartografiska bearbetningar har observationerna av flerbostadshus med staket och låsta grindar relaterats mot olika typer av socioekonomisk data och brottsdata. Det var av intresse att relatera framväxten av staket och låsta grindar till den övergripande processen av tilltagande polarisering av staden. Med utgångspunkt i en undersökning av Salonen (2012) som visar på en ökande boendesegregation i Malmö mellan 1990 och 2008 undersöks huruvida staketet återfinns i områden som har genomgått någon form av förändring under denna tidsperiod. I Salonens studie framgår bland annat att den ökande boendesegregationen tar sig i uttryck i form av ett minskande antal socioekonomiskt

och etniskt integrerade bostadsområden (SAMS-områden). Datamaterialet till studien är hämtat från databasen GeoSweden, utvecklad av IBF (Institutet för bostads- och urbanforskning och framtaget av Åsa Bråmås) vid Uppsala universitet. Att få fram data rörande när i tiden besluten att inhägnas fattades eller när staketet och grindarna sattes upp har inte varit möjligt för alla objekt. En del information har lämnats av respondenterna men bostadsrättsföreningarnas hemsidor har också varit informativa i en del fall. Det visade sig dock omöjligt att få fram komplett data och slutsatsen att merparten av staketet har installerats under perioden 2005-2012 baseras på tillgänglig data och är därmed behäftad med viss osäkerhet.

Vad gäller brottsdata har valet fallit på personrån samt anlagda bränder. Detta har motiverats med utgångspunkt i de mer övergripande temana otrygghet och oordning som uppmärksammas i intervjuerna. Personrån var under 2000-talets första decennium mycket uppmärksammat i den mediala rapporteringen om brottslighet i Malmö. Flera av respondenterna nämner också särskilt rån mot äldre medlemmar både som del av den motivbild som ledde fram till beslutet att inhägnas och som en bakomliggande faktor till en mer allmänt upplevd otrygghet i stadens offentliga rum. Anlagda bränder fungerar i det här sammanhanget som en indikator på bristande social kontroll och oordning, en företeelse som dock måste sägas vara ganska svårfångad med kvantitativa mått. Data över rån (2007-2010) har hämtats från Polisen och data rörande anlagda bränder (2007-2011) från Räddningstjänsten Syd. Kartografi och kartkonstruktion har Karin Blom vid Institutionen för Urbana studier vid Malmö högskola samt Nicklas Guldåker vid Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi vid Lunds universitet bistått med.

3.2 Intervjustudie

För att komplettera den geografiska analysen och undersöka vad staketet och grindarna var uttryck för ur ett vardagsperspektiv, med utgångspunkt i närmiljön, valdes en kvalitativ ansats. Kvalitativa metoder kan generellt sett sägas bidra till att bättre förstå sociala processer och sammanhang, som svårligen fångas upp på annat sätt. Den geografiska inventeringen omfattar huvudsakligen flerbostadshus som är i bostadsrättsföreningars ägo och fokus för intervjustudien blev hur bostadsrättsföreningarnas representanter såg på sociala risker i närmiljön, vad som motiverade dem att sätta upp staket och vilken effekt de tyckte att sta-

keten hade fått. Kunskapsteoretiskt innebär den kvalitativa ansatsen ett försök att genom intervjupersonernas utsagor konstruera en förståelse av deras sociala verkligheter.

3.2.1 Intervjuer och urval av intervjupersoner

Till skillnad från kvantitativa studier som förutsätter slumpmässighet och bred representativitet är en kvalitativ studie beroende av att urvalet av intervjupersoner är ändamålsenligt. Intervjupersonerna ska med andra ord kunna bidra med information som är av central betydelse för undersökningsområdet. Ett i någon bemärkelse snedvridet urval kommer att påverka studiens resultat på ett negativt sätt (Bengtsson et al 1998). Av särskild betydelse för den här studien var att intervjupersonerna själva hade medverkat i beslutet att inhägna eller hade insyn i tidigare beslutsprocesser. Nödvändigt var också personer med viss överblick över föreningen, dess arbete, historia och nutid. Av den anledningen framstod styrelseledamöter som lämpliga intervjupersoner. I en mer omfattande studie hade ett alternativ varit att inkludera också bostadsrättsföreningar som har valt att inte sätta upp staket eller som inte har diskuterat frågan, för att möjliggöra ett slags komparation till exempel vad gäller betydelsen av informell social kontroll för beslutet att sätta upp staket. Utifrån det befintliga underlaget kommer det därmed inte vara möjligt att göra en bedömning av huruvida föreningar som väljer att inhägna skiljer sig på någon avgörande punkt från föreningar som väljer att avstå.

För att få en bredd bland erfarenheterna togs vid urvalet hänsyn också till bostadsrättsföreningarnas storlek, geografiska lokalisering samt staketens karaktär. Information om samtliga föreningars storlek samlades in och en indelning i små (färre än 75 lägenheter), medelstora (75-250 lägenheter) och stora föreningar (fler än 250 lägenheter) gjordes. I urvalet av intervjupersoner fick de medelstora och stora föreningarna företräde, vilket innebar att representanter från sju stora, åtta medelstora och en liten förening intervjuades. Att de större föreningarna bedömdes som mer intressanta än de lite mindre hör samman med att deras beslut att sätta upp staket påverkar fler människor och större ytor.

Som grund för en geografisk representativitet i urvalet gjordes en enkel klusteranalys. Två större kluster i Södra Innerstaden respektive Västra Innerstaden samt ett antal mindre om tre till fem objekt som samlade merparten av observationerna identifierades. De större klustren är något starkare representerade i materialet medan en jämn spridning

över staden har eftersträvat i övrigt. I urvalsprocessen togs även hänsyn till staketens utformning och omfattning. Huvudsakligen är det representanter för föreningar som har inhägnat hela sitt område som har intervjuats. Bland dessa finns föreningar med drygt meterhöga staket, som är relativt enkla att klättra över och föreningar med staket som är knappt två meter höga och avsevärt mycket mer svårforcerade. Utöver dessa har representanter för sex föreningar, som av olika anledningar har valt att inte helt inhägna sina områden, intervjuats. Bostadsrättsföreningarna kontaktades huvudsakligen per e-post men i några fall togs den första kontakten brevlades. Av 33 kontaktade föreningar var 18 positiva till medverkan, två avböjde och övriga svarade inte trots påminnelser.

Under perioden april till juli 2012 genomfördes sexton intervjuer med totalt nitton personer.⁸ Intervjustudien avslutades när det bedömdes att en teoretisk mättnad uppnåtts, dvs. att ytterligare intervjuer inte skulle tillföra ny information (Bryman 2011). Fjorton av de intervjuade var vid tidpunkten för intervjun ordförande för sina föreningar, två var vice ordförande och tre var styrelseledamöter med annan funktion. Några ordförande var relativt nytillträdna medan andra hade innehaft posten i över tio år. Av de intervjuade var sjutton män och två var kvinnor. Fördelningen var densamma vad gäller härkomst, endast två av intervjupersonerna hade utomnordisk bakgrund. Vad beträffar åldersfördelningen bland de intervjuade, så var tolv intervjupersoner äldre än 55 år och endast en yngre än 30 år. Trots detta kan emellertid urvalet sägas vara representativt för sammansättningen av de bostadsrättsföreningsstyrelser som kontaktades och därmed också representativt för det huvudsakliga beslutsfattandet inom föreningarna. Dock är det viktigt att här betona att detta innebär att studien på intet sätt kan ge en representativ bild av hur de boende i föreningarna i allmänhet upplever sociala risker i närmiljön eller av deras upplevelse av staketen men att den däremot kan ge ökad kunskap om hur representanter för dessa föreningar, med beslutsmyndighet och inflytande, resonerar.

Intervjuerna var mellan 45 minuter och en och en halv timme långa. Bortsett från två intervjuer, som gjordes i cafémiljö, genomfördes samtliga intervjuer antingen i bostadsrättsföreningarnas egna möteslokaler eller hemma hos intervjupersonerna. Detta var en fördel då intervjuerna därmed i de flesta fall kom att kombineras med en rundvandring på föreningarnas område, vilket innebar att intervjupersonerna visade platser av särskild betydelse eller hur passagesystemen fungerade. Att

---

8 Två inbokade intervjuer kom av olika skäl att ställas in utan möjlighet att hitta en ny tidpunkt för intervju.

befinna sig på hemmaplan gjorde sannolikt även intervjupersonerna mer avslappnade inför den i de flesta fall ovanliga situationen av att bli intervjuade.

Intervjuerna var semistrukturerade till sin karaktär och tog avstamp i en intervjuguide, som var densamma vid samtliga intervjuer.⁹ Intervjuguiden är indelad i tre övergripande teman: bostadsområdet, bostadsrättsföreningen och fastigheten samt staketet. Överlägset flest frågor tar avstamp i stakettet men dessa frågor syftar till att täcka flera olika aspekter av undersökningsområdet. Användningen av intervjuguiden var emellertid flexibel och intervjupersonernas berättelser och associationer påverkade i vilken ordning olika teman berördes. En initial bearbetning och analys av intervjumaterialet inleddes alltmedan arbetet med att planera och genomföra fler intervjuer framskred. Därigenom blev det ett växelspel mellan insamling och analys av data. Praktiskt innebar detta exempelvis att även om intervjuguiden var densamma, utvecklades och fördjupades följdfrågorna som ställdes.

Intervjuerna svallade fram och tillbaka mellan olika frågor. I flera fall var intervjupersonerna mycket pratsamma och täckte på egen hand av teman utan att frågorna ställdes medan i ett fåtal av intervjuerna var svaren mer kortfattade och möjligen något vaksamma. I allmänhet rörde sig intervjupersonerna i sina svar emellertid från mikronivån – situationen i den egna trappuppgången eller i föreningen – via bostadsområdet och Malmö som stad till mer övergripande samhällsförändringar och tillbaka igen. En reflektion under intervjuarbetet var att de ”hårda” staketet visade sig vara en utomordentlig ingång till ”mjuka” frågor såsom trygghet och gemenskap i föreningen och föreningens relationer till det omgivande samhället. Genom att tala om låssystem vidgades samtalet naturligt till att också handla om varför detta behövdes ur ett samhällsperspektiv.

3.2.2 Bearbetning och analys av det empiriska materialet

Intervjuerna spelades in för att sedan transkriberas i sin helhet. Att transkribera materialet var en förutsättning för att i efterhand kunna gå tillbaka till intervjuerna och göra en noggrann analys både av *vad* som sades i intervjuerna och *hur* intervjupersonerna uttryckte sig (Bryman 2011). I anslutning till intervjuerna fördes även minnesanteckningar rörande intervjusituationen som var användbara vid såväl transkribe-

---

9 För intervjuguiden se bilaga 1.

ringen som vid den vidare bearbetningen. Vid transkriberingen har intervjuerna redigerats i någon utsträckning men endast i syfte att främja läsbarhet och förståelse. Det innebär att utelämnade ord har lagts till där så har krävts och att en del av talspråkets olater har uteslutits. Vidare bör nämnas att intervjupersonerna har anonymiserats, vilket innebär att de har givits fiktiva namn samt att föreningarna beskrivs på så sätt att varken de enskilda individerna eller för den delen föreningarna ska vara omedelbart identifierbara. I stället för föreningarnas namn används de tidigare nämnda urvalskriterierna – det vill säga föreningens storlek, geografiska lokalisering samt omfattning av staket – för att beskriva dessa. Anonymiseringen gör det omöjligt att beröra specifika lokala förhållanden och omständigheter men bedömdes vara nödvändig för att få tillgång till det rika material som intervjupersonerna har delat med sig av.

I de flesta kvalitativa undersökningar är frågan om när teoretisk mättnad uppstår inte helt enkel att besvara. Genom att fortgående tematisera det transkriberade materialet urskildes centrala, återkommande teman ganska tidigt under intervjuarbetet. Det innebar att några av de sista intervjuerna inte tillförde mycket ny information utöver information rörande lokala förhållanden på mikronivån. De förstärkte således huvudsakligen mönster som redan hade framträtt. Självfallet talar inte de nitton intervjupersonerna med samma röst, vilket är angeläget att framhålla här men också synliggöra i redovisningen av intervjuresultaten i kapitel fem.

Som nämndes ovan är det inte bara *vad* intervjupersonerna säger utan också med vilka ord och formuleringar de väljer att uttrycka sig som är av intresse. Analysen av intervjumaterialet har som metodologisk utgångspunkt att språket är konstruktivt – det vill säga att orden som används konstituerar en specifik syn på den sociala verkligheten – men att det också är en form av handling, ett medel för att uppnå ett visst syfte. Syftet kan i detta sammanhang vara att på olika sätt motivera beslutet att inhägnas, att presentera, argumentera för och slå fast en viss version av ett skeende. Språket är därmed en medskapare av den sociala verkligheten (Bryman 2011, kapitel 19). Genom att placera intervjupersonernas utsagor i ett teoretiskt ramverk skapas förutsättningar för tolkning och analys.

3.3 Sammanfattningsvis

Undersökningsområdet motiverade valet att kombinera en geografiskt baserad metod med en intervjustudie. Den geografiska inventeringen var nödvändig för att undersöka utbredningen av flerbostadshus med staket och låsta grindar i Malmö och bearbetningen av materialet liksom matchningen mot olika typer av data bidrog till en rumslig kontextualisering av resultaten från intervjuundersökningen. I intervjustudien framträdde centrala teman som vägledde urvalet av variabler för den geografiska bearbetningen. Att genom ett dylikt växelspel utforska ett socialt fenomen med ett så tydligt rumsligt och materiellt uttryck har skapat ett dynamiskt empiriskt underlag för fortsatt analys.

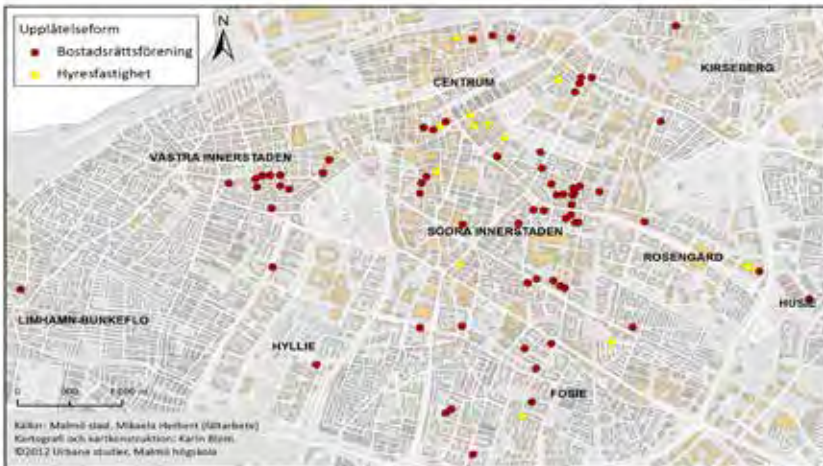

4 KARTLÄGGNING OCH ANALYS AV FÖREKOMSTEN AV INHÄGNADE FLERBOSTADSHUS I MALMÖ

I det här kapitlet presenteras resultaten av kartläggningen av flerbostadshus i Malmö som inhägnats med staket och låsta grindar. Inledningsvis ges en översikt av den geografiska utbredningen, hur staketen är utformade och hur de fysiskt påverkar närmiljön. Därefter följer en geografisk analys med utgångspunkt i olika typer av data, i syfte att identifiera mönster. Kapitlet illustreras kartografiskt och med fotografier för att underlätta framställningen.

4.1 Utbredning, omfattning och utförande

Kartläggningen av flerbostadshus som inhägnats med staket och grindar med läs eller elektroniskt passagesystem genomfördes huvudsakligen under våren 2012. 85 observationer gjordes under denna period.¹⁰

Figur 2: Inhägnade flerbostadshus i Malmö, uppdelade utifrån upplåtelseform. Varje punkt markerar en observation, som representerar en eller flera inhägnade fastigheter.

10 Under arbetet med studien framkom att flera bostadsrättsföreningar planerade att inom kort uppföra staket och på några platser har nya staket observerats, vilket gör att kartläggningen till något av en ögonblicksbild.

Av information från bostadsrättsföreningarnas representanter och av föreningarnas hemsidor att döma så är det en utveckling som har pågått sedan slutet av 1990-talet men som har eskalerat under de senaste tio åren. Bostadsrättsföreningen Lugnet i centrala Malmö uppförde sina staket 2001 och fick då stor medial uppmärksamhet. Då var den här typen av inhägnader fortfarande en ovanlighet i svenska stadsrum. Sedan dess har företeelsen kommit att normaliserats något i stadsbilden. Merparten av inhägnaderna har, med utgångspunkt i tillgänglig data, tillkommit under perioden 2005-2012.

4.1.1 De modernistiska idealen och det försvarbara området

Av kartan i figur 2 framgår att inhägnade flerbostadshus återfinns i Malmös samtliga stadsdelar men i olika omfattning.¹¹ En av förklaringarna till detta går naturligtvis att finna i stadsdelarna förekommande stadsplanering och arkitektur. Huvudsakligen är det fastigheter uppförda från 1930-talet och fram till 1980-talet som har inhägnats. Anledningen är att modernismens ideal av öppenhet och friliggande huskroppar öppnar för en gränsdragningsproblematik mellan offentligt och privat, som inte återfinns i den slutna kvartersstaden. Grindar och staket är således vanligast i bostadsområden med bebyggelse som huvudsakligen är uppförd under denna period. Det förklarar den begränsade förekomsten av inhägnade flerbostadshus i Malmös äldre delar i Centrum men också i de delar av Södra respektive Västra Innerstaden som präglas av bebyggelse från tidigt 1900-tal.

Att de modernistiska idealen bland annat innebär att lokala ansvarsförhållanden blir otydliga, vilket påverkar de boendes förmåga och incitament att upprätthålla ordningen, var något som såväl Jacobs (2004) som Newman (1973) påtalade. Newmans (ibid) teori om det försvarbara områdets betydelse har fått störst praktiskt genomslag genom bland annat idéernas utveckling inom Crime Prevention through Environmental Design-skolan (CPTED). Staketen och grindarna i den här studien är ett tydligt exempel i dess efterföljd. Tidigare semioffentliga miljöer görs mer privata i varierande grad. Genom tydliga gränser avgränsas områdena på så vis att ansvars- såväl som ägarförhållanden blir lättare

---

11 Kartorna i avsnittet 4.1 har avgränsats innanför Yttre Ringvägen i Malmö för ökad detaljrikedom. Detta innebär att ett objekt i stadsdelen Oxie lämnats utanför. Se vidare i figur 6 respektive 7 för detta objekts lokalisering.

att uppfatta, vilket i sin tur – åtminstone enligt Newman (ibid) - leder till en starkare informell social kontroll och större möjligheter att neka obehöriga individer tillträde. I kapitel två framgick emellertid att Newman inte har stått oemotsagd och att kritik har riktats inte minst mot antagandet om att en indelning av bostadsområden i mindre territorier per automatik skulle leda till att den informella sociala kontrollen stärks (Listerborn 2002). Resultaten av studiens intervjuer redovisas utförligt i kapitel fem men av dessa framkommer att föreningsrepresentanterna menar att den informella sociala kontrollen i deras föreningar är relativt svagt utvecklad och att deras bedömning är att den inte har påverkats nämnvärt sedan staketen sattes upp. Dock visar intervjuerna på att inhägnaderna som sådana i de flesta fall har varit effektiva vad gäller att hålla obehöriga individer utanför. Den fragmentering av urbana miljöer som teorin om betydelsen av det försvarbara området rekommenderar och som har kritiserats av bland andra Bill Hillier är något som också berörs i intervjuerna. Hillier menar att ett fragmenterat bostadsområde gör det svårare för människor att orientera sig, vilket i sin tur kan bidra till att miljön upplevs mera otrygg (ibid). Några av respondenterna nämner att de har fått indikationer på att staketen åtminstone initialt upplevdes som en olägenhet av bland annat kringboende, som nu fick ta en längre väg runt föreningens område eller fick vända om när de insåg att den tidigare genomfartsvägen hade övergått i en återvändsgränd. Hur inhägnaderna påverkar människors – boende i föreningarna, grannar från närbelägna fastigheter och människor som rör sig i bostadsområdet i övrigt – upplevelse av att kunna orientera sig och känsla av trygghet i bostadsområdet har inte studerats i detta sammanhang. Det skulle emellertid vara möjligt att undersöka närmare genom till exempel trygghetsvandringar i de berörda områdena.

4.1.2 Upplåtelseformens betydelse

Det är huvudsakligen bostadsrättsföreningars fastigheter som har inhägnats, vilket framgår av kartan i figur 2. Av 85 observationer är det endast i 15 fall som det rör sig om hyresfastigheter. Drygt 80 % av observationerna av inhägnade flerbostadshus är således bostadsrättsföreningar, vilket indikerar att upplåtelseformen har betydelse för beslutet att inhägna. Genom föreningsformen och det kooperativa ägandet har bostadsrättsföreningarnas medlemmar både ansvar för förvaltningen av de egna fastigheterna liksom en organisatorisk struktur att verka igenom för att fatta beslut om och påverka den egna boendemiljön. Be-

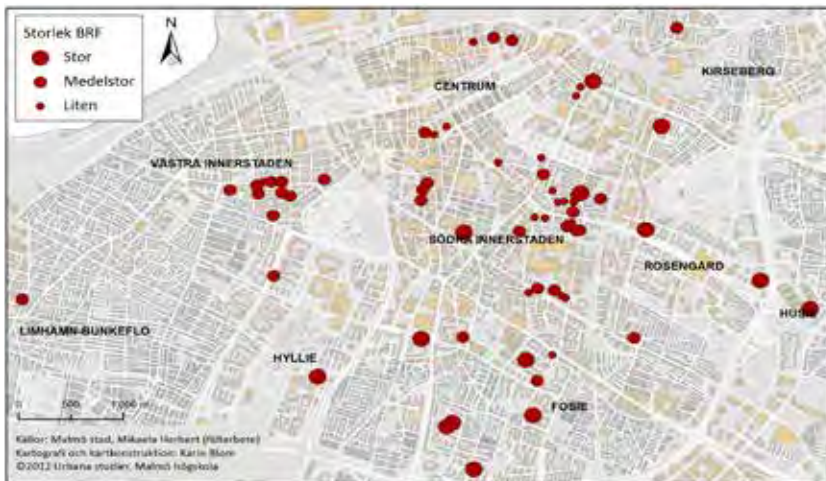
tydelsen av tillgången till en effektiv påverkanskanal för att människor ska välja att vid missnöje försöka förändra sin närmiljö (voice) i stället för att lämna den (exit) betonas av van der Land och Doff (2010). Beslutet att inhägna kan möjligen tolkas som en kombination av de båda strategierna, dvs. att staketet sätts upp som en markering och reaktion mot risker i närmiljön (voice) som på samma gång medför ett slags ”tillbakadragande” från interaktion med densamma (exit). I områden där hyresrätten dominerar är det påtagligt få staket. Detta bör emellertid inte tolkas som att människor boende i hyresfastigheter är mer negativa till att deras fastigheter inhägnas eller inte upplever att det finns ett behov därav. Hyresgäster är enligt flera undersökningar i allmänhet mer otrygga än människor som bor i bostadsrätt.¹² Anledningarna till att hyresfastigheter inhägnas i lägre utsträckning är därför sannolikt andra och flera till antal. Till skillnad från bostadsrättsföreningarnas medlemmar saknar hyresgäster i allmänhet en direkt påverkansväg som ger reellt inflytande och beslutsmakt över boendemiljön. Den organisatoriska strukturen att verka genom finns inte till hands och hyresgästers val av strategi – exit eller voice – är individualiserat i större utsträckning än för medlemmar i bostadsrättsföreningar. Även faktorer såsom en högre omflyttningsgrad i hyresfastigheter och en svagare ansvarskänsla för boendemiljön har förmodligen betydelse. Framför allt ligger dock inte det eventuella beslutet liksom den ekonomiska prioriteringen att inhägna hos hyresgästerna utan hos fastighetsägaren. Det kommunala bostadsbolaget MKB har till exempel endast hägnat in ett fåtal fastigheter i de centrala delarna av Malmö och då rör det sig om ett fåtal meter staket som har installerats. I anslutning till sitt stora fastighetsbestånd i Miljonprogrammets Fosie, Hyllie eller Rosengård har MKB inte installerat staket eller låsta grindar men på flera platser framgår det tydligt att man har arbetat med att skapa en tryggare utemiljö genom mer subtila förändringar av den fysiska miljön.

---

12 Av exempelvis Malmö stads trygghetsmätningar framgår att boende i hyresrätt upplever större otrygghet än boende i bostadsrätt. Se <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Sa-arbetar-vi-med.../Kris--sakerhet/Brottsforebyggande-arbete/Trygghetsmatningar---vad-ar-det-och-vad-mats.html> för ytterligare information (Malmö stad 2012b).

4.1.3 Lokalisering och utformning

De inhägnade flerbostadshusen återfinns som sagt i Malmös samtliga stadsdelar men två kluster kan emellertid identifieras, se nedan i figur 3. Det ena återfinns i Södra Innerstaden, i delområdena Annelund och Östra Sorgenfri – söder och norr om Amiralsgatan. Bostadsrättsföreningarna här är huvudsakligen små, med färre än 75 bostadsrätter och medelstora, med mellan 75 och 250 bostadsrätter. Det andra klustret återfinns i delområdena Dammfri och Rönneholm i Västra Innerstaden. Här är bostadsrättsföreningarna som har inhägnat sig medelstora. De riktigt stora bostadsrättsföreningarna, med fler än 250 bostadsrätter, återfinns till största del i Fosie, Hyllie och Rosengård. De är färre och ligger mer utspridda men har potentiellt en större inverkan på stadsbilden då de naturligt nog tar större ytor i anspråk.

Figur 3: Inhägnade bostadsrättsföreningar. Stora föreningar har fler än 250 bostadsrätter, medelstora föreningar har mellan 75 och 250 och små föreningar har färre än 75.

Cirklarna anger de båda klustrens lokalisering i Södra respektive Västra Innerstaden.

Kartläggningen omfattar staket och grindar av mycket olikartad karaktär. Såväl meterhøga smidesstaket som två meter høga staket utrustade med skarpa taggar ryms i samma inventering. Den minsta gemensamma nämnaren är att samtliga är försedda med lås eller något slags elektroniskt passagesystem. Med utgångspunkt i Kärrholm (2004) som menar att det är effekten av en territorialisering som är relevant – inte om den är avsiktlig – är det naturligtvis en berättigad fråga om staketen

som avbildas nedan är jämförbara. Vad beträffar effekt, om exempelvis forcerbarhet ska bedömas, är de vitt skilda. En mer subjektiv bedömning såsom om installationerna är välkomnande eller inbjudande är sannolikt till en del beroende av vad Kärholm (ibid) benämner rumslig institutionalisering. Det vill säga i vilken grad uttalade och outtalade regler och bruk påverkar ett avgränsat områdes identitet och funktion.

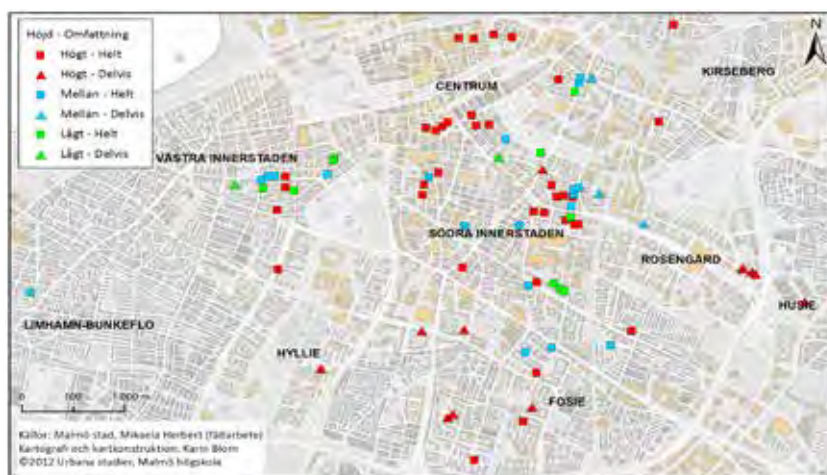

Två olika typer av utföranden - är de uttryck för samma sak?
Foto: Mikaela Herbert

I 80 % av fallen är staketen helt inhägnande, vilket innebär att tillträdet till föreningens område begränsas från alla sidor och att grindarna är utrustade med låssystem. I stor utsträckning sker inhägnandet med fastigheten eller fastigheterna som en del. Det är ovanligt med fritt placerade staket. Två typer av utföranden är vanligt förekommande. Dels rör det

sig om staket som sluter till mellan relativt tätt placerade huskroppar, så att en innergård skapas. Dels rör det sig om staket som uppförs på så sätt att de avgränsar en bakgård. Även strategiskt placerade staket, staket som omsluter på tre av fyra sidor eller bostadsrättsföreningar som bara har låst en del av sina grindar täcks emellertid av kartläggningen. Newman (1973) menar att även sådana fysiska hinder som begränsar genomströmning av människor men inte inhägnar hela områden är effektiva för att avhjälpa problem med otrygghet och kriminalitet. Inom CPTED-skolan anses detta bland annat bero på att antalet potentiella flyktvägar blir färre. Som nämndes ovan menar dock kritiker att den här typen av åtgärder, så snart de fragmenterar och territorialiserar ett bostadsområde, främst leder till svårigheter för människor att orientera sig i rummet och därmed en risk för att upplevelsen av otrygghet ökar (Listerborn 2002).

Kartan i figur 4 illustrerar den stora variationen vad gäller utförande och omfattning. Symbolerna anger om staketen är höga, medelhöga eller låga.¹³ Höga staket är högre än 1,7 meter.¹⁴ De medelhöga är 1,4 till 1,7 meter medan de låga är lägre än 1,4 meter men inte lägre än en meter. Symbolerna anger även staketens omfattning, det vill säga om de är helt eller endast delvis inhägnande.

Figur 4: Kartan anger staketens utförande – deras höjd samt om de är helt eller delvis inhägnande.

-
- 13 Uppskattningen av staketens höjd baseras på ögonmåtts subjektiva bedömning.
- 14 Bygglov krävs inte för staket som är högst 1,8 meter och som har en genomsiktlighet om 50 % (Malmö stad 2012a). Många av de höga staketen är just cirka 1,8 meter och har denna genomsiktlighetsgrad.

En majoritet av fastigheterna är som nämndes ovan helt inhägnade. 45 % är därtill försedda med höga staket. Att bedöma huruvida det är de höga, helt inhägnade staketen som har störst inverkan på stadsbilden eller betydelse för människors vardagsliv (oavsett om de är boende i föreningarna, grannar eller förbipasserande) är svårt utifrån befintligt underlag. Även om de är visuellt påtagliga och kanske effektivast i sin territorialisering, rör det sig samtidigt huvudsakligen om små och medelstora bostadsrättsföreningar eller om enskilda hyresfastigheter. De till arealen största områdena är inhägnade med låga eller medelhöga staket eller är delvis inhägnade. De delvis inhägnade områdena finns framför allt i stadsdelarna Fosie, Hyllie och Rosengård. En förklaring, som framkommer i intervjuerna, till att man har valt att bara delvis inhägna eller att sätta upp strategiskt placerade staket är att det här rör sig om mycket stora områden som i så fall skulle inhägnas. Det innebär bland annat betydande kostnader, som de intervjuade föreningsrepresentanterna åtminstone inte ännu har funnit motiverade.

4.2 Inhägnade flerbostadshus i den polariserade staden

En studie av Salonen (2012) inspirerade till att undersöka huruvida det förekommer en samvariation mellan förekomsten av inhägnade flerbostadshus och Malmös segregationsmönster. I det här avsnittet studeras därför om det går att skönja ett mönster mellan den övergripande processen av socio-spatial polarisering av staden och beslutet att inhägna.

4.2.1 Samvariation mellan inhägnade flerbostadshus och Malmös segregationsmönster

I sin studie visar Salonen (2012) att det i det fragmenterade Malmö återfinns en med svenska mått ganska unik geografi. Malmö är en relativt befolkningstät och kompakt stad som har få ekonomiskt resursrika områden med en homogen befolkning född i Sverige men som däremot har många ekonomiskt resursfattiga områden med en stor koncentration av invånare födda utanför Norden och Västeuropa. Genom en färganalys på SAMS-nivå¹⁵ framträder i Salonens studie hur Malmös

---

15 SAMS står för Small Areas for Market Statistics och är en indelning som bygger på kommunernas delområden i större kommuner och på valdistrikt i mindre kommuner.

segregationsmönster har förändrats mellan 1990 och 2008. Det segregationsindex som färganalysen baseras på bygger på data rörande individers boende, familjestatus, sysselsättning, inkomster, utbildning mm och uttrycks genom två variabler: ekonomisk och etnisk sammansättning. Datamaterialet har tagits fram med hjälp av databasen Geo-Sweden, som utvecklats av Institutet för bostads- och urbanforskning vid Uppsala universitet i samarbete med SCB. Variablerna visar, var för sig och sammantaget, fördelningen på individ- och hushållsnivå inom ett SAMS-område¹⁶.

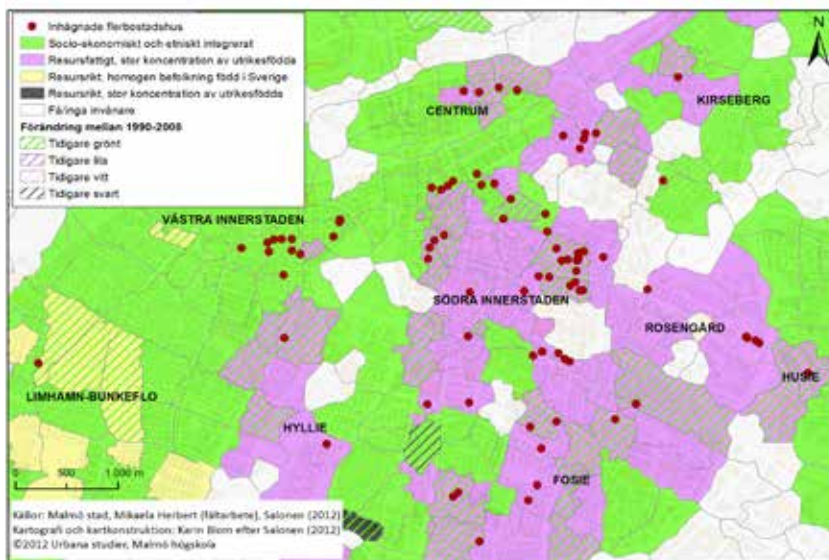
De flesta områden är relativt oförändrade – områden som var ekonomiskt resursfattiga och hade en hög koncentration av invånare födda utanför Norden och Västeuropa 1990 präglades av liknande förhållanden även 2008. Den viktigaste förändringen som kan urskiljas är dock en minskning av socioekonomiskt och etniskt blandade områden. 1990 bodde närmare två tredjedelar av Malmös befolkning i den typen av områden. 2008 har denna andel minskat till under hälften av befolkningen. Ett fåtal områden har blivit ekonomiskt resursrika och dominerade av svenskfödda hushåll men framför allt har områden övergått från att vara socioekonomiskt och etniskt blandade till att bli ekonomiskt resursfattiga med en hög koncentration av utrikesfödda invånare. En majoritet (52 %) av Malmös befolkning bor nu i dessa områden medan andelen som bor i integrerade områden stadigt har minskat (ibid).

Genom en färganalys som i figur 5 nedan framträder Malmös segregationsmönster, dvs. enskilda områdets färg betraktas som en del av en helhet. Kartan färgas framförallt lila, grön och gul. Lila områden är i varierande grad ekonomiskt resursfattiga och har i olika hög grad en koncentration av invånare som är födda utanför Norden och Västeuropa. Gröna områden är i varierande utsträckning ekonomiskt och etniskt integrerade. Gula områden är i olika hög grad ekonomiskt resursrika områden med en homogen befolkning född i Sverige.¹⁷ De streckade områdena i figur 5 anger var en förändring som har medfört att ett område till exempel har övergått från grönt till lila har ägt rum. Däremot framgår inte av kartbilden förändringar inom ett SAMS-område som har samma färg 2008 som 1990, trots att dessa interna förändringar kan vara betydande.

---

16 För en mer omfattande metodgenomgång se Salonen (2011).

17 För indelningarna i segregationsindex se Salonen (2012, s. 53).

Figur 5: Färganalys av Malmös segregationsmönster i relation till flerbostadshus med staket och låsta grindar.

Vilken relevans har Malmös segregationsmönster för att förstå förekomsten av inhånade flerbostadshus? Av kartan framgår att 75 % av staketen finns i ekonomiskt resursfattiga områden med en hög koncentration av individer som är födda utanför Norden och Västeuropa. Vidare finns omkring hälften av dessa i områden som 1990 var ekonomiskt och etniskt integrerade men som 2008 var ekonomiskt resursfattiga och hade en hög koncentration av utrikesfödda invånare. Överlag har staketen tillkommit under den senare delen av perioden 1990–2008 och fram till idag. Ytterligare inhånader återfinns därtill i nära anslutning till områden som har genomgått en förändring. Tydligast framgår samvariationen mellan en accentuerad socio-spatial polarisering och beslutet att inhåna i det kluster som finns i Södra Innerstaden. Med stöd av såväl Putnam (2007) som van der Land och Doff (2010) kan utvecklingen tolkas som ett resultat av den förändring som de aktuella områdena har genomgått. Putnam (2007) pekar på att en snabb förändring av befolkningsstrukturen i ett bostadsområde åtminstone initialt genererar social spänning och rädsla för det främmande. Just förändringen av det egna området, liksom av närliggande områden, lyfts fram som en del av motivet bakom beslutet att inhåna i intervjuerna med representanter för bostadsrättsföreningar som är belägna i områden som har övergått från att vara integrerade till ekonomiskt och etniskt segregerade. Respondenterna pekar på en ökad social ordning som för-

klaras både genom försämrade socioekonomiska förhållanden som på en förändrad befolkningssammansättning. På samma sätt kan van der Land och Doffs (2010) tolkning av Exit, Voice and Loyalty-modellen indikera att bostadsrättsföreningarna har valt att inhägna som ett slags tillbakadragande (exit) från det egna området, statt i en förändring som upplevs negativ. Möjligheterna att upprätthålla ordningen genom informell social kontroll eller att påverka utvecklingen av området i någon vidare bemärkelse bedöms av respondenterna som små. Beslutet att inhägna, en territoriell strategi med ett omedelbart resultat i form av ett avskärmande från förändringarna i det egna området, är däremot tillgängligt. Vidare kan bostadsrättsföreningarna sägas utgöra ett relativt stabilt och bestående inslag i ett föränderligt landskap. Enskilda medlemmar kan naturligtvis välja att lämna bostadsrättsföreningen och området om de upplever att förhållandena i närmiljön inte är positiva och omständigheterna i övrigt medger detta, däremot är inte det alternativet tillgängligt för bostadsrättsföreningen som sådan som måste tillgodose sina intressen på plats.

Det kluster av inhägnade flerbostadshus som finns i Västra Innerstaden kan däremot inte förklaras med utgångspunkt i utvecklingen av de aktuella områdena, som är oförändrat gröna. Segregationsmönstret som helhet kan naturligtvis ha betydelse för hur man i dessa områden upplever sin egen närmiljö i relation till staden i övrigt men intervjuunderlaget härifrån är alltför magert för att dra några slutsatser. En samvariation mellan Malmös segregationsmönster och de inhägnade flerbostadshusens lokalisering är dock möjlig att konstatera. Det är huvudsakligen i ekonomiskt resursfattiga områden med en koncentration av invånare födda utanför Norden och Västeuropa som staketen och de låsta grindarna återfinns. Inte minst framträder betydelsen av lokala förändringar vad gäller socioekonomisk och etnisk sammansättning tydligt.

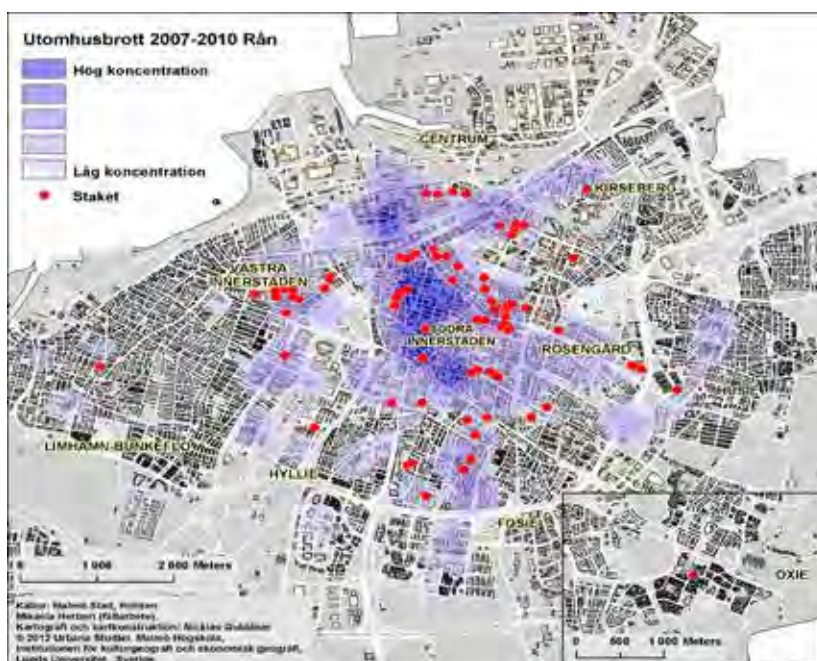
4.3 Inhägnade flerbostadshus lokalisering i relation till viss brottslighet

Närheten till vissa typer av platser, genomfart av obehöriga samt otrygghet på grund av viss typ av brottslighet eller oordning nämndes av intervjupersonerna som risker i närmiljön och/eller som motiv till beslutet att inhägna. I detta avslutande avsnitt undersöks därför närmare samvariationen mellan de inhägnade flerbostadshusens lokalisering och så kallade "hot spots" för rån respektive anlagd brand. Värt att betona

är dock att människors upplevda otrygghet vanligen inte står i proportion till faktisk utsatthet. Upplevelsen av otrygghet vilar på en komplex grund och kan vara såväl lägre som högre än vad den statistiska risken för att utsättas för exempelvis brott indikerar (Sandstig 2010).

4.3.1 Samvariation mellan inhägnade flerbostadshus och rån

Att bostadsrättsföreningarnas medlemmar känner sig otrygga utomhus, i sina närmiljöer, är ett återkommande tema i intervjuerna. Det motiverade densitetsanalysen i figur 6 av koncentrationen av personrån i relation till de inhägnade flerbostadshusens lokalisering. Kartbilden måste dock studeras med viss reservation för exaktheten i Polisens data.

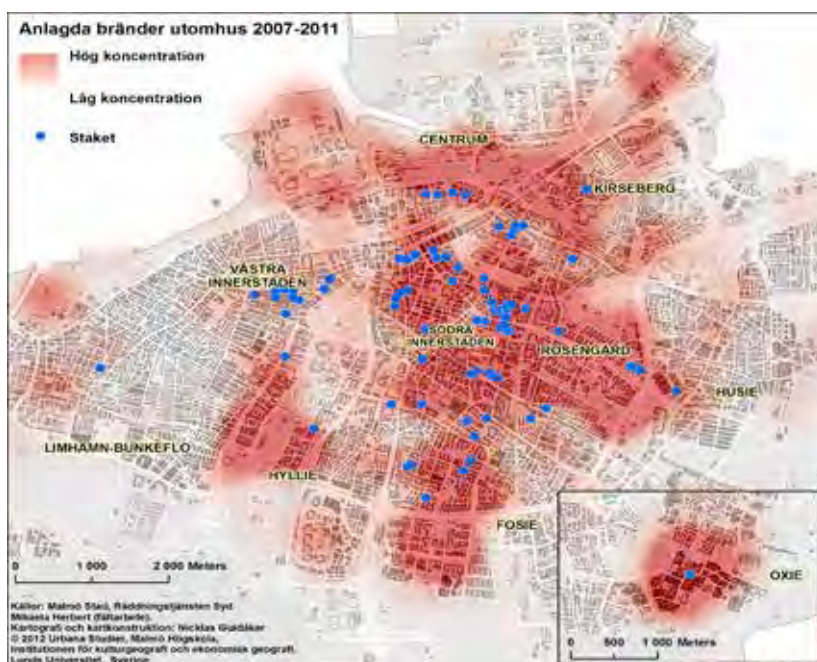
Figur 6: Densitetsanalys av rån 2007-2010 i relation till inhägnade flerbostadshus.

Mönstret som framträder ovan kan sägas vara väntat. Av kartan framgår att Södra Innerstaden liksom begränsade delar av Centrum har en hög koncentration av rån. I viss utsträckning motsvarar det mörkaste området Malmöns främsta nöjesstråk där många människor är i rörelse. Omkring en tredjedel av observationerna av flerbostadshus med staket finns i men framför allt i nära anslutning till dessa områden med en

hög koncentration av rån. I Västra Innerstaden såväl som i stadens yttrområden är koncentrationen relativt låg. Sannolikt kan emellertid enskilda incidenter ha större betydelse än koncentrationen som sådan för upplevelsen av otrygghet i ett bostadsområde och således också för beslutet att inhägna. I flera av intervjuerna nämns särskilt rån mot äldre medlemmar som exempel på händelser som både har skapat otrygghet och i någon mån bidragit till beslutet att inhägna. Vidare är värt att nämnas att den mediala rapporteringen om personrån i Malmö var omfattande under 2000-talets första årtionde, då också en betydande andel av besluten att inhägna fattades.

4.3.2 Samvariation mellan inhägnade flerbostadshus och anlagd brand

Anlagda bränder används i denna studie som en indikator på social oordning och bristande social kontroll. I intervjuerna nämns inte anlagda bränder som ett problem i bostadsrättsföreningarnas närmiljö men mönstret som framträder av densitetsanalysen nedan är trots detta relativt tydligt.

Figur 7: Densitetsanalys av anlagda bränder utomhus 2007-2011 i relation till inhägnade flerbostadshus.

Merparten av observationerna återfinns i områden med en hög koncentration av anlagda bränder, vilket indikerar att social oordning har betydelse för beslutet att inhägnas. Klustret i Västra Innerstaden, som finns i ett område med en relativt låg koncentration av anlagda bränder, är emellertid en tydlig avvikelse från det övriga mönstret. Vidare finns det i delar av Hyllie, Fosie och Rosengård, som utmärks av en hög koncentration av anlagda bränder, inte några observationer av flerbostadshus med staket. Som tidigare nämnts är det kommunala bostadsbolaget MKB en central aktör i dessa bostadsområden.

4.4 Sammanfattningsvis

I det här kapitlet har resultaten av kartläggningen av förekomsten av flerbostadshus med staket och låsta grindar i Malmö presenterats. Därtill har observationerna kontrollerats mot olika typer av variabler för vidare analys, delvis med vägledning av intervjuaterialet som behandlas vidare i kapitel fem.

Inhägnade flerbostadshus återfinns i alla stadsdelar i Malmö men i olika omfattning. Beslutet att inhägnas har naturligt nog visat sig avhängigt den arkitektoniska utformningen. Staketen och de låsta grindarna finns huvudsakligen i anslutning till modernistisk bebyggelse från 1930-talet och framåt. Att inhägnas kan på så vis ses som en reaktion mot konsekvenserna av modernismens ideal av öppenhet och fritt placerade huskroppar, som i sin tur var en reaktion mot den slutna kvartersstaden. Utformningen och placeringen av staketen följer Newmans teori om betydelsen av det försvarbara området och utgör tydliga territorialiseringar, även om de sinsemellan kan skilja sig åt vad beträffar höjd, design och omfattning. Det de framför allt har gemensamt är att de gör tidigare semioffentliga utrymmen mer privata och förhindrar tillträde eller passage av obehöriga.

Vidare tycks beslutet att inhägnas också vara beroende av upplåtelseform. Av 85 observationer är 70 resultat av beslut som har tagits inom bostadsrättsföreningar. Den främsta skillnaden mellan boende i bostadsrätter och boende i hyresrätter är i det här sammanhanget att de förra har möjlighet att direkt påverka och besluta i frågor om den egna fastigheten och boendemiljön. Hyresgäster saknar normalt sett denna möjlighet och om de är missnöjda med situationen i området är deras val mellan strategierna exit och voice i högre grad individualiserat än för medlemmar i bostadsrättsföreningar som besitter en kollektiv påverkanskanal. Bostadsrättsföreningarnas beslut att inhägnas kan ses som en

kombination av kollektivt praktiserade voice- respektive exit-strategier. Å ena sidan markerar staketet en reaktion mot risker i närmiljön och å andra sidan medför det ett slags "tillbakadragande" från densamma. Att upplåtelseformen tycks ha betydelse för beslutet att inhägnas ska således inte tolkas som att medlemmar i bostadsrättsföreningar och hyresgäster skiljer sig åt i något annat avseende än i graden av inflytande över den egna boendemiljön. I bostadsrättsföreningarna är det medlemmarna som gör den riskbedömning som motiverar den ekonomiska prioriteringen att inhägnas medan det är fastighetsägarna och inte hyresgästerna själva som fattar motsvarande beslut vad gäller hyresfastigheter. Om exempelvis det kommunala bostadsbolaget MKB skulle inhägnas sitt fastighetsbestånd i exempelvis södra och östra Malmö skulle stadsbilden emellertid förändras väsentligt.

I relation till Malmös segregationsmönster framträder ett tydligt resultat: 75 % av de inhägnade flerbostadshusen återfinns i socioekonomiskt resurssvaga områden som därtill har en hög koncentration av utrikesfödda invånare. Hälften av dessa finns därtill i områden som har genomgått en avgörande förändring i befolkningssammansättning och socioekonomiska förhållanden under perioden 1990-2008. De har övergått från att vara i varierande grad socioekonomiskt och etniskt integrerade till att bli mer segregerade avseende båda variablerna. Med ledning av Putnam (2007) kan en delförklaring till beslutet att inhägnas återfinnas i denna snabba förändring, som sannolikt har bidragit till ökad otrygghet och social spänning lokalt.

En viss samvariation med en hög koncentration av rån samt anlagda bränder kan också konstateras. Avvikande i det sammanhanget är emellertid klustret av bostadsrättsföreningar med staket i Västra Innerstaden. Med utgångspunkt i koncentrationen av anlagd brand, som en indikator på social oordning, hade fler inhägnade flerbostadshus varit att vänta i delar av södra och östra Malmö men frånvaron där förklaras sannolikt i dessa områden av att de domineras av hyresfastigheter.

5 BOSTADSRÄTTSFÖRENINGARNAS BESLUT ATT INHÄGNA – MOTIV OCH EFFEKTER

I det här kapitlet presenteras resultatet av de intervjuer med nitton styrelseledamöter från sexton olika bostadsrättsföreningar i Malmö, som genomfördes under perioden april till och med juli 2012. Samtliga intervjupersoner representerade bostadsrättsföreningar som helt eller delvis har hägnat in sina områden. Fokus för intervjuerna var risker i föreningarnas närmiljö samt motiven bakom och effekterna av beslutet att inhägna. I intervjuerna resonerade intervjupersonerna även kring beslutet att inhägna som ett slags riskhanteringsstrategi, vilka andra åtgärder de har vidtagit som kompletterar staketen samt huruvida det hade funnits andra sätt att uppnå samma effekt som staketen ger.

5.1 Sociala risker i närmiljön och i den polariserade staden

Att beslutet att inhägna syftar till att stänga ute något eller någon och att skydda det som finns på insidan är det grundläggande antagande som den här studien tar sin utgångspunkt i. Av den anledningen har det funnits lämpligt att studera inhägnandet som en form av socio-spatial strategi i syfte att hantera risker. I samhället i stort uppmärksammas sociala förhållanden sedan några decennier tillbaka i ökande grad i termer av risker och riskhantering. Även om människor till vardags, liksom i de aktuella intervjuerna, snarare talar om olika typer av sociala problem och utmaningar än om risker får naturligtvis förändringar på strukturell nivå en praktisk betydelse även på lokal respektive individuell nivå. Inte minst vad gäller vilka åtgärder som människor vidtar för att hantera dessa problem. Samtidigt som det på övergripande nivå i samhället har skett ett ideologiskt skifte i fokus från problem till risker, förväntas människor på grund av ett minskat offentligt ansvarstagande att i högre grad själva ta ansvar för sin egen trygghet. Riskhanteringen privatiseras och individualiseras i allt större utsträckning (Franzén 2000, Listerborn 2002). Det är mot bakgrund av detta som respondenternas utsagor om sociala risker samt motiv bakom och effekter av beslutet att inhägna bör tolkas.

I intervjuerna berördes temat sociala risker i närmiljön huvudsakligen indirekt genom frågor beträffande vad som är positivt respektive negativt i bostadsområdet och i bostadsrättsföreningen. Därigenom associerade respondenterna självmant och genom uppföljande frågor till olika typer av risker och utmaningar i närmiljön, framför allt av social karaktär. Eftersom all riskvärdering utgår ifrån subjektiva bedömningar, som konstrueras och reproduceras av och mellan människor är dessa bedömningar framför allt intressanta att studera då de utgör utgångspunkt för någon form av riskhanteringsstrategier, som har potential att forma och förändra relationer mellan människor (Sundqvist & Letell 2007). Intervjupersonerna berörde företeelser i närmiljön men sökte framför allt förklaringar till dessa i strukturella förändringsprocesser i samhället, vilket behandlas i första avsnittet nedan.

5.1.1 Lokala uttryck för samhällsutvecklingen i stort

Av figur 5 i föregående kapitel framgick att 75 % av de inhägnade flerbostadshusen återfinns i bostadsområden som är socioekonomiskt resurssvaga och därtill etniskt segregerade i den bemärkelsen att de har en hög koncentration av invånare som är födda utanför Norden och Västeuropa. Hälften av dessa återfinns därtill i områden som har genomgått en påtaglig förändring under de senaste decennierna – från att ha varit integrerade områden i varierande utsträckning har de blivit såväl ekonomiskt som etniskt segregerade. Detta förhållande framträdde i intervjuerna och respondenterna kommenterade särskilt dessa lokala förändringar, i relation till övergripande samhällsförändringar, som problematiska. Två återkommande teman, i syfte att förklara förändringens innehåll och ursprung, var arbetsmarknadens förändrade förhållanden samt invandringens betydelse.

Förändringar på arbetsmarknaden var något som Nils, som är ordförande i en medelstor förening i östra Malmö, återkom till flera gånger under intervjun. Som en röd tråd genom intervjun med Nils löpte en kritik mot de senaste decenniernas flykting- och anhöriginvandring. Nils sammanförde dessa båda teman på följande sätt när han talade om utvecklingen i ett närliggande bostadsområde.

Nils: Det är ju [en] väldig massa sociala problem [i det närliggande området]. Svenskar som invandrare. Men jag ser samtidigt att det blir sociala problem och kriminalitet bland invandrare för att vi också har en sådan arbetsmarknad. Du får inga jobb. Det är ju samma problem

för den som är svensk. När inte ens den som är svensk får jobb så får ju inte dem några jobb heller. Det ena ger ju det andra hela tiden. Och jag har faktiskt ingen lösning på det. Jo, det har jag. Det är att man tar alla de jobben som finns i Kina och tar tillbaka till Europa. Det är miljoner jobb i hela Västeuropa som ligger i Kina. (Intervju 12)

Nils ser med andra ord den lokala utvecklingen delvis som ett resultat av svårpåverkade processer på global nivå - en ekonomisk omstrukturering som har förändrat arbetsmarknaden, vilket försvårar integrationen på nationell såväl som lokal nivå. Även Beatrice, vice ordförande i en medelstor förening i Södra Innerstaden, nämnde invandringen som en social utmaning men med fokus på brister i mottagandet.

Och sen har vi en ökad invandring som inte sköts som den ska, tycker jag. Det måste ju till mycket, mycket mer för att de ska känna sig inne i samhället. (Intervju 13)

Integration och boendesegregation berördes även av andra. Sociala problem och oordning i närliggande bostadsområden med en större socioekonomisk utsatthet var till exempel något som flera intervjupersoner kom in på när de talade om vad som var negativt med det egna bostadsområdet. Rolf, som är ordförande i en stor bostadsrättsförening i södra Malmö där han också har bott i 30 år, sade under intervjun att han trivdes bra i föreningen och alltid har känt sig trygg men att närmiljön har förändrats sedan mitten på 90-talet. Han tycker inte längre att det är en bra miljö, framför allt inte för barn och ungdomar. *"Här händer lite för mycket. Det är inte kul att bo här längre. Polisen kör här på cykelbanorna var och varannan kväll och jagar folk"* (intervju 16). Rolf talar om den tilltagande segregationen av betydande delar av Malmö som framträder av Salonens (2012) analys av utvecklingen sedan 1990-talet. Hans bostadsområde tillhör just dem som har övergått från att vara relativt integrerade till att bli socioekonomiskt resursfattiga med en hög koncentration av utrikesfödda invånare. Rolf och övriga respondenter som pekar på en förändring av det egna bostadsområdet som problematisk och menar att denna har inneburit risker i form av exempelvis ökad social oordning kan tolkas med stöd av Putnam (2007), som menar att den här typen av relativt snabba förändringar av befolkningssammansättning i ett bostadsområde åtminstone initialt leder till otrygghet och social spänning.

De flesta av intervjupersonerna poängterade emellertid, liksom Bo nedan, att problemen trots allt inte var så allvarliga - åtminstone inte i deras absoluta närområde, dvs. föreningens eget område.

Bo: [D]et negativa, om man går in på det, så har vi kommunala bostadsbolag runt omkring oss och de har ju ett bostadssocialt krav på sig från kommunen. Där är väl lite problem med ungdomarna. [V]ad som spelar in där är inkomstkällorna och arbete och så vidare. De stora barnfamiljerna, i små lägenheter. [...] Det är väl det. Men jag tycker inte att det är så alarmerande. Man får tänka på att [...] vi har 540 lägenheter hos oss, 1 200 på MKB. Det är 1 700 lägenheter på begränsad yta. (Intervju 2)

Bo, som är mångårig ordförande i en stor bostadsrättsförening i södra Malmö, var en av de intervjupersoner som tydligast betonade att bostadsrättsföreningar måste ta ett socialt ansvar – framför allt internt men också i relation till närområdet. Samtidigt som han lyfte upp problem med arbetslöshet och trångboddhet menade han att konsekvenserna av detta ändå var hanterbara lokalt. Däremot framkom det under intervjun att framför allt föreningens äldre medlemmar helst endast rör sig inom föreningens eget område och inte beger sig bort till det närliggande området med kommunala hyresfastigheter, där det bland annat finns ett litet centrum. Bo menade att man inte vågar på grund av att det har hänt för mycket i det angränsande området under de senaste åren, vilket har skapat otrygghet. Merparten av intervjupersonerna uppgav liksom Bo att de upplever den egna närmiljön som lugn och trygg och identifierar i första hand problem i angränsande bostadsområden eller i andra delar av staden som sociala risker. Med andra ord talar respondenterna om den tilltagande fragmenteringen av staden, med ett slags indelning i säkra och osäkra zoner. Föreningens eget område och möjligen närområdet upplevs som relativt tryggt men däremot finns det betydande problem bara en liten bit bort.

I några av intervjuerna resonerade de emellertid som Fredrik, ordförande i en stor bostadsrättsförening i stadsdelen Fosie, att samhällsutvecklingen i stort gör att det endast är en tidsfråga tills de mer uttalade problemen kommer att drabba också den egna föreningen och den omedelbara närmiljön.

Fredrik: Men det är ju samhället i sig som är det stora problemet nu. Alltså för detta eskalerar ju hela tiden. Senast igår brann ju för fan ett soprum. Inte här men på Rosengård. [...] Så det är sinnessjukt. Tio polisbilar kör dit. De försöker sno vapen av polisen. [...] Alltså, vad fan. Och när kommer det närmare oss? (Intervju 6)

Fredrik talar om vad han upplever som en brutalisering av samhället, där situationer som förr stannade vid slagsmål nu utvecklar sig

till misshandel och där ungdomars testande av gränser inte längre är ”pojkestreck” utan kriminella handlingar. Att samhället har hårdnat och blivit mer våldsamt var en uppfattning som löpte genom merparten av intervjuerna och sågs som en orsak till lokal, social oordning. Flera respondenter berörde det som skulle kunna ses som uttryck för ett försvagat samhälleligt kontrakt. Ann och Beatrice, ordförande och vice ordförande i samma förening i Södra Innerstaden, sökte efter mer övergripande förklaringar till den ökande förekomsten av staket och låsta grindar i Malmö och uttryckte det på följande sätt:

Ann: Samhället har hårdnat och det har blivit mitt är mitt och ditt är ditt och kom för fan inte hit! Jag tror att det är det. [...]

Beatrice: ”Jag bryr mig inte om vad andra gör. Det ska andra ta hand om”. Det där tycker jag har ökat väldigt de sista åren. Så det är ett hårt klimat, det är det. (Intervju 13)

Ett hårdare, mer individualistiskt och egoistiskt samhällsklimat var det flera intervjupersoner som menade var en bakomliggande orsak till många av de problem som man försökte hantera inom föreningen, i närmiljön och i samhället i stort. Det knyter an till de förändringar som har följt i den politisk-ekonomiska omstruktureringens spår med ökade sociala klyftor, ett ökat fokus på risker och där individen förväntas ta ett större ansvar för den egna tryggheten, som ett resultat av ett minskat offentligt ansvarstagande (Sassen 2001, Wacquant 2008). Sammantaget kan sägas att intervjupersonerna i hög grad identifierar övergripande samhällsomvandlande processer som relevanta att beakta för att förstå utvecklingen i den egna närmiljön. Snabba förändringar till vad man upplever som försämrade förhållanden i det egna bostadsområdet lyfts fram i flera av intervjuerna. Med stöd av Putnam (2007) kan sägas att social spänning mellan etablerade och nytillkomna invånare som följer på snabba förändringar av befolkningssammansättningen i ett bostadsområde kan överbryggas på sikt men att detta förutsätter att fientligheten inte växer sig för stark och att det finns konkreta, fysiska förutsättningar för att möta främlingen i vardagen. Det senare är inte givet i den polariserade staden där den horisontella fragmenteringen medför såväl en fysisk som social distans. Kombinationen av försämrade socioekonomiska förhållanden och en förändrad befolkningssammansättning i ett bostadsområde underlättar sannolikt inte, då etablerade invånare som är relativt sett resursstarka kommer att söka fjärma sig från kontakt med de nytillkomna. Ett möjligt uttryck är socio-spatiala strategier, till exempel beslut att inhägna med staket och låsta grindar.

5.1.2 Främlingar som förknippas med risk

När intervjupersonerna talar om sociala problem och risker av olika slag i närmiljön, som till en del också har motiverat besluten att sätta upp staket, förekommer särskiljanden i form av ett ”vi” och ett ”dem”. Främlingen är på så vis tydligt närvarande i intervjuerna och det är främlingens närvaro på eller i närheten av den egna föreningens område som upplevs problematisk.

I intervjumaterialet återkommer tre kategorier av främlingar som särskilt förknippas med problem och risker: missbrukare, ungdomar och människor av utländsk härkomst. I några intervjuer kan utpekandet av vissa kategorier sägas vara ett centralt tema i intervjupersonernas förståelse av problem i närmiljön medan det i övriga framträder indirekt eller på ett mer nyanserat sätt.

Ett par av intervjupersonerna nämner särskilt närvaron av hemlösa och missbrukare som ett problem och källa till otrygghet i närmiljön. I dessa fall finns formella eller informella mötesplatser för hemlösa eller personer med missbruksproblem i bostadsrättsföreningarnas direkta närhet. Henrik, som är ledamot i en medelstor förening i centrala Malmö, vars tomt är delvis inhägnad men som saknar staket mot en kommunalt förvaltd grönnya, beskrev situationen i sitt närområde så här:

Henrik: Alltså det är ett förhållandevis lugnt kvarter. Det är det. De problem som vi har haft har väl kanske inte direkt varit dem som har bott där. [...] Det är klart att det uppstår alltid problem med dem som bor där också men en hel del problem har varit med folk som kommer in från andra områden så att säga.

Mikaela: Vad är det för problem som ni har haft?

Henrik: Något som har varit på tapeten länge det är att vi har haft alkoholister som sover i parken precis utanför. (Intervju 7)

Senare i intervjun specificerar Henrik vad de boende i föreningen har upplevt för problem och nämner framför allt ordningsstörningar såsom bråk, nedskräpning och att grönytan även används som avträde. Föreningen har också problem med vardagsbrott, i första hand cykelstölder men det är oklart i vilken utsträckning Henrik menar att missbrukarna är förövare av dessa brott. Personer med missbruksproblem nämns i några av intervjuerna mer i termer av en potentiell, framtida risk. Linus, ordförande i en liten förening i Södra Innerstaden, nämner exempelvis

närheten till en relativt nyöppnad kommunal mötesplats för hemlösa men betonar samtidigt att han inte ser att de problem som föreningen har haft med inbrott skulle bero på detta.

Linus: [Ä]n så länge ser jag ingen koppling. De kommer ju inte in i huset. Det är ytterligare en sådan där samhällsgrupp som man egentligen inte vill ha nära liksom men vad ska man göra? Än så länge har de inte stört men det är alltid mycket folk på gatan där. Det märks när man är på väg ner till stan att det sitter en massa folk där som inte satt där för ett halvår sedan i alla fall. [...] Men än så länge har vi inte märkt något av det faktiskt. [...] Inget negativt hos oss eller inbrott eller skadegörelse eller sånt. (Intervju 10)

Om hemlösa eller människor med missbruksproblem förekommer relativt sparsamt i intervjumaterialet är ett mer genomgående ”dem” ungdomar som kategori. Mer eller mindre underförstått åsyftar respondenterna emellertid unga killar i tonåren eller lägre tjugårsåldern som den grupp som orsakar problem och stör ordningen i närmiljön. I några av intervjuerna är det uttryckligen killar med utländsk bakgrund som avses. Rolf berättar om hur han möter ungdomar vid en gångtunnel när han är ute på kvällarna med sin hund i närområdet:

Rolf: Där är ofta ungdomar som sitter och vill starta bråk med en. Alltså de tilltalar en med, så att man ska börja bråka med dem. Det gör man alltså inte när de är fem, sex stycken och kommer själv. Men de vill gärna. Och jag har sett, där ligger sådana påsar. Antagligen är det någon narkotikahandel och sådana grejer. Och polisen kör här ofta. Och sen plötsligt kommer polisen och då försvinner dem ju. Sticker på varsitt håll när bilen kommer. Och ja, det händer mycket på den sidan där [i ett närliggande bostadsområde]. (Intervju 16)

Typiskt handlar det annars om att ungdomarna har uppehållit sig på bostadsrättsföreningarnas gårdar och använt gårdsmiljön för olika slags aktiviteter. Bo exempelvis menar att det är ungdomar som har orsakat problem för föreningen när de har varit på hemväg, inte minst nattetid.

Bo: Och på kvällarna när de kom gående in här så satte de sig och skitade ner och hade störningar. Femton ungdomar klockan ett på natten, med tre öl innanför västen: ”Hurra vad jag är bra”. Och de som ska sova kan inte sova för det. Och så förstörde de naturligtvis. Det är ungdomar idag ju. Ett träplank, ett trästaket, lite buskar och sånt där. (Intervju 2)

Medan Bo i intervjun understryker att det av 100 ungdomar egentligen inte är några problem med 90 av dem, kan Nils sägas vara mer genera-

liserande. Här talar han om skillnader mellan hur ungdomar uppför sig idag och hur det var när han själv var ung.

Nils: Skillnaden är att man har ingen respekt för andra människor, speciellt inte dem. Och då säger jag speciellt inte dem. Det är oftast dem vi har haft problem med här. Att de inte lyssnar när man säger till dem, att de inte går därifrån. För det gjorde vi. På 60-, 70-talet, så gick vi därifrån. Då hade man respekt för andra människor, framför allt för äldre. Det har man inte idag. (Intervju 12)

Å ena sidan menar han att ungdomar överlag har mindre respekt för andra människor idag än de hade förr men å andra sidan pekar han också särskilt ut unga killar med utländsk bakgrund. I några av intervjuerna nämns just människor av utländsk härkomst i negativa termer, framför allt när det handlar om hur den egna föreningen har förändrats. På frågan om det fanns något i närmiljön som han skulle säga var en social risk svarade till exempel Mikael, som är i sjuttioårsåldern och är ordförande i en medelstor förening i Södra Innerstaden så här.

Mikael: Nä, jag kan inte finna någon speciell bit. [Paus]. Vi kan ju komma in på invandrarfrågan då. Det är ju rätt mycket invandrare som flyttar hit. Men det beror ju på att hyrorna är väldigt låga här. Och priserna ligger också rätt lågt. Som gör att man drar hit dem som inte har så speciellt hög inkomst. Men det blir en väldig blandning för vi har ju folk här också, som har relativt hög inkomst, som bor här. (Intervju 11)

Varför Mikael anser att det är en social risk att människor av utländsk härkomst flyttar in framgår inte av intervjun men däremot ger han en bild – som återkommer i ett flertal av intervjuerna – av att det normala i föreningen är att kontakten mellan ”vi” och ”dem” är mycket begränsad. Han nämner en grillfest som är en av få sociala aktiviteter som föreningen har genomfört på senare tid och som förlöpte på ett sätt som Mikael inte hade väntat sig men som han emellertid tyckte var positivt.

Mikael: Och sen var det faktiskt flera som kom senare, som kom från utlandet då, icke-svenskfödda då, som kom och var med när vi grillade då. Och efteråt så stod det faktiskt ett gäng och pratade. För fastighetsskötarens fru är från Afrika. Och sen kom det flera mörkhyade och stod och pratade med sådana som inte var mörkhyade då. Och det är ju en början på någonting då. (Intervju 11)

Förekomsten av kategoriseringar och särskiljanden mellan ”vi” och ”dem” påträffas som sagt i olika utsträckning och på olika sätt i många

av intervjuerna. Det är relevant att belysa av den anledningen att det signalerar vilka konstruktioner av främlingen, som respondenterna associerar till i ett samtal om sociala risker och som är en del av deras riskvärdering. Främlingen har, med utgångspunkt i Bauman (1996) alltid varit någon som betraktats som potentiellt farlig och som måste hanteras genom emiska eller fagiska strategier. På så vis är respondenternas tydliga kategoriseringar av främlingar att betrakta som centrala för förståelsen av föreningarnas beslut att inhägna.

5.1.3 Interna sociala risker

I några av intervjuerna är det dock snarast bostadsrättsföreningens egna medlemmar eller företeelser inom föreningen som intervjupersonerna lyfter fram som problem eller risker. Ann säger till exempel att hon tror att *”den största framtida utmaningen inte är vem som kommer in genom grindarna utan det som händer innanför grindarna”* (Intervju 13). Orsaken är enligt Ann det hårdare samhällsklimat som leder till att allt fler människor mår sämre samtidigt som att allt fler har fått möjlighet att bo i bostadsrätt.

Ann: Jag ser ju det här tydligt, att människor mår sämre och sämre idag och naturligtvis blir det ju också större problem. Fler och fler bor i bostadsrätt. Så naturligtvis måste problemen bli större även i bostadsrättsföreningarna. Det är ju uppenbart. Men sen hur man handskas med det, det tror jag inte är så bra på många ställen. (Intervju 13)

Liksom Ann menar några av de övriga intervjupersonerna att just enskilda medlemmar kan utgöra en risk, både för sig själva och för föreningen, på grund av till exempel missbruk eller psykisk ohälsa. Ann drar slutsatsen att bostadsrättsföreningar därför kommer att vara tvungna att ta ett större socialt ansvar i framtiden än de gör idag men att många föreningar är illa rustade för ett sådant ansvarstagande. Synen på föreningarnas sociala ansvar – gentemot de egna medlemmarna såväl som mot det omgivande samhället – skiljer sig markant åt mellan intervjupersonerna. I flera av föreningarna har det enligt respondenterna varit nödvändigt att helt fokusera de ”hårda frågorna” avseende förvaltning och underhåll och att sociala aktiviteter då har fått stå tillbaka. Framför allt är det på grund av bristande engagemang och intresse bland medlemmarna. Medan andra ser de ”mjuka frågorna” som avgörande för att föreningen ska fungera.

Den intervju som tydligast fokuserade på interna risker var med Besim och Karl-Erik, ordförande respektive sekreterare i en stor förening i östra Malmö. De talar om interna stridigheter, nedskräpning, hot och skadegörelse inom föreningen som centrala utmaningar, snarare än den sociala oro i stadsdelen som har fått mycket uppmärksamhet men som de menar att de knappt märker av. Bland de åtgärder som föreningens styrelse har vidtagit är att abonnera på ett vaktbolags tjänster samt installera övervakningskameror - åtgärder som huvudsakligen syftar till att komma tillrätta med störningar av olika slag *inom* föreningen.

Besim: Vi har [kameror på de] översta våningarna. De filmar...
översta våningarna filmar de.

Mikaela: Vid vinds[förråden]?

Besim: Vinden ja. Dörrarna videoövervakas. Och så övervakas vissa källare. Och så har vi övervakning i samtliga garage.

Karl-Erik: Och miljöhusen.

Besim: [...] Och förhoppningsvis kommer vi att skaffa kameror till varenda entré också fast då vänds dem inåt. (Intervju 9)

Föreningens staket var ur Besims och Karl-Eriks perspektiv nästintill ointressanta, då de interna riskerna var av betydligt högre prioritet än de externa. Av intervjuerna att döma så är interna utmaningar – tekniska, förvaltningsmässiga och sociala - det som huvudsakligen engagerar bostadsrättsföreningarnas styrelser och upptar deras tid medan externa sociala risker faller utanför vad de flesta av respondenterna menar att de har kapacitet och resurser att arbeta med.

5.2 Föreningarnas motiv till att inhägna

I föregående avsnitt tecknades en bild av vad intervjupersonerna uppfattar som sociala risker i sin närmiljö. I intervjumaterialet går det att urskilja en tendens hos respondenterna att främst tala om sociala risker och samhällsförändringar som utmaningar och bakomliggande orsaker till de faktorer som mer direkt har kommit att motivera bostadsrättsföreningarna att sätta upp staket. I det här avsnittet behandlas föreningarnas motiv och det blir tydligt att dessa huvudsakligen är konkreta företeelser som direkt påverkar människors vardagsliv. Liksom i fallet med den kategori av gated communities som Blakely och Snyder (2000)

benämner säkerhetszoner är det en önskan att hålla obehöriga utanför som är det viktigaste motivet. Först emellertid något om hur frågan att hägna in väcktes i de olika föreningarna och hur beslutet fattades.

5.2.1 Beslutet att inhägna

Av de 16 bostadsrättsföreningar som ingår i studien så har 13 installerat staket och grindar eller förstärkt med låssystem under åren 2005-2012. I de övriga tre föreningarna råder större osäkerhet om när staketen tillkom. I ett fall var det runt år 2000 och i de övriga två föreningarna är intervjupersonerna osäkra men gissar att staketen har stått där sedan slutet på 1990-talet. I merparten av föreningarna är beslutsprocessen som föregick staketen därmed inte alltför avlägsen i tiden och nio av intervjupersonerna har själva innehaft en styrelseposition när den pågick.

Vanligen har beslutet fattats på en föreningsstämma men i några fall har ytterligare beslut rörande staketen – till exempel att komplettera tidigare planer – fattats av föreningens styrelse på egen hand. Den bild som växer fram av intervjumaterialet är emellertid att det i allmänhet har varit ett beslut som har fattats av en relativt begränsad andel av föreningarnas medlemmar. Genomgående märks en frustration hos intervjupersonerna över medlemmarnas bristande engagemang, som de bland annat anser avspeglas i den dåliga uppslutningen på föreningens stämmor. Linus som när beslutet togs själv tillhörde de oengagerades skara ger sin bild av hur han tror att det fattades:

Linus: Så det borde varit en stämma på det. Men jag var inte med på den och jag tror säkert att det var ganska många till som inte heller var med på den.

Mikaela: Men då vet du egentligen inte om det har varit en fråga som man har diskuterat inom föreningen, att sätta upp eller inte sätta upp?

Linus: Styrelsen har säkert diskuterat det men inte föreningen. Det skulle jag inte gissa. [...] Även innan var det inte så många som var intresserade. Det har alltid varit ett problem här liksom. (Intervju 10)

Några av respondenterna berör att beslutet om staket har drivits igenom av de medlemmar som har varit särskilt engagerade i frågan, vilket i en situation av ett i övrigt lågt medlemsengagemang har inneburit att det inte har varit så mycket diskussion inom föreningen och att beslutet har fattats av en relativt enig andel av medlemmarna. Rolf, som själv var och

är tveksam till nödvändigheten med och nyttan av staket, menar att det var så det gick till i hans förening.

Rolf: Nästan 70-75 % av dem som var på mötet det var sådana förespråkare. Den här rädda kategorin som inte vågar... som tycker att det är skönt med staket. [...] Därför blev det framröstat. [M]ajoriteten ville ha staket. Men det var ju tack vare att de som inte brydde sig, de var ju inte på mötet. Sen efteråt har de sagt: "Fan, hur kunde vi slänga ut pengar på sånt?". "Men varför gick du inte på mötet då?". "Ja, vad fan, det trodde jag aldrig skulle gå igenom". (Intervju 16)

Även Daniel, som är i trettioårsåldern, ordförande för en medelstor förening i centrala Malmö och ännu inte hade flyttat till föreningen när beslutet togs, menar att betydelsen av vem som är engagerad i föreningen och i en viss fråga inte ska underskattas. Han berör också det faktum att den eller de som har artikulerat en risk också kommer att ha större incitament att genomdriva åtgärder som de menar hanterar denna risk.

Daniel: [J]ag är inte säker på att vi hade haft de här staketen om det hade varit ett representativt urval av dem som bor i föreningen, som hade suttit och bestämt om det så att säga. [...] Jag tror att yngre människor som ju överlag bor i vår förening kanske inte har lika stort intresse av det där, bryr sig lika mycket om det, tycker att det är lika viktigt eller lika stora problem. I staden sker det tråkiga saker också. Jag tror att man har större förståelse, acceptans och tolerans för det. Medan i en styrelse sitter ju oftast eller ofta [...] den tiondel av våra medlemmar som är lite äldre och som ser på saker och ting lite mer oroat så att säga. [J]ag tror att [...] det är en faktor [...], som är rätt intressant. Så att för en del kan man tänka sig att det skyddsbehovet är så stort att det kan vara nog i sig [för] att engagera sig mer i frågan så att säga. [...] [D]e som ser ett behov tror jag antagligen, proportionellt sett, har mer att säga till om i den här typen av frågor. Det är liksom ingen som ställer sig upp med plakat och säger: "Nej, det här är inte ett problem!". [D]e som har, som upplever ett behov och har en agenda, det är egentligen de enda som agerar i diskussionen [...] och driver den framför sig. Det finns ingen riktig motpol. (Intervju 4)

I de flesta fall menade intervjupersonerna att det rörde sig om en rad samverkande faktorer som gjorde att frågan om att sätta upp staket väcktes men i några fall kunde de identifiera specifika händelser som påskyndade beslutet. I Everts förening, en stor förening i södra

Malmö, väcktes frågan efter en period av omfattande oordning på föreningens område med vandalisering av bilar och annan skadegörelse av fastigheterna.

Evert: När de såg vad som skedde med bilar och allting. [D]å blev det ju [...] mycket diskussion. De [medlemmar] kom till oss [i styrelsen] och vi träffade dem ute och de tyckte att det var för hemskt och så vidare. Och det tyckte ju vi också. [S]en kom den motionen in och då tog vi den på stämman. Det var enhälligt alltså. Vi sätter upp staket för att vi ska få lugn och ro här. Men då hade det börjat vända lite grann för då hade vi fått in polis och sånt här runt omkring. Men sen så blev det uppsatt och det var enbart för den sakens skull för jag vet många som sätter upp för att de har sett andra göra det. ”Det är bra”, tänker dem, ”för då skyddar vi vårt område”. Men det är inte på det viset det har kommit upp här. (Intervju 5)

I något fall har beslutet fattats av styrelsen som en åtgärd för att komma tillrätta med akuta problem, där man menar att det inte var möjligt att invänta en stämma.

Göran: Det var så akut, så vi kunde inte. Vi var tvungna att fatta beslut jättesnabbt. Det urartade fullständigt. Så vi sa att det tar vi. Blir det sen att vi har gjort fel så får vi ju stå för det. Men det var aldrig någon som ifrågasatte detta utan man tyckte att det var - de förstod att det var viktigt. (Intervju 6)

I några av föreningarna har beslutet att inhägna kommit i samband med sedan tidigare planerade gårdsrenoveringar och det har fattats som en del av en större förändring av utemiljön. Linus, menar att en anledning till att det enligt hans uppfattning har tillkommit många staket i hans närområde under perioden 2006-2010, var att det under dessa år fanns i föreningarnas underhållsplaner att genomföra en gårdsrenovering. En teori som bekräftas av Isak som är ordförande i en närliggande förening. Han menar att staket hade efterfrågats en längre tid men att det var först i samband med andra renoveringar som föreningen kom till skott:

Isak: Trycket har väl varit nästan ända sedan jag blev ordförande -99, från en hel del av de äldre att ha det. Jag har alltid varit emot det ända tills vi började få incidenterna med ja, de började köra in med mopeder och att de började gå lite väl långt och jagade folk. Då blir det tråkigt. [...] Och då tänkte vi, ”kanske bättre då att förebygga och sätta in inhägnad”. Det var i samband med att vi gjorde en massa andra renoveringar också. (Intervju 8)

Liksom Isak menar också Nils att det var en gårdsrenovering, som var planerad sedan tidigare, som gjorde att föreningen kom att hägna in sitt område 2011. Staketet var på så vis en delvis förebyggande åtgärd som föreningen passade på att vidta när arbetet med gården ändå skulle göras:

Nils: Inhägnaden blev [till] i samband med att vi gjorde vid utemiljön och tog allt på en gång. Vi hade lite tillhåll. Men jag ska tillägga att det var ingen skadegörelse och ingen vandalisering. Bara störande människor och tillhåll. [...] Hade vi inte gjort vid utemiljön hade vi nog inte haft det fortfarande. Det hade väl kommit förr eller senare men inte i detta skede. Så stort problem var det inte. (Intervju12)

Sammantaget kan sägas att beslutet att inhägna i de flesta fall har tagits enhälligt men av en begränsad och inte alltid representativ andel av föreningarnas medlemmar. Av intervjuerna framgår också att inhägnaderna i vissa fall har tillkommit som lösningar på akuta problem men i andra fall mer är att betrakta som resultat av pragmatiska beslut rörande utemiljön. I de flesta fall är det emellertid en rad motiv som sammantaget har lett fram till att beslutet har fattats. Dessa motiv behandlas var för sig nedan.

5.2.2 Främlingars närvaro på föreningens område

Det mest genomgående motivet bakom beslutet att inhägna är främlingars närvaro på föreningens område, i form av passage eller genom att de upphåller sig där. Främlingarna är personer som inte bor i föreningen eller som är gäster till boende. En önskan att stänga obehöriga ute eller åtminstone att begränsa dessas möjlighet att passera genom föreningens område återfinns i samtliga intervjuer. Syftet har varit att komma tillrätta med olika typer av beteenden hos främlingar, som har upplevts störande utifrån mer eller mindre outtalade normer om vad som är accepterat beteende. Detta har föranlett, för att tala med Bauman (1996), valet av en så kallad emisk strategi.

I Beatrice förening i Södra Innerstaden hade de boende under ganska lång tid försökt att både genom informell och formell social kontroll markera för de ungdomar som hade tagit föreningens trädgård i besittning att de inte var välkomna. Beatrice var själv länge kritisk till staketet men beskriver här hur hon kom att ändra sig.

Beatrice: Varenda jäkla kväll satt här gäng i bersåerna. Ibland var det mer än ett gäng här samtidigt och det var ju bara att gå rakt in här

och sätta sig. Och jag pratade jättemycket med de här ungdomarna. [...] [o]ch sa att "trots att detta inte är låst så är detta ett privat område". [D]e satt och förde rätt så mycket oväsen och de grisade ner och de satt och skar lite i borden och sånt där. [...] Satt ganska sent på kvällarna här i trädgården. Och sen var det fler som började klaga och sa att det var jobbigt att ha de här gängen här. Och de lite äldre blev ju lite tuffare. De kunde ju ropa lite saker efter en när man gick och sådär. Så lite otrevlig stämning började det bli men det var ändå inte så farligt [...]. Men sen var det den äldre mannen, Östen, som var ute och pratade med dem en kväll. [...] Och då kastar de en stor sten efter honom och den nuddade hans huvud. Sen eskalerade detta mer och mer. Det blev fler och fler gång. Det var inte klokt. De satt alltid här inne. Vi började bli ganska trötta på det. Och sen var det ju då att de kom in i trapporna. Sparkade sönder våra lampor i trapporna. [...] Och jag var helt emot staket. [F]örst när det kom upp så sa jag att "vi kan inte ha en sådan gated community. Jag är helt emot detta". Det är min grundinställning att det ska vara öppet. [...] Men sen gick det ett år och då var jag med på det också. För det blev alldeles för mycket alltså. [D]e satt här alltid och folk vågade inte gå ner och sätta sig i trädgården för att de satt här. Och det kom mycket klagomål från medlemmar. Att de satt i trapporna. När det regnade gick de in och satte sig i trapporna. Och då sa jag det att "jag ser ingen annan åtgärd. Vi måste testa det här med grindar, hur det kommer att fungera." Och det har blivit mycket, mycket bättre. (Intervju 13)

Liksom i Beatrice förening var det ungdomars aktiviteter på gården som gjorde att Christians förening, en medelstor förening i Västra Innerstaden, satte upp staket.

Christian: Här är lite stök vid en kiosk och lite stök där de säljer smuggelcigarett, här nere vid [...] en liten butik. [...] Men det är inga stora saker.

Mikaela: Nej. Vad är det för stök vid kiosken?

Christian: Då samlas de där och när vi inte hade staket innan, så gick de in och åt pizzor och drack sin läsk här inne. Och satt kvar här på vår lekplats.

Mikaela: Vilka är dem?

Christian: Ungdomar, kanske 14, 15, 16 år gamla. (Intervju 3)

Christian betonar att problemen inte var så stora och att det är ett lugnt och tryggt bostadsområde men säger i intervjun att ungdomarnas närvaro på gården ändå innebar att föreningens medlemmar inte vågade gå ner för att fika eller grilla när ungdomarna var där. Medlemmarna var eniga om att sätta upp staket men har fortsatt att diskutera omfattningen och utseendet på staketen. Det finns röster inom föreningen som skulle vilja ha betydligt högre och helt omfattande staket men att de än så länge, enligt Christian, har fallit på grund av prisfrågan. Det skulle kosta för mycket att inhägna föreningens stora område.

De bostadsrättsföreningar som har satt upp staket är huvudsakligen byggda utifrån modernistiska och funktionalistiska ideal om ljus och öppenhet, arkitektoniska idéer som innebär att det för många av föreningarna är stora ytor som berörs när de överväger att inhägna. Den modernistiska bebyggelsen öppnar därtill för möjligheten att enkelt passera genom bostadsområdena. I de föreningar vars fastigheter är från 1960- och 1970-talen är detta än mer påtagligt då gångstråken genom områdena var en del av den ursprungliga planeringen av bostadsområdena som helhet. I Rolfs stora bostadsrättsförening i södra Malmö var det framför allt passagen mellan en busshållplats och ett angränsande bostadsområde som medlemmarna ville förhindra.

Rolf: [A]lla som bor på den sidan där,[...] de travade igenom här och det påstods då att de knackade på fönster och att de skitade ner och slängde grejer här inne. Och på nätterna så kunde de sitta på våra utemöbler och äta pizza och bara låta skiten vara kvar. Sådana grejer. Jag har aldrig... det är klart att jag har sett pizzalådor men det har jag sett även nu efter att staketet har kommit upp. [S]å kanske är jag inte rätt person att intervjua för jag anser att [...] är man så rädd så bör man nog flytta någon annanstans helt och hållet. Jag menar, någon gång måste man ju gå utanför staketet ändå. (Intervju 16)

Rolf konstaterar i intervjun att de som förespråkade staketen nu känner sig tryggare men är själv fortfarande inte övertygad om nyttan. En ytterligare konsekvens som han ser är att de boende i det angränsande bostadsområdet har fått betydligt längre till bussen sen staketet sattes upp.

I flera av intervjuerna tangeras konsekvenserna av de modernistiska idealen och hur det skapar utmaningar som är specifika för bostadsområden med bebyggelse från 1930-talet och framåt, framför allt med avseende på kontakten med främlingar. Daniel, som är arkitekt till yrket, sammanfattar det så här:

Daniel: [N]är det gäller vårt område, som är fyra lamellhus från trettio-tioalet, som [...] bygger på en modernistisk tanke - med sol och ljus och luft och öppenhet - så är det klart att [...] [om] man jämför med ett slutet kvarter, så har vi en öppenhet och en utsatthet naturligt. Vi har ju ingen tydlig [...] insida, utsida. En privat och en offentlig sida som man har i en kvartersbebyggelse. [...] Det har väl funnits ett behov, eller [...] ett upplevt behov, av att minska genomströmningen av folk som helt enkelt tar en genväg genom gården så att säga, [att] förhindra cykelstölder och att folk uppehåller sig på gården utan att ha något där att göra liksom. (Intervju 4)

De utmaningar som Daniel pekar på var det som både Jane Jacobs (2004) och Oscar Newman (1973) identifierade som svårigheter med den modernistiska bebyggelsen men som de drog delvis olika slutsatser kring hur man skulle kunna komma tillrätta med. Vilket framgick i kapitel två har Newmans teori om det försvarbara området fått stort genomslag, inte minst inom den situationella brottspreventionen. Att göra en plats försvarbar handlar enligt Newman (ibid) om att dels göra den överblickbar och att dels tydliggöra ansvarsförhållandena på platsen genom en ökad grad av privatisering. Att inhägnaderna skapar eller tydliggör semiprivata rum, som inte är tillgängliga för obehöriga kommenteras av flera intervjupersoner som någonting som upplevs positivt. Ann resonerade så här om den större utsattheten hos men också om den större tolerans som hon tycker förväntas av bostadsrättsföreningar med öppna utemiljöer.

Ann: Jag har alltid varit kluven till staket men samtidigt så kan jag tycka så här att varför hoppar man inte in i villaträdgårdar och förstör? Varför får man inte lov att göra det? Så på något sätt tycker jag inte att... Det här är ändå vår boendemiljö. Precis som det är din gård, din trädgård om du har en villa. Så på något sätt så känns det så. Varför måste det här vara allmänt område? (Intervju 13)

Även Linus, som är ordförande i en förening som ligger ganska nära Anns och Beatrice i Södra Innerstaden, kommenterar betydelsen av och fördelarna med att göra föreningens utemiljö mer privat.

Linus: [Genomfarten] minskade i alla fall. Och ja, jag kan tycka att det är rätt juste att ha det på en gård för den blir mer privat om den är inhägnad. Man slipper en massa andra, som inte hör hemma [här]. De ska ju inte vara här överhuvudtaget för det är ingen genväg. Samtidigt som det då blir lite tryggare för motorcyklar och cyklar som stod på gården. (Intervju 10)

Att inte behöva möta främlingar - framför allt ungdomar - eller leva med störningar orsakade av dessa i bostadsrättsföreningarnas absoluta närmiljö är det överlägset viktigaste motivet till att föreningarna har valt att inhägna sina områden. Åtgärden kan sägas innebära att föreningarna försöker motverka den naturliga utsatthet som följer med de modernistiska idealen, som boende i kvartersstadsbebyggelse eller villaområden inte har. De väljer en åtgärd som följer i Newmans spår - att minska genomströmningen, tydliggöra vad som är privat område och göra detta "försvarbart". En socio-spatial strategi som syftar till att hantera sociala förhållanden genom en materiell, rumslig åtgärd.

5.2.3 Brottslighet

Som tidigare nämnts har Newmans idéer utvecklats inom den situationella brottspreventiva metod som kallas *Crime Prevention through Environmental Design* (CPTED) och som syftar till att förhindra brott genom förändringar av den fysiska miljön som främjar en naturlig övervakning och stärker territorialiseringen av området (Listerborn 2002). I en del av föreningarna har ett motiv till att sätta upp staket varit att man har önskat minska utsattheten för vardagsbrott såsom cykelstöld, skadegörelse och inbrott i vinds- och källarutrymmen. Framför allt cykelstöld nämns i merparten av intervjuerna men oftast med det tillägget att det är ett bestående om än mindre problem efter att staketen sattes upp. Anders, som är ordförande i en medelstor förening i Västra Innerstaden, bodde inte själv i föreningen när beslutet om staketen fattades men menar att vardagsbrottslighet var ett bidragande om än inte avgörande motiv.

Anders: [D]et var mycket inbrott, man snodde mycket cyklar, det var mycket inbrott i källaren. Och trots att vi läste in oss, det gjorde vi i början på 90-talet, [...] med portkoder och lås runt omkring och internt, så fortgick det inbrott här kan man säga. På vind och i källare. (Intervju 1)

Anders betonar emellertid i intervjun att även om föreningen har höga och rejäla staket så är de inte att betrakta som det egentliga skalskyddet utan det måste varje medlem ombesörja genom att exempelvis installera säkerhetsdörr. När Rolf får frågan om det var någon specifik händelse som gjorde att opinionen för staket växte sig stark i hans förening lyfter även han fram situationer där medlemmar har utsatts för brott.

Rolf: Det var för att det var ett par stycken som hade blivit väskryckta när de var på väg hem och dem hade följt efter dem in i trappan. [...] Och hon här ovanför, det är därför vi har utökat, hon gick på som fan. Hade två inbrott hos sig. Staketet går en liten bit ut nu. (Intervju 16)

Den ursprungliga tanken i Rolfs förening var att sluta området genom att sätta staket mellan de olika huskropparna men på grund av inbrotten hos kvinnan som Rolf nämner ovan, valde föreningen att i stället låta staketen följa tomtgränsen och därigenom inhägna också fastigheterna.

I de flesta av föreningarna har problem med brottslighet varit ett bidragande motiv men i Everts förening var det avgörande. Under en period hade föreningen stora problem med ungdomsgång som stod för skadegörelse och vandalisering i området.

Evert: [D]e drog ju igenom vårt område och de sparkade in rutor för tjugotusen i månaden och de hoppade upp på bilarna och använde dem som rutschkanor. Alltså de bar sig så jäkligt åt och vi var ju ute och jaga[de]. [Men]det hjälpte liksom inte. (Intervju 5)

Evert nämner i intervjun att problemen med ungdomsgängen hade blivit mycket mindre redan när staketen väl sattes upp och pekar på både en omorganisering av en närliggande skola, som ungdomarna gick på och som innebar att högstadieläverna placerades på en annan skola och på de polisiära insatserna i området som viktiga orsaker till att situationen förbättrades. Han menar dock att staketen skyddar föreningen från att det skulle kunna hända igen. I Everts bostadsrättsförening liksom i merparten av de övriga föreningarna har ett viktigt motiv bakom beslutet att inhägna varit just att förhindra vardagsbrottslighet eller åtminstone försvåra för potentiella förövare att genomföra brottsliga handlingar.

5.2.4 Låg tillit till polisen

I intervjuerna ger intervjupersonerna uttryck för något som skulle kunna tolkas som att tilliten till polisens arbete och förmåga och intresse för att framför allt lösa vardagsbrott är ganska låg. Något som bidrar till föreningarnas bedömning att de på egen hand måste vidta åtgärder för att medlemmarna ska känna sig trygga, för att skydda fastigheterna eller annan egendom. I Görans förening hade de under många år kontakt med bland annat polisen i syfte att få bukt med olika problem förorsakade av ungdomar från en närliggande skola och Göran menar att polisens bemötande till en del drev fram beslutet att sätta upp staket.

Göran: [I] tio år har vi hållit på med skola, polis och myndigheter. Och så har polisen [...] frågat: "Är det inhägnat? Privat område?" "Ja, det är privat men det är inte inhägnat". "Ja, vi skickar en bil när vi har en ledig". Så då undrar vi vad vi ska göra. "Men har ni inhägnat?". Då gör man ett intrång, ett allvarligt intrång. [O]ch [nu] svarar man aldrig längre: "Vi skickar en bil när det är en ledig" [utan] "vi skickar en bil med detsamma". (Intervju 6)

Den låga tilliten till polisens arbete är emellertid inte i övriga intervjuer något som respondenterna anger direkt motiverade staketen. Däremot är det rimligt att polisens bemötande kan förstärka en känsla av otrygghet och en upplevelse av att det är nödvändigt att på egen hand agera brottsförebyggande. När Bo får frågan om hur föreningens kontakt med polisen fungerar så suckar han och svarar: *"De har inte det så jävla lätt. Jag ska väl inte racka ner på dem men de borde ha varit här mer"* (Intervju 2). Även Henrik har förståelse för att polisernas arbetssituation är svår men säger:

Henrik: [P]olisen har vi haft en hel del kontakt med. [...] Och då typiskt så skickar de ut en patrull eller motsvarande och så kommer de dit och så skingrar dem de här alkoholisterna eller de kör ut och tittar och konstaterar att det har varit inbrott eller att det har varit skadegörelse. Och sen så händer ju inte så mycket från polisens sida. Och de känner sig, den uppfattningen jag har i alla fall [är] att de känner sig förhållandevis maktlösa. (Intervju 7)

Göran menar att polisens bemötande och vad han upplever som låga prioritet av vardagsbrottslighet bidrar till svårigheter för privatpersoner och aktörer som bostadsrättsföreningar att ingripa effektivt mot vardagsbrott och oordning i närmiljön.

Göran: [N]är du ger efter i samhället på att du får cykla på trottoaren, du får cykla mot rött ljus. Där står polisbilar. Och du får rama. Man bryr sig överhuvudtaget inte. Och när jag då säger [till någon]: "Det här får du inte göra" [får jag som svar:] "Men polisen skiter i det, så det kan du också göra". Vad händer? [...] När man talar med poliser så har de alltid så mycket viktigare saker att göra än just detta. Men det är här vi lägger grunden i samhället. Men det är inte lätt för dem [polisen] heller. (Intervju 6)

Upplevelsen att polisen inte förmår upprätthålla lag och ordning i staden eller för den delen inte prioriterar de vardagsbrott som bostadsrättsföreningarna tampas med kommer till uttryck i samtliga intervjuer. En

upplevelse som påverkar tilliten till polisens arbete liksom för känslan av otrygghet men som också signalerar att föreningarna själva måste hantera risker i närmiljön.

5.2.5 Otrygghet

I en del av intervjuerna hänvisar intervjupersonerna till en mer allmän känsla av otrygghet som ett motiv till att man valde att installera staket. Den fysiska närheten till olika platser som upplevs som otrygga är ett exempel. Mikael bodde inte själv i föreningen när beslutet togs men har inblick i hur föreningar på samma gata, som nu är i färd med att sätta upp staket, resonerar. Det är passagen av personer till och från en grönyta där missbrukare samlas och ett par angränsande gator, som har omtalats mycket i media på grund av förekomsten av bland annat svartklubbar, som skapar otrygghet.

Mikael: Sen har vi ju hotbilder här mycket nära oss. Vi har svartklubbar som ligger på gatan här.[...] Det skedde ju ett mord här också för ett tag sedan. [...] Det är ett hus som ligger precis här bredvid. Man ser det från mitt fönster. [...] Och där kan man ju uppleva rätt mycket väsen klockan fyra och fem på morgnarna. Och de är inte berusade eller någonting. Det är afrikaner. Tror jag att det är. Men de är mycket högljudda. Så jag har inte upplevt att de har sprungit in här eller hotat eller någonting. [...] Man kan ställa bilarna där borta till exempel utan att man känner... Ja, man känner obehag. [K]ommer jag sent hem en kväll så ställer jag mig inte gärna där. (Intervju 11)

Närheten till platser som förknippas med kriminalitet och social oordning är ett bidragande motiv till att föreningar väljer att hägna in sig. Även i de fall där de inte anser att de faktiska problem som föreningen behöver hantera – utöver känslan av otrygghet – motiverar staket. I Isaks och Nils föreningar sattes staketen upp till största del i förebyggande syfte. Även om det hade varit mindre incidenter på Isaks förenings område så var det de äldre medlemmarnas otrygghet och en rädsla för överflyttningseffekter från ett närliggande område som var avgörande för beslutet att inhägna. En bostadsrättsförening i grannskapet hade fått problem med gänguppställningar på sin gård och Isak var rädd för att gången skulle söka sig någon annanstans om den andra föreningen var framgångsrik i sina ansträngningar att få bort dem.

Isak: Nu känns det skönt med grindarna faktiskt. För det var mer förebyggande faktiskt. Vi hade lite smågrejer som just... det är inte

jättekul att folk kör in med mopeder på gården och skrämmer grannar. Det är tråkigt. Det är onödigt.

Mikaela: Det var mer att ni ville vara proaktiva.

Isak: Proaktiva ja. [N]är man väl har låtit dem få fotfäste och sen kör bort dem, så riskerar konflikten att bli mycket större. Ibland är det bättre att låsa ytterdörren innan någon går in. Även om... Sen kan man ju tycka om man ska behöva det eller inte. (Intervju 8)

Nils konstaterar i sin tur att föreningen under alla år har varit märkligt förskonad från problem med inbrott och skadegörelse. Han menar att med tanke på föreningens läge, i geografisk närhet till socioekonomiskt utsatta bostadsområden i östra Malmö, så borde situationen vara en annan. Han nämner å ena sidan en känsla av otrygghet men understryker å andra sidan en begränsad utsatthet för brott. Som tidigare nämnts så var det en planerad gårdsrenovering som gjorde att föreningen passade på att inhägna men otryggheten bland i första hand föreningens äldre medlemmar motiverade den. Nils sammanfattar motivet på följande vis: *"Vi har faktiskt en hel del äldre och vi är rädda om dem"* (Intervju 12).

Otrygghet var ett bidragande motiv till staketen enligt de flesta av intervjupersonerna i studien. I några fall är det främlingars närvaro på det egna området som ger upphov till otrygghet medan det i andra fall är mer en känsla av större otrygghet i samhället i största allmänhet, framför allt hos äldre människor, som avses.

5.2.6 Hot

I ett fåtal av bostadsrättsföreningarna är det mer akuta situationer med hot eller våld som har motiverat staketen. I Görans och Fredriks förening eskalerade konflikten med ungdomarna från den närliggande skolan till en direkt hotbild mot personer.

Göran: [V]år[a] vaktmästare utsattes för trakasserier, att de skulle fotografera dem och sätta ut på internet och kalla dem för pedofiler. Det är ett väldigt obehagligt hot att utsättas för, att hamna där. [V]i hade köpt in en kamera. Vi sa [till vaktmästarna]: "Försök att ta en bild på barnen, så vi kan gå in på skolan och säga att de här barnen är det". Men de är ju väldigt smarta så de upptäckte det ju snabbt. Och det eskalerade med att de började fotografera och sa: "vi lägger ut er på internet".

Mikaela: Barnen?

Göran: Barnen ja. De har mobiltelefoner och sa: ”vi lägger ut er nu och kallar er för pedofiler. Och ni antastar oss, ni jagar oss, ni tar bilder på oss i smyg”, sa dem. Så då stoppade vi det med detsamma. [...] Då fick vi låna katalogen av skolan. Och det slutade då med att de hotade oss som sa till. Och det kom gäng, stora gäng och skulle ha tag på en. Det är ju inte så roligt. [...] Jag hade svårt att gå ut och röra mig. Personalen som arbetade hade svårt att arbeta för dem trakaserades hela tiden. Det är inget roligt att ha det så. De boende var försiktiga när de tittade [ut] – sitter det någon i trappan? [Då] gick de in igen. Och när de kissade i – vi har ju sådana brev...

Fredrik: Postboxar

Göran: Postboxar. Och de stod och kissade in i dem. Så det är inte så roligt heller.

Mikaela: Nej

Göran: Nä. Och så är det ofta så att när man talar med dem, då gäller det att välja sina ord jättenoga för annars eskalerar det jättesnabbt. För de provocerar en hela tiden. Så det var många år vi höll på. Många möten. Verkligen. Och alla instanser som fanns överhuvudtaget. (Intervju 6)

Som tidigare nämnts valde bostadsrättsföreningens styrelse till slut att inte invänta föreningens stämma utan fattade på egen hand beslut om att uppföra staketet.

5.2.7 Sammanfattning av motiven bakom beslutet att inhägna

Den mångåriga och till slut allvarliga konflikten med ungdomar från den närliggande skolan är i den här studien något av det undantag som bekräftar regeln i övrigt att det huvudsakligen är obehörigas närvaro i sig liksom störningar, vardagsbrottslighet, en låg tillit till polisen och en allmän otrygghetskänsla som motiverar föreningarnas beslut att inhägna sina områden. En vilja att stänga ute är således central för motiven bakom beslutet att inhägna. Genom staketet utvidgas den privata sfären och liksom i fallet med de så kallade säkerhetszonerna är syftet

att öka den upplevda tryggheten, skydda egendom och att avskärma sig mot problem i angränsande områden (Blakely & Snyder 2000). Beslutet att inhägnas har i de flesta av föreningarna tagits enhälligt, om än av en begränsad skara medlemmar som har varit särskilt angelägna om att driva igenom frågan i en del fall.

Mellan de olika föreningarna finns det betydande skillnader vad gäller den problembild de beskriver. Det är allt från ganska beskedliga störningar såsom ungdomar som sitter på föreningens uteplats till allvarliga situationer av hot, våld och skadegörelse. Även om problemen i samtliga fall har resulterat i helt eller delvis inhägnade områden signalerar variationen i motivbilderna skillnader vad gäller problemtoleransnivå, dvs. var gränsen går för vad de boende anser är ett acceptabelt beteende (Le-kare 2009). Huruvida de boende tillgriper sanktioner och vilka typer av sanktioner de väljer är beroende av förmågan till social kontroll, vilket behandlas närmare i avsnitt 5.4.

5.3 Effekter av staket och låsta grindar

I det här avsnittet behandlas i vilken utsträckning intervjupersonerna menar att staketen har varit effektiva i att motverka de problem som bostadsrättsföreningarna ville komma tillrätta med och om staketen har medfört andra konsekvenser, som de kanske inte nödvändigtvis hade förutsett.

5.3.1 Rumslig slutenhet

Att sätta upp staket har till stor del syftat till att hålla obehöriga utanför bostadsrättsföreningens område eller att förhindra passage. Genom att göra en tidigare semioffentlig utemiljö mer privat blir det enklare att identifiera obehöriga, avvisa dessa samt att själv försäkra sig om den praktiska förfoganderätten (Franzén 2000). I vilken grad den ökade rumsliga slutenheten faktiskt har gjort det enklare att utöva social kontroll eller i praktiken håller obehöriga ute, råder det delade meningar om bland intervjupersonerna.

Per är ordförande i en stor förening i östra Malmö sedan många år tillbaka och ifrågasatte till en början sin medverkan i studien då han ansåg att hans förening inte hade några staket. Pers förening har bara satt upp ett staket som förhindrar genomfart på ett visst ställe men

området är i övrigt helt tillgängligt också för obehöriga och Per värnar om öppenheten. Staketet har emellertid fått önskad effekt.

Per: Det var ju stök. Rakt igenom hela tiden. Sena kvällar och nätter. Och mopederna rakt igenom.

Mikaela: Men tycker du att det fick den effekt som ni önskade?

Per: Ja, ja, ja visst fick det det. Nu går de runt om i stället. (Intervju 15)

Att leda om den tidigare genomfartstrafiken av människor genom vad Per beskriver som ett mycket lugnt område, så att boende i angränsande bostadsområden nu får gå runt, har inte varit några bekymmer.

Rolf är som tidigare nämnts själv tveksam till behovet av staket men ser att staketet har medfört tydligare ansvarsförhållanden genom ett slags territorialisering som han tycker är positiv.

Rolf: Det är bra nu för nu har vi en klart markerad gräns för vad vi har ansvar för. Det som händer utanför staketet det är inte vårt ansvar. Är det några plattor som ligger lösa... Innan var det så, man trodde att gångbanorna utanför [tillhörde föreningen]: "Varför gör ni inte vid där? Där håller man på att snubbla". Det är ju inte vårt ansvar, det är ju kommunens ansvar. [...] Utanför grindarna har vi inte med att göra vad som händer. Vi kan ha synpunkter men vi har inget ansvar för det och vi har inga kostnader för det. [En annan av föreningens styrelseledamöter, Ronny, kommer in i rummet]. [Ronny], vad är det som är bra med staket, bara spontant?

Ronny: Det är inte så många som springer igenom. Det är det alltså. Att folk gick igenom hade man väl kunnat stå ut med om de inte hade fördärvat. [V]i har märkt ett större lugn på området. Det märker vi när det är fel på någon grind och folk kan komma in. Det märker man genast ju. (Intervju 16)

I andra föreningar har staketet inte helt lyckats hålla obehöriga ute. Göran och Fredrik ser en markant skillnad även om ungdomar från den närliggande skolan fortfarande tar sig in. Men genom ytterligare förstärkningar av staketet har de minimerat problemen:

Fredrik: Alltså, vi har blivit av med nittio procent. Garanterat. Minst.

Mikaela: Nittio procent av?

Fredrik: Problemen

Göran: Jajamän. Verkligen.

Fredrik: Sen vi satte sådana där hjältänder på grindarna. För ungdomarna hoppade över. (Intervju 6)

I flera av föreningarna har man gjort förändringar av staketet sedan de sattes upp, då de inte har fått den effekt som man hade förväntat sig. I några fall är det en pågående diskussion om möjligheterna att installera högre eller mer omfattande staket. Också Beatrice förening i Södra Innerstaden har förstärkt sina staket efter att ungdomsgång även sedan staketet installerades har fortsatt att ta sig in, om än inte i samma utsträckning som tidigare. Här beskriver hon hur hon från sin balkong upptäcker ett gäng med unga killar i en av föreningens bersåer:

Beatrice: "De fyra som sitter där, i skinnjackor och med rakade huvuden, de bor icke här. Vad är det för några?". [...] Och jag tänkte: "Vad konstigt!". Trädgården var full med folk [...] och så sitter de där och lägger benen på bordet så där demonstrativt. Och så var de inne och köpte öl i affären. Sen satt de då och drack öl och bara kastade allting runt sig och hade en sådan riktigt provocerande [stil]". [...] De satt där en bra stund. De var och köpte öl två gånger och satt där. Och de har kommit in ett par gånger. Det var de som sparkade upp grindarna här. De sparkade upp dem med våld för att komma in här. Men nu har vi ju förstärkt grindarna så det går inte att sparka upp dem. (Intervju 13)

Beatrice menar att föreningens medlemmar normalt sett är bra på att utöva informell social kontroll genom att säga till obehöriga. Men i det här fallet är det ingen som säger ifrån utan killarna går till slut självmant. Beatrice tyckte att de uppförde sig hotfullt och tolkade situationen som en provokation, att de ville visa att de inte alls lät sig hindras av föreningens staket. Om så var fallet går inte att veta men att de och andra ungdomar, trots höga staket, inte helt har stängts ute står klart.

Även i de fall där staketet inte har uppnått full effekt menar respondenterna emellertid att främlingars närvaro eller passage genom området, liksom de störningar som har förknippats med dessa, har minskat väsentligt.

5.3.2 Trygghet

Merparten av intervjupersonerna är av uppfattningen att staketet har ökat känslan av trygghet bland föreningens medlemmar. Särskilt äldre

människor samt barnfamiljer anses särskilt uppskatta staketerna utifrån en trygghetsaspekt. En av dem som särskilt pekar ut dessa båda grupper är Evert: *"Staketet fungerar som det ska. [...] Sen hade det kanske inte behövts idag men i gengäld ger det en trygghet. Det är ju det, för barn och för äldre som bor här."* (Intervju 5). De problem som motiverade Everts förening att installera staketerna hade försvunnit när staketerna väl var på plats men en bestående effekt är trots allt, enligt Evert, en ökad känsla av trygghet. I Nils förening fanns det en del motstånd mot staketerna men han menar att flera av dem som var mest tveksamma nu ändå tycker att det känns tryggt. Här berättar han om hur en kvinna i föreningen som var kritisk till staketerna nu resonerar:

Nils: Senast för ett par veckor sen [...] så tyckte hon faktiskt att: "Alltså jag tycker trots allt detta är jättebra". Hon var jättemotståndare. [...] Men nu har hon blivit några år äldre. Bara sextio men ändå. "När jag kommer hem på kvällen". Det var någon kväll hon hade kommit hem och det var några ungdomar som gick efter, då var det jätteskönt att bara kunna gå in genom grinden. Så man var trygg på något sätt. Innerst inne tycker de nog det är bra. Även om det ska gnällas och ifrågasättas. (Intervju 12)

Att gårdsmiljön skulle bli tryggare för barn att vistas och leka i var det inte någon intervjuperson som angav som motiv till att staketerna sattes upp utan är mer att betrakta som en oförutsedd trygghetsskapande effekt. Flera intervjupersoner berör det faktum att staketerna också *stänger inne* som någonting positivt.

Isak: Men även de som hade barn innan [staketerna sattes upp], de känner sig mer trygga med barnen här. Även om de alltid är med på gården så behöver de inte känna riktigt den här hundra procentiga uppmärksamheten, som de kände innan. Men det handlar ju inte bara om obehöriga. Det handlar ju de facto också om att Amiralsgatan [en viktig genomfartsled i Malmö] är rätt så trafikerad. (Intervju 8)

Liksom Isak menar Anders att barnfamiljer tilltalas av den slutna miljön och båda ser att det har betydelse, om än inte någon avgörande betydelse, för barnfamiljers beslut att flytta in i deras föreningar.

Anders: Särskilt småbarnsföräldrar tycker att det är skönt att man har stängt in det hela, så att man kan ha lekplats här och att barnen kan springa fritt här. Så det tror jag är positivt. Det är ingen avgörande faktor men det är en positiv faktor ja. (Intervju 1)

Några respondenter menar emellertid att staketen skänker en enligt deras mening falsk trygghet. Anledningen är enligt dessa att staketen inte alls stänger ute den som verkligen vill komma in. En som är av den meningen är staketmotståndaren Bo, i vars stora förening i södra Malmö det finns röster som vill inhägnat hela föreningens område. Bo säger: *"Uppnår man den tryggheten som de vill ha? För det är ju falsk trygghet. För vill tjuven in så hoppar han över ju."* (Intervju 2). Även Daniel ifrågasätter staketen utifrån ett trygghetsperspektiv. Han menar att åtgärden *"inte är särskilt effektiv och som [dessutom] antagligen skapar en falsk trygghet, som nästan är kontraproduktiv för man slarvar med sina cykellås."* (Intervju 4). Daniel menar att trygghetskänslan gör människor bekväma och mer oförsiktiga. De förlitar sig, menar han, på att staketen ska garantera en säkerhet som de faktiskt inte helt kan ge.

5.3.3 Utsatthet för brott

Brottslighet, i synnerhet vardagsbrottslighet, förekommer som ett bidragande motiv enligt flera intervjupersoner och dessa konstaterar också att utsattheten har minskat. Åtminstone brott av förövare som kommer utifrån. Linus: *"[D]en brottslighet som jag ser att vi har idag, den är typ intern. Förutom någon enstaka cykelstöld, som jag skulle gissa på inte är intern då. De hoppar över."* (Intervju 10). Staketen har således enligt Linus en brottsförebyggande funktion genom att de gör det svårare om än inte omöjligt att ta sig in på föreningens område. Det blir med den situationella skolans synsätt irrationellt att ta sig över staketen om vinsten är för liten (Listerborn 2002).

Samtidigt vittnar några intervjupersoner om situationer där staketen inte alls har utgjort ett hinder för förövaren. Ann och Beatrice berättar om cykelstölder mitt framför ögonen på någon av deras grannar:

Ann: Men sen är det fantastiskt att trots att vi har de här stängda grindarna och allting så har det på kort tid varit två cykelstölder här. De släpade iväg med tre cyklar här för bara några veckor sedan.

Beatrice. Mitt i dagsljuset. [D]et var någon som såg det i trädgården. Killar som for in och bara lyfte ut cyklar. (Intervju 13)

Även Daniel berättar om en händelse, som visar att den som verkligen vill ta sig in också kommer att lyckas med det.

Daniel: [F]örrföra sommaren var det någon sådan riktigt fräck kupp.

Det var någon granne som stod och tittade på. Mitt på dagen, klockan tre på eftermiddagen, så stannar det en bil på gatan. Ut springer en tonåring. [D]et var väl antagligen inte han som körde. Han hoppar över staketet, springer in och snor en sådan där klotgrill som kostar nittionio spänn på en bensinmack. Hoppar tillbaka över grinden, fast han hade kunnat trycka sig ut. Lastar in den och sticker iväg snabbt som fan. Jättemärkligt alltså [skrattar]. [V]ill man ta sig in så går det också. Kommer man väl in, så kommer man ju också ut. Det var faktiskt - nu senast när det försvann några cyklar - så väcktes den frågan av en medlem, att man kanske inte skulle kunna ta sig ut så enkelt. Då börjar det verkligen [gå för långt]. [D]å blir det en bekvämlighetsproblematik. Då blir man instängd i sitt hus. (Intervju 4)

Daniel pekar även på en tendens som återfinns i intervjumaterialet att det finns röster i flera av föreningarna som efterfrågar en förstärkning av staketen när dessa inte helt infriar förväntningarna om att de ska hålla obehöriga eller brottslighet ute. Överlag menar emellertid de intervju-personer vars föreningar tidigare hade problem med vardagsbrott att situationen har förbättrats.

5.3.4 Social gemenskap – social kontroll

En av Newmans (1972) grundtankar bakom teorin om det försvarbara området är att denna ska leda till en mer naturligt fungerande och starkare social kontroll. Tydliggjorda ansvarsförhållanden kan också bidra till bättre förutsättningar för en lokal social gemenskap. Av den anledningen tillfrågades intervjupersonerna även om förekomsten av sociala aktiviteter inom föreningarna, om inhägnaderna på något sätt hade påverkat hur utemiljön användes och om de var av den uppfattningen att deras grannar i föreningen var bra på att agera mot olika typer av störningar, dvs. att utöva informell social kontroll.

Att staketen till stor del håller obehöriga ute och har ökat den upplevda tryggheten spelar naturligtvis roll för gårdsanvändningen i de föreningar där medlemmarna tidigare drog sig för att vistas på gården. I flera fall har staketen installerats i samband med omfattande gårdsrenoveringar och i några fall har man utvecklat gårdsmiljön efter att staketen var på plats. De flesta av dem som menar att medlemmarna använder gården mer nu än tidigare pekar på att det framför allt är upprustningen, inte minst i form av grillplatser, som är anledningen till en förändrad användning.

Linus: Ja, jag tror att den används mer nu när vi har köpt in vår grill. Det är väl egentligen den stora förändringen. Innan det så var den inte så mycket använd. Och sen köpte vi nya möbler också vid renoveringen så det blev lite bättre. Det blir kanske lite bättre men jag tror inte att det var staketet som gjorde att det... det tror jag inte. (Intervju 10)

Evert menar emellertid att staketet i sig har förändrat utemiljön på ett sätt som gör att medlemmarna nu använder gårdarna på ett annat sätt:

Evert: För nu är det inte alls det där fria utåt, så vem som helst kan springa in. [D]et känns nog mycket mysigare på något vis, inne på gårdarna. För det är bara dem som bor där, som har nycklar att gå in alltså, som kommer in och det tror jag har rätt stor betydelse. (Intervju 5)

I enstaka fall upplever intervjupersoner att staketet har bidragit till en starkare gemenskap eller vi-känsla men de allra flesta tillskriver inte staketet en sådan betydelse. Vad gäller förekomsten av sociala aktiviteter inom föreningarna är det överlag något som är svagt utvecklat eller som har minskat betydligt på senare år. I det fåtal föreningar där det finns ett rikt utbud av aktiviteter, riktar sig dessa huvudsakligen till de äldre medlemmarna.

I vilken grad den informella sociala kontrollen fungerar i de olika föreningarna är svårt att bedöma. Merparten av intervjupersonerna upplever att medlemmarna ibland eller ofta vänder sig till dem eller andra styrelseledamöter vid olika typer av störningar. Det är naturligtvis svårt för intervjupersonerna att veta i vilken utsträckning medlemmarna i deras föreningar själva agerar men Daniel har märkt av ett beteende i hans förening:

Daniel: Jag märker ju det att det finns en tendens, bara i vanliga störningsärenden när det spelas musik och sådär, [...] att det är något man ska anmäla till någon central instans liksom och sen ska det lösas sig automatiskt på något sätt. I stället för att man går och knackar på och hanterar frågan. (Intervju 4)

Anders som har en liknande erfarenhet från sin förening säger: *"Jag försöker uppfostra dem till att prata med varandra i stället och inte prata via styrelsen. Det mesta är ju lösbart om man talar med varandra"* (Intervju 1). När det gäller informell social kontroll på gården gentemot obehöriga är det ett fåtal av intervjupersonerna som anger att de arbetar aktivt med detta.

Beatrice: Jag själv bemöter alltid vänligt [...] men bestämt första gången. Sedan andra gången är jag lite tuffare eller vi är tuffare. Då tuffar vi till oss rejält. Mycket barskare och så och säger att "det här accepterar vi inte". [...] Sen har jag ringt till polisen också. Det har jag gjort tredje gången. Men alltså jag försöker alltid bemöta dem först med att tala. (Intervju 13)

Beatrice betonar vikten av att vistas ute på gården men också att våga säga ifrån. Både Beatrice och hennes styrelsekollega Ann ger en bild av att åtminstone ett antal personer i deras förening medvetet försöker skapa trygghet och gemenskap på gården genom kommunikation och informell social kontroll. Även Per betonar vikten av den sociala kontrollen och ser den som bidragande till att hans förenings gårdsmiljö fortfarande till stor del är tillgänglig för alla.

Per: Jag pratar med alla jag möter. Ja, man säger klart hej. Det har vi alltid gjort. Här hälsar alla ännu. Det såg du kanske när du gick en runda. Och det med är ett tecken på att man välkomnar. [...] [V]i har alltid försökt ha den attityden att man ska vara vänlig och hälsa på folk. Det betyder mycket med bara ett hej. [...] Du ska ta med dig det, den sociala biten, att man ska bemöta folk när de kommer. Man ska inte tro att "oh, vad är det för någon?". Man ska ta det positivt. Sen kan det vara svårt. Ungar kan vara snutiga med ibland. Men det har [de] aldrig varit här heller precis. [D]e är välkomna hit så länge de sköter sig. Man ska inte låsa dörren för då kan det bli problem. Skrika på dem, skicka vakterna på dem. Går inte det sen så får man så klart göra det. (Intervju 15)

Bilden av den informella sociala kontrollen och vilken betydelse respondenterna ger den varierar mellan föreningarna. Med undantag av Pers förening, som är en relativt homogen förening med mestadels äldre medlemmar, har föreningarna emellertid gjort bedömningen att de inte förmår att endast genom social kontroll komma tillrätta med störningar och problem i närmiljön.

5.3.5 Sammanfattning av effekterna av beslutet att inhägnat

Den effekt som intervjupersonerna framför allt har märkt av är en minskad närvaro eller genomfart av obehöriga på föreningarnas områden samt en viss effekt på känslan av trygghet och utsattheten för

brott. Den informella sociala kontrollen beskrivs som relativt svagt utvecklad och de flesta intervjupersoner ger därtill en bild av att den sociala gemenskapen är svag eller begränsad till vissa grupper. I motsats till Newman (1973) menar respondenterna i de flesta fall att staketet endast i begränsad utsträckning har stärkt den sociala kontrollen. I flera av föreningarna används de inhägnade områdena i begränsad utsträckning och i de flesta fall där respondenterna har konstaterat en ökad gårdsanvändning menar de att det är andra åtgärder, såsom exempelvis bättre grillplatser, som har lett fram till detta snarare än staketet. Staketet bidrar förmodligen till att kontrollmöjligheterna underlättas men kontrollen kan samtidigt sägas vara till en del delegerad till staketet och passagesystemen och vara mindre beroende av att de boende agerar genom informell social kontroll. De effekter av beslutet att inhägna som respondenterna pekar på och till stor del är nöjda med är således i första hand ett resultat av de faktiska fysiska hinder som staketet och de låsta grindarna utgör och i mindre utsträckning av ett direkt utövande av informell social kontroll.

5.4 Att inhägna - en socio-spatial strategi för att hantera risker

I detta avslutande avsnitt behandlas hur intervjupersonerna ser på staket och låsta grindar som en socio-spatial strategi för att hantera risker. Två perspektiv är tydliga: dels att beslutet att inhägna är en åtgärd bland flera och dels att respondenterna beskriver det som ett slags nödvändigt ont.

5.4.1 Staket och låsta grindar - en åtgärd bland flera

I intervjuerna tillfrågades respondenterna om vilka eventuella andra åtgärder som föreningarna har vidtagit för att komma tillrätta med de problem som har motiverat staketet eller för att öka tryggheten inom föreningens område mer allmänt. Flera av intervjupersonerna nämner andra åtgärder som tänkbara alternativ men i första hand som komplement till staket. I allmänhet rör det sig om åtgärder som ryms inom den situationella skolans verktygslåda. Det handlar exempelvis om att göra anpassningar av den fysiska miljön genom att arbeta med belysning eller växtlighet i ett trygghetsskapande syfte. Bo, som helst inte vill se en utökning av staket runt sin förening, säger apropå det:

Bo: Då är det mycket bättre att man öppnar upp. Bättre belysning. För de som har skumma affärer, de gillar inte ljus. Det är så vi håller på i läghustrapporna nu och renoverar dem, med mycket bättre belysning i trappan och så har vi mycket bättre belysning utanför. (Intervju 2)

I Bos förening har man genomfört en trygghetsinventering och arbetar aktivt bland annat med utemiljön, vilket enligt Bo även bidrar till den sociala samvaron och därmed den informella sociala kontrollen. Men föreningen har också valt att inhägnat sitt garage och installera övervakningskameror samt att anlita ett vaktbolag som patrullerar på området några kvällar i veckan. Det staket som föreningen har satt upp för att förhindra genomfart är således bara en av flera åtgärder. Så är fallet i flera av föreningarna, staketen är en åtgärd i ett större batteri av insatser som syftar till att vara trygghetsskapande. Framför allt är det åtgärder som möjliggör ett slags övervakning av både de egna medlemmarna och personer som kommer utifrån, såsom elektroniska passagesystem, övervakningskameror och vaktbolag. Åtgärder av mer social karaktär, som engagerar de egna medlemmarna i trygghetsarbetet inom föreningen, är påtagligt frånvarande. En tolkning är att de aktuella föreningarna har ekonomiska resurser för att genomföra olika typer av tekniska kontrollåtgärder men att de däremot saknar den kollektiva förmåga som skulle krävas för att uppnå samma effekt genom sociala insatser och kontroll.

I Ann och Beatrice förening arbetar emellertid, som nämnts tidigare, styrelsen aktivt med att utveckla den sociala gemenskapen och ansvarsstagandet inom föreningen. De betonar också vikten av att finnas på plats på gården och agera mot oönskade beteenden. De har även, liksom andra föreningar, varit i kontakt med tjänstemän inom den kommunala förvaltningen liksom tagit hjälp av polis och ett privat vaktbolag vid flera tillfällen.

Beatrice: Så jag pratade med en projektledare. [D]e har ett projekt [inom stadsdelsförvaltningen]: skola, social [tjänst] och polis tror jag att det är. Jag pratade med henne och hon var väldigt bra att prata med och så sa jag det att ”vi har sådana stora problem med dem här i vår trädgård förra sommaren så vi vill agera på något sätt”. Och vi ringde ju även till polisen. (Intervju 13)

I Daniels förening har de utöver insatser för att skapa en gårdsmiljö präglad av visuell öppenhet även etablerat ett samarbete med en brevbärare.

Daniel: Sen har vi faktiskt en smart grej också. Vi har en brevbärare som vi har bra kontakt med och i utbyte [mot] att han får en enklare

arbetsmiljö, så har han fått uppdrag att hålla koll på fastigheterna dagtid. Alltså att han rapporterar om det är något som inte verkar bra, om det ligger en uteliggare i trapphuset eller [...] om det har gjort det och det är spår. Om det är någon [...] vindsdörr som står öppen så stänger han den. Han [har] fått en huvudnyckel som går till hela vinden, så när han går i trapporna kan han gå över vinden. Så han slipper springa upp och ner för alla trappor. (Intervju 4)

Sammantaget kan sägas att staketet och de låsta grindarna i allmänhet endast är en åtgärd av flera i det som kan sägas utgöra föreningarnas riskhanteringsstrategi. Framför allt är det åtgärder av fysisk karaktär som ska skapa en tryggare utomhusmiljö genom att främja en naturlig, informell övervakning men även en mer formell övervakning genom vakter eller ”passiv” genom teknisk utrustning.

5.4.2 Staket och låsta grindar - ett nödvändigt ont

I intervjuerna undersöktes även om respondenterna ansåg att det skulle ha kunnat finnas alternativ till att sätta upp staket. Ett flertal av intervjupersonerna visade på en tydlig kluvenhet inför den egna föreningens staket och reflekterade i intervjuerna kring vad de är tecken på. Å ena sidan så symboliserar de en samhällsutveckling som respondenterna inte finner önskvärd men å andra sidan så har man i föreningarna bedömt det som en nödvändig åtgärd. Beatrice säger exempelvis:

Beatrice: Jag tycker det är helt fel sätt att göra egentligen men efter all den vandalismen som vi blev utsatta för och det här att så många medlemmar kände sig otrygga och hotade... (Intervju 13)

Beatrice som till en början var oerhört kritisk till förslaget att inhägna kom med tiden att göra bedömningen att det med andra ord var ett nödvändigt ont. På frågan om det hade funnits andra sätt att komma åt problemen med i första hand ungdomar som vistades på eller passerade föreningens område svarar Anders:

Anders: Nej, det tror jag inte. Det här är mycket enklare. Det är väldigt tydligt och enkelt, du kommer inte in. [I] andra [fall] får man sätta upp förbudsskyltar och ha någon form av annan kommunikation med människor och det blir ju aldrig samma effektivitet på det som ett staket.[...] Järnstaket går du inte igenom. Tyvärr är det så. Det är [...] praktiskt, enkelt. (Intervju 1)

Anders menar således att det hade varit svårt att åstadkomma samma effekt på något annat sätt samtidigt som även han beklagar utvecklingen och jämför föreningen med en gated community: *"Gated community är ju tyvärr alltså vad man kan kalla det. Det känns tryggt alltså. Vi är sådana. Tyvärr"* (Intervju 1). Flera intervjupersoner för på egen hand in samtalet på gated communities, som de inte anser är någonting önskvärt eller som man vill se i staden men menar samtidigt att den egna föreningens beslut att inhägnas är ett steg i den riktningen.

Nils: Men jag tycker inte om det, det ska ju tilläggas. Det gör ju ingen av oss. Ingen som är normal tycker ju om det.

Mikaela: Tycker om vadå?

Nils: Vi vill ju ha det öppet. Alltså samhället idag är beskaffat [så] att alla vanliga människor läser in sig. [...] Det är lite USA. Man tyckte det var konstigt när det blev så i USA. Vi är inhägnade. Du sitter här inne, det är galler för fönstren och så vidare. Alla de här sakerna för att du ska få ha dina saker i fred. (Intervju 12)

Liksom Nils visar även Fredrik och Göran på en kluvenhet men att samhällsutvecklingen gör staketen nödvändiga:

Göran: [V]i är väldigt nöjda. Vi tycker att det är bra och det fanns ett stort behov av det. [Men] vi hade ju önskat att ingen förening behövde ha det.

Mikaela: För att?

Göran: Att samhället var så bra så att det inte behövdes.

Fredrik: Det är det som är det stora problemet. (Intervju 6)

Att det i Sverige existerar ett starkt öppenhetsideal är tydligt i intervjuerna och något som respondenterna förhåller sig aktivt till i intervjuerna. Man argumenterar som Henrik nedan, att staketen inte borde behövas eller är önskvärda men att problemen är så pass allvarliga samtidigt som förmågan hos andra samhällsaktörer att motverka dem är begränsad. Sammantaget gör det att föreningarna inte ser något annat val.

Henrik: För att summera lite så finns det ett problem och vi är medvetna om det och försöker jobba proaktivt för att hitta långsiktiga lösningar. Men mycket av det ligger på andra samhällsaktörer också, att försöka hjälpa till med åtgärder. Sen så har vi egentligen inte en

ambition att spärra in oss själva. [D]et är den diskussionen som vi har haft också. Att det är kanske fel väg att gå att bygga höga murar och låsa in oss själva.

Mikaela: Hur har ni diskuterat då? Hur mycket diskussion har det varit om det?

Henrik: Vi har ju haft frågan uppe kontinuerligt, det har vi. Och försökt titta på olika lösningar för att få bukt med de problem som vi har. Men den största begränsningen - varför de inte byggde [helt omgärdande] staket [...] - är att Malmö kommun äger marken mellan fastigheterna. [H]ade de haft den möjligheten redan då att antingen arrendera eller köpa upp marken, så hade man nog gjort det och sen hägnat in området. (Intervju 7)

Henrik säger med andra ord att om föreningen bara hade kunnat så hade man valt att inhägna helt, då de långsiktiga lösningar som man har sökt i kontakt med Malmö stad och polis inte räcker till. I flera intervjuer framgår det att det finns en pågående diskussion om staket och låsta grindar inom föreningarna – om behovet såväl som om den framtida omfattningen eller utformningen. I Daniels förening finns enstaka röster som har efterfrågat en förstärkning av befintliga staket. Daniel själv å andra sidan resonerar kring möjliga alternativ till de staket som sattes upp när han ännu inte hade flyttat till föreningen. Cykelstölder är fortfarande ett problem i föreningen och Daniel menar att det hade gått att komma tillrätta med på ett mer effektivt sätt.

Daniel: Det kanske är cykelsäkerheten kontra ett skalskydd så att säga. Hade vår förening i stället för att göra de här staketen börjat med att se till att det gick att låsa fast cyklarna ordentligt, då hade man kanske inte behövt bygga staketen. Då hade man löst problemet vid källan i stället för någonstans där det syns. (Intervju 4)

Daniel berör liksom Amir nedan den visuella upplevelsen av staketen och båda resonerar i intervjuerna om hur den kan mildras. Daniel säger att man i föreningen hela tiden har värnat om att hålla en visuell öppenhet mellan gården och gatan: *”Så det är något som vi har diskuterat mycket med våra trädgårdsmästare, att vi ska försöka ha så att det inte blir en hög häck, ogenomtränglig sådär”* (Intervju 4). Amir menar i stället att staketen kommer att upplevas som ett mer naturligt inslag i staden om de får växa igen:

Amir: Staket har en funktion. Det är inte det vackraste man kan se mitt i stan och alla är inte glada för det men det är ett väldigt, väldigt

frekvent[erat] område det här [...]. [T]ill skillnad från föreningar mitt i stan [...], där de inte har öppen gräsmatta och parkering som vi har utan de har huskroppar runt om sitt område - kvartersstad. De är skyddade av sina egna hus. Men vi har en annan arkitektur här [...]. Så vi är tyvärr tvungna att ta till sådana medel. Men staketet kommer att växa igen med ett slags växter som vi har planterat så det kommer att bli ganska naturligt. Så småningom. (Intervju 14)

Amir säger i intervjun att utvecklingen mot mer staket i staden inte är önskvärd men att staketet är nödvändiga för att medlemmarna i hans förening ska känna sig trygga. Han menar också att utformningen har betydelse för hur staketet kommer att uppfattas, både av de boende själva och av förbipasserande - att något som egentligen inte är önskvärt därigenom blir lättare att leva med. Genomgående i intervjuerna märks denna ambivalens inför staketet och de flesta resonerar som så att de inte borde behövas men att de tyvärr är en nödvändighet utifrån deras förenings erfarenheter och perspektiv.

5.5 Sammanfattningsvis

Av intervjustudien framgår sammanfattningsvis att beslutet att inhägnat vanligen är en åtgärd bland flera i föreningarnas försök att hantera olika typer av risker i närmiljön. Dessa åtgärder syftar huvudsakligen till att underlätta för en informell, naturlig övervakning eller innebär en passiv övervakning i form av övervakningskameror eller elektroniska passagesystem. När intervjupersonerna resonerar kring sociala risker i närmiljön och söker efter förklaringar till de problem som har motiverat föreningarna att installera staket och låsta grindar går de till stor del utanför det egna bostadsområdet. Å ena sidan menar man att det är förändringar på en mer övergripande samhälls nivå, vars lokala uttryck föreningarna försöker hantera. Det handlar om arbetslöshet, ungdomar som inte har någonting att göra eller någonstans att ta vägen, en ökad individualisering och social utsatthet. Å andra sidan förknippas problemen i merparten av intervjuerna med en eller flera av vissa utpekade "riskgrupper": missbrukare och hemlösa, ungdomar – i synnerhet unga killar samt människor med utländsk bakgrund.

De mer konkreta problem som har motiverat beslutet att inhägnat är störningar förknippade med obehörigas passage genom eller vistelse på föreningarnas område och olika typer av brottslighet, med fokus på vardagsbrott. Man pekar också på en mer generell känsla av otrygghet

som en anledning till att inhägnas. Vad som kan uppfattas som en relativt låg tillit till polisens arbete och förmåga att utöva formell social kontroll har också varit bidragande. I några enskilda fall är det akuta situationer av hot och skadegörelse som har föranlett beslutet men i de flesta fall är det en sammantagen bild av olika typer av mindre störningar, vardagsbrott och en känsla av otrygghet som har varit avgörande. Överlag är intervjupersonerna nöjda med den effekt som staketerna har haft. Även i de fall där problemen inte helt har eliminerats menar man ändå att de har mildrats. Den viktigaste effekten som staketerna medför är en rumslig slutenhet som starkt begränsar obehörigas möjligheter att vistas på eller passera genom föreningarnas område. Staketerna kan på så vis sägas bidra till att det är enklare att utöva informell social kontroll men i de flesta fall ger intervjupersonerna en bild av att den förmågan liksom den sociala gemenskapen inom föreningarna är svagt utvecklade. Tryggheten bland föreningarnas medlemmar anses däremot i de flesta fall ha ökat och flera av intervjupersonerna menar att staketerna uppskattas särskilt av äldre samt av barnfamiljer. En mer begränsad effekt upplever intervjupersonerna att staketerna har för utsattheten för brott. Beslutet att inhägnas uppfattas slutligen av merparten av intervjupersonerna som något av ett nödvändigt ont. Staketerna gör skillnad i föreningarnas vardagsverklighet och närmiljö men bidrar till och är ett uttryck för en utveckling som intervjupersonerna inte tycker är önskvärd. Samtidigt har flera av föreningarna successivt genomfört förstärkningar av staketerna och i flera av föreningarna finns en pågående diskussion om att inhägnas ytterligare, sätta upp högre staket eller byta till mer effektiva passagesystem.

Beslutet att inhägnas kan med ledning av respondenternas berättelser tolkas som en socio-spatial strategi som syftar till att hantera sociala risker i form av oordning och otrygghet i närmiljön, som intervjupersonerna förklarar utifrån övergripande samhällsförändringar som aspekter av den politisk-ekonomiska omstruktureringen och en tilltagande socio-spatial polarisering. Beslutet att inhägnas bidrar i sin tur till en ökad rumslig slutenhet, som respondenterna i de flesta fall menar är ett effektivt sätt att skydda egendom och att öka den upplevda tryggheten bland medlemmarna.

6 SYNTES OCH SLUTSATSER

I det här kapitlet flätas trådar från kapitel två, fyra och fem samman för att avslutningsvis behandla ett antal teman som är centrala för förståelsen av studiens resultat och ge svar på några av dess mer övergripande frågeställningar. Det handlar om relationen mellan beslutet att inhägna och polariseringen av staden. Men också hur beslutet att inhägna kan tolkas med avseende på normer, problemtoleransnivå och social kontroll. I kapitel fem framgår att intervjupersonerna ser staketet som ett nödvändigt ont, kan beslutet med utgångspunkt i detta förstås som en exit- eller en voice-strategi? Därpå diskuteras staketet som en territoriell strategi, ett sätt att ta makten över rummet. Avslutningsvis följer studiens slutsatser och sammanfattande svar på de frågeställningar som introducerades i kapitel ett.

Polarisering och samhällsförändring

Av den kartografiska framställningen på sidan 56 framgår att flerbostadshus som inhägnats med staket och låsta grindar framför allt är en företeelse som återfinns i ekonomiskt resurssvaga områden, som därtill domineras av invånare som är utrikesfödda utanför Västeuropa. Beslutet att inhägna tycks på så vis uppvisa en viss samvariation med Malmös segregationsmönster. Vidare är det särskilt intresseväckande att beslut att inhägna är särskilt vanliga i områden som 1990 i varierande grad var socioekonomiskt och etniskt integrerade men som 2008 är segregerade. Därigenom tycks den övergripande processen av tilltagande socio-spatial polarisering av staden påverka hur människor upplever sin vardagsmiljö och hur de väljer att hantera denna. Det är också något som bekräftas av flera av intervjupersonerna som identifierar strukturella förändringar och dess lokala uttryck som risker i närmiljön som har motiverat föreningarna att inhägna. Med stöd av Putnam (2007) är det sannolikt att det är dessa snabba lokala förändringar av såväl socioekonomiska förhållanden som befolkningsammansättning som ger upphov till stadens skavsår, dvs. friktion i form av ökad utsatthet och social oro som leder till att människor känner ett behov av att skydda sig. Huruvida detta är ett tecken på att rädslan för främlingen ökar i dessa områden är svårt att säga utifrån materialet även om särskiljanden mellan "vi" och "dem" förekommer ganska rikligt och vissa kategorier av främlingar urskiljs

som "riskgrupper". Att beslutet att inhägnas i stor utsträckning följer på en ökad socioekonomisk utsatthet i närmiljön står dock klart. I ljuset av detta kan behovet av att försäkra sig om förfoganderätten över en trygg boendemiljö accentueras och därigenom stimulera utvecklingen av en samtidig social och rumslig slutenhet. Ur detta perspektiv bidrar besluten att inhägnas till en fragmentering av staden i säkra respektive osäkra zoner. Något som i förlängningen också bidrar till den socio-spatiala polariseringen (Tilly 2004, Wehrheim 2005).

Samtidigt är denna utveckling också avhängig ett minskat offentligt ansvarstagande överlag, som likt polariseringen följer i spåren av den politisk-ekonomiska omstruktureringen. Människor förväntas ta ett större ansvar också för sin egen trygghet (Listerborn 2002). När flera av intervjupersonerna uttrycker att det inte är som förr, att både samhället i stort och det egna bostadsområdet har förändrats, drar många av dem också slutsatsen att staketet därmed är ett nödvändigt ont. De agerar i enlighet med de nya förutsättningarna i syfte att hålla obehöriga utanför och göra vardagsbrott mindre rationellt. De uppvisar också en klivenhet till polisens arbete. Å ena sidan ger de uttryck för en frustration över att polisen inte tycks prioritera de vardagsbrott och störningar som föreningarna behöver hjälp med. Å andra sidan finns i intervju materialet också en förståelse för att polisen inte räcker till, att polisen måste prioritera annat i en ny tid. Tilliten till polisens arbete är med andra ord dock begränsad och själv är bäste dräng med hjälp av staket och låsta grindar, övervakningskameror och vaktbolag. I denna utveckling är det möjligt att urskilja en risk för att en tilltagande privatiseringsprocess av offentliga och semioffentliga rum legitimeras av människors upplevelse av otrygghet och behov av att agera för ökad kontroll av sin närmiljö (Listerborn 2002).

Normer, problemtoleransnivå och social kontroll

Problemtoleransnivån inom respektive bostadsrättsförening, dvs. var gränsen går för vad som är accepterat beteende, har naturligtvis också betydelse för beslutet att inhägnas. Att bedöma huruvida en viss förenings toleransnivå är låg eller hög utifrån ett begränsat intervju material är svårt men det som intervju personerna beskriver som problem är ändå ett slags indikator. Av intervjuerna att döma finns det många likheter bland föreningarnas erfarenheter men också påtagliga skillnader. Det är avsevärt mycket mer eskalerade situationer som i några fall har föranlett beslutet än i andra. Hot och omfattande skadegörelse i en del fall medan ungdomar som äter pizza och skräpar ned räcker i andra.

Av den geografiska kartläggningen går det att identifiera två större kluster, ett i Södra Innerstaden och ett i Västra Innerstaden. Medan det förre visar på samvariation med en socioekonomisk utsatthet, en tilltagande segregation och en utsatthet för brott och anlagda bränder saknas detta för det senare. Klustret i Västra Innerstaden är relativt förbryllande. De intervjuer som har gjorts med representanter för bostadsrättsföreningar inom detta kluster, indikerar emellertid att normsystemet i föreningarna och i bostadsområdet är tydligt och att problemtoleransnivån är relativt sett låg. Samtidigt tycks förmågan till informell social kontroll vara lika svag här som i andra föreningar. Det kan förklara varför beslut att inhägnas också följer på relativt begränsade störningar. Underlaget är emellertid för begränsat för att dra några säkra slutsatser.

Exit eller Voice?

En studie från Nederländerna av van der Land och Doff (2010), som med utgångspunkt i Hirschmanns (1970) Exit, Voice and Loyalty-modell, undersökte hur boende hanterade försämrade förhållanden i socioekonomiskt utsatta bostadsområden, har tjänat som en inspirationskälla i arbetet med den här studien. I van der Land och Doffs studie beskrev respondenterna ett slags socialt tillbakadragande inom bostadsområdet som hanteringsstrategi, då andra alternativ – att lämna området eller att åstadkomma en positiv förändring – inte ansågs tillgängliga. Beslutet att inhägnas har enligt flera av intervjupersonerna i den här studien vuxit fram när föreningarnas medlemmar, ställda inför en utveckling av det egna bostadsområdet som upplevts negativt eller där olika typer av risker eller störningar i närmiljön blivit påfrestande, ansett att andra strategier inte har räckt till. I flera fall har olika typer av initiativ, som skulle kunna tolkas som ett användande av voice-strategin, inte lett till förbättringar. Till skillnad från individerna i van der Land och Doffs (2010) studie har emellertid de boende i de föreningar som har valt att inhägnas genom bostadsrättsföreningen tillgång till en organisatorisk struktur att agera kollektivt genom. Det är dock en organisationsform vars formella ansvar är begränsat till förvaltningen av föreningens egendom. Synen på i vilken utsträckning bostadsrättsföreningar också ska ta ett socialt ansvar, för de egna medlemmarna och för närmiljön, varierade mycket mellan intervjupersonerna. Överlag menade man dock att engagemanget inom föreningarna var svagt och endast i några få fall förekom sociala aktiviteter som skulle kunna tyda på ett slags gemenskap. Som nämnts ovan var bilden som förmedlades av den sociala kontrollen

att den var svag och att den ofta "delegeras" till styrelseledamöter eller vaktbolag. Det finns med andra ord en potentiell påverkanskanal för de boende i form av bostadsrättsföreningen men kapaciteten att nyttja denna för voice-strategier tycks begränsad. Kanske handlar det om synen på bostadsrättsföreningens uppdrag. Kanske beror det på att den kollektiva förmågan trots allt är svagt utvecklad, dvs. att tilliten till den gemensamma förmågan och den allmänna viljan att agera för och uppnå gemensamma mål är begränsad (Sampson 2001). Kanske handlar det också om att människor resignerar inför en samhällsutveckling som känns svår att påverka på lokal nivå. Enligt Hirschmann (1970) tenderar människor dessutom att välja exit-strategin om den är lätt tillgänglig och lojalitetsaspekter saknas. I några intervjuer med representanter för föreningar som bara har satt upp strategiskt placerade staket, framstår just en lojalitet gentemot ett öppenhetsideal som en avgörande anledning till att föreningarna har valt den lösningen. Onekligen är det emellertid så att strategin att inhägnas är enkelt åtkomlig och, enligt många av intervjupersonerna, också mer effektiv än socialt inriktade voice-strategier. Att tolka beslutet att inhägnas som en kollektiv exit-strategi ligger därmed nära till hands.

Utifrån van der Land och Doffs (2010) resonemang är det ett tecken på en svag kollektiv förmåga när människor använder sig av exit-strategier inom bostadsområden. Samtidigt skulle man i detta sammanhang kunna tolka staketen som en strategi som faktiskt är ett sätt att utöva primär kontroll, dvs. kontroll över själva källan till missnöjet, vilket utöver en ökad tillfredsställelse med situationen också skulle kunna medföra att den kollektiva förmågan stärks. Däremot är denna kontroll begränsad till det inhägnade området, vilket gör att van der Land och Doffs (ibid) slutsats ändå skulle kunna vara giltig, dvs. att när invånare i ett utsatt bostadsområde väljer exit-strategin bidrar det till att den negativa utvecklingen fortgår. Framför allt beror detta på att exit-strategier tenderar att försvaga den informella sociala kontrollen ytterligare. Detta resonemang sluter an också till det dominerande synsättet inom gated communities-forskningen, bland annat företrätt av Atkinson (2006), som hävdar att den här typen av tillbakadragande från det kringliggande samhället bidrar till otrygghet och en fördjupad segregation. Andra forskare, exempelvis Manzi och Smith Bowers (2005) ser emellertid i gated communities och för den delen i de uttryck som studeras i det här sammanhanget, en möjlig väg till socialt blandade bostadsområden. Staketen skulle ur detta perspektiv alltså kunna bidra till att ekonomiskt mer resursstarka individer väljer att bo kvar i eller

flyttar till ett utsatt bostadsområde. Ett entydigt svar vad gäller konsekvenserna för bostadsområdet som sådant är med andra ord svårt att ge. En varsam bedömning är nödvändig utifrån det tillgängliga materialet.

Makten över rummet

I intervjuerna framgår att beslutet att inhägnas är ett försök att ta (tillbaka) makten över rummet. Det handlar i de flesta fall om utemiljöer som juridiskt tillhör bostadsrättsföreningarna men som i olika utsträckning har territorialiserats också av andra än föreningarnas medlemmar. Ungdomar som gör en gårdsmiljö till mötesplats. Boende i närheten som tar genvägar genom området. Genom staketet och de låsta grindarna förändras den fysiska miljön och skapar ett territorium, som syftar till att begränsa tillgängligheten och till aktiv kontroll av det egna området. Beslutet att inhägnas är således en territoriell strategi, i enlighet med Kärholm (2004) definition. Genom att upprätta fysiska gränser för territoriet, genom att göra ett tidigare semioffentligt rum semiprivat, underlättas möjligheterna att neka andra människor tillträde och att avvisa obehöriga (Franzén 2000). Samtidigt kan maktutövningen te sig ganska abstrakt och passiv då den överläts på materiella ting. Att delvis delegera kontrollen över rummet får sannolikt konsekvenser för såväl den sociala kontrollen som upplevelsen av trygghet. Av intervjuerna att döma så gör de flesta den bedömningen att den sociala kontrollen underlättas men att den är svagt utvecklad. Merparten av intervjupersonerna menar också att medlemmarna känner sig tryggare. Ett bredare empiriskt underlag, till exempel en enkätundersökning riktad till boende, skulle vara nödvändigt för att närma sig frågan vilken betydelse inhägnaderna har för upplevelsen av trygghet innanför respektive utanför de låsta grindarna.

Inhägnaderna innebär en fysisk och relativt varaktig förändring av rummet som gör att de stadsbyggnadstankar om exempelvis öppenhet som en gång fanns försvinner. Är det ett problem att enskilda aktörers beslut får den inverkan? Är inte staden i ständig utveckling och förändring genom alla de beslut som små och stora aktörer dagligen fattar? Svaren på dessa frågor faller utanför ramen för den här studien men en slutsats som kan dras är att det är en utveckling som pågår och som befintligt regelverk sanktionerar. Merparten av de flerbostadshus med staket som har kartlagts i den här studien är försedda med staket som inte har krävt bygglov men som ändå, i synnerhet när det rör sig om medelhöga och höga staket, är en påtaglig materiell såväl som visuell förändring. Sen den politiska och mediala debatten runt år 2000 om

bygglovet för de murar och staket som en av bostadsrättsföreningarna i kvarteret Lugnet ville uppföra och sedan också uppförde, har utvecklingen gått snabbt. Bostadsrättsföreningarna har hållit sig inom gränsen för vad som är tillåtet att göra utan bygglov och den offentliga debatten har uteblivit. Med tanke på att företeelsen under det senaste decenniet har kommit att bli relativt utbredd i Malmö, är det rimligt att tala om en gradvis normalisering. Ännu talar intervjupersonerna om staketen som ett nödvändigt ont men sannolikt var så också fallet när kvarteretsstaden låstes - något som idag framstår som normalt och självklart. En relevant fråga är dock om denna normalisering sker med ansvariga myndigheters goda minne eller om det är ytterligare ett exempel på ett offentligt åtagande som har begränsats.

Med intervjupersonernas utsagor i färskt minne är det rimligt att också dryfta följande fråga: Vem kan klandra bostadsrättsföreningarna för deras beslut? Christian sammanfattar en inställning som de flesta människor sannolikt delar:

Folk vill ha det lugnt där de bor. De vill inte ha stråk eller att de [obehöriga] ska sitta och festa. [D]et känner jag ingen som vill ha. Det protesterar man mot. (Intervju 3)

Det finns en självklarhet i Christians uttalande som är lätt att ta till sig. Det är svårt att argumentera mot Fredrik och Göran, Evert, Ann och Beatrice eller någon av de andra intervjupersonerna när de talar om hur staketen påtagligt har förbättrat förhållandena i deras boendemiljö. Samtidigt finns naturligtvis en möjlighet att trygghet sammankopplas med ett slags territoriell tillhörighet och slutenhet och med ett synsätt att främlingen behöver kontrolleras och övervakas. I det sammanhanget är det relevant att erinra sig Baumans (2012) ord om att valet av strategier för att hantera samlevandet med främlingar i staden är just ett val. Det är subjektiva bedömningar som resulterar i normativa handlingar. Den rumsliga slutenhet som de här bostadsrättsföreningarnas val ger upphov till kan sägas begränsa en del av de spontana möten med främlingar som ger träning i att möta och hantera det annorlunda (Lidskog 2006). Madanipour (2003) menar emellertid att gränsdragningar mellan offentliga och privata rum är en nödvändighet för att skydda respektive sfär från olika typer av intrång och inskränkningar. Ett samhälle utan dessa gränser skulle inte vara önskvärt för någon. Gränser tydliggör också ansvars- och ägarförhållanden som kan underlätta för människors förståelse av de rum de rör sig i (Newman 1973). Samtidigt är en gräns tvivelsutan alltid ett maktuttryck som uppskattas av dem som betraktar

den som legitim och nödvändig medan den är svår att acceptera för dem som upplever den som orättfärdig eller onödig (Madanipour 2003). Men i stället för att avskaffa möjligheten till dylika gränsdragningar måste det finnas en möjlighet att omförhandla dem och pröva deras legitimitet. Den här studien är kanske i sig ett tydligt tecken på att socio-spatiala strategier såsom besluten att inhägna i en svensk kontext ännu är omtvistade och att staketens legitimitet ifrågasätts i någon mån, trots en påtaglig normalisering under det senaste decenniet.

6.1 Slutsatser

Slutligen sammanfattas studiens slutsatser i korthet genom att frågeställningarna besvaras.

Hur kan beslut att inhägna flerbostadshus och följderna av dessa beslut förstås mot bakgrund av processen av tilltagande socio-spatial polarisering av staden?

Inhägnade flerbostadshus med staket och låsta grindar förekommer till 75 % i bostadsområden som är socioekonomiskt och etniskt segregerade. En tendens är också att beslutet att inhägna tas mot bakgrund av en känsla av att det egna bostadsområdet har förändrats till det sämre under en längre tid, att levnadsförhållandena har blivit svårare och miljön mera otrygg. Av den geografiska analysen framgår att en betydande andel av besluten att inhägna har tagits i områden som under de senaste decennierna har övergått från socioekonomiskt och etniskt integrerade till segregerade områden. I vilken utsträckning staketet och de låsta grindarna bidrar till den socio-spatiala polariseringen av staden är svårt att bedöma. Å ena sidan kan den upplevda tryggheten bakom grindarna leda till att ekonomiskt resursstarka människor väljer att bo kvar i ett i övrigt utsatt bostadsområde och på så vis motverka ytterligare segregation. Å andra sidan kan indelningen av stadsrummet i säkra respektive osäkra zoner i sig sägas bidra till en ökad fragmentering, då det kommer att påverka människors rörelsemönster och möjlighet att mötas.

Hur kan beslut att inhägna flerbostadshus förstås med utgångspunkt i olika typer av socio-spatiala strategier liksom i teoribildning avseende den byggda miljöns betydelse för territorialitet och trygghet?

Beslutet att inhägna är ett slags socio-spatial strategi för att hantera risker. Det har såväl en rumslig som en social dimension. Inhägnaderna innebär en rumsligt avgränsad och verksam kontroll, dvs. territorialitet,

som är ett resultat av en medveten strategi att genom den byggda miljön skapa materiella begränsningar av vem som får tillträde till bostadsrättsföreningens utomhusmiljö. Beslutet att inhägnas är vidare en följd av att den informella sociala kontrollen inte fungerar. Förmågan att reglera avvikande beteenden i enlighet med etablerade normer är otillräcklig samtidigt som tilliten till att exempelvis polisen genom formell kontroll kan upprätthålla ordningen är svag. Föreningarna väljer med utgångspunkt i dessa förhållanden att sätta upp staket, en lösning som är väletablerad inom den situationella brottspreventiva skolans CPTED-inriktning. Utifrån detta synsätt underlättar upprättandet av ett försvarbart område övervakning och social kontroll och gör brottslighet mindre rationellt, vilket också leder till ökad trygghet. Detta perspektiv står emellertid inte oemotsagt. Att begränsa och försvåra flödet av människor genom ett område kan utifrån annan teoribildning snarare leda till ökad otrygghet, då det både riskerar att bli svårt att orientera sig och att den trygghet som närvaron av andra människor, om än främlingar, skänker försvinner när platser blir mer ensliga.

Vilka mönster kan identifieras utifrån en analys av staketens geografiska lokalisering i relation till stadsplaneringsideal, arkitektonisk utformning, upplåtelseform samt viss socioekonomisk data och brottsdata?

Hur vanligt förekommande flerbostadshus med staket och låsta grindar är i olika bostadsområden är naturligtvis beroende av den arkitektoniska utformningen som präglar områdena. Det är modernismens ideal om öppenhet och fritt placerade huskroppar som öppnar för ett behov av att inhägnas i syfte att tydliggöra ansvars- och ägandeförhållanden. Upplåtelseformen har betydelse, då det huvudsakligen är bostadsrättsföreningar som väljer att inhägnas. En möjlig förklaring är att de boende genom föreningsstrukturen har närmare till påverkan av och beslut kring sin boendemiljö än vad hyresgäster har. Som nämnts ovan följer staketen i stor utsträckning Malmös segregationsmönster. De återfinns framför allt i socio-ekonomiskt resurssvaga och etniskt segregerade bostadsområden. Här kan bostadsrättsföreningarna möjligen utgöra något mer resursstarka aktörer. Vidare finns det också en viss samvariation med både koncentrationen av anlagda bränder och rån. Det är huvudsakligen där koncentrationen är hög som beslut om att inhägnas har fattats. Dock är förekomsten av inhägnade flerbostadshus mycket begränsad i delar av Malmös ytterområden, där man utifrån data över anlagda bränder skulle kunnat förvänta sig fler observationer. Detta

förklaras emellertid av att hyresrätten är den dominerande upplåtelseformen i dessa bostadsområden.

Hur ser representanter för bostadsrättsföreningar med staket och låsta grindar på sociala risker i närmiljön samt vilken mening ger de staketen i relation till riskhantering och trygghet?

Representanterna för bostadsrättsföreningarna som intervjuas i studien går huvudsakligen utanför den egna närmiljön eller bostadsområdet när de resonerar kring sociala risker. Det är förändringar på en övergripande samhällslig nivå, som är svärpåverkade utifrån ett lokalt perspektiv, som lyfts fram som betydelsefulla och vars lokala uttryck föreningarna försöker hantera. Det handlar om arbetslöshet, ungdomar som inte har någonting att göra eller någonstans att ta vägen och social utsatthet. Samtidigt förknippas problemen i merparten av intervjuerna med vissa specifika ”riskgrupper”: missbrukare och hemlösa, unga killar samt människor med utländsk bakgrund. Dock är det huvudsakligen interna utmaningar – tekniska, förvaltningsmässiga och sociala – som framför allt engagerar bostadsrättsföreningarnas styrelser och upptar deras tid. Externa sociala risker faller utanför vad de flesta av respondenterna menar att de har kapacitet och resurser att arbeta med, vilket kanske är en förklaring till att tekniska lösningar såsom staket, passagesystem och övervakningskameror ligger nära till hands för att hantera risker. Att inhägna är i allmänhet en av flera åtgärder som föreningarna har vidtagit för att öka tryggheten och motverka vardagsbrott. Bilden som framträder är emellertid att det betraktas som en oundgänglig åtgärd, inte minst när intervjupersonerna framställer inhägnaderna som ett nödvändigt ont.

Vilka motiv anges som avgörande för besluten att inhägna och vilken effekt upplever intervjupersonerna att staketen har fått?

Framför allt har syftet med att inhägna varit att stänga obehöriga ute för att komma tillrätta med störningar förknippade med dessas genomfart eller vistelse på föreningarnas område. I synnerhet är det ungdomar – mer eller mindre explicit är det unga killar som avses – som man vill stänga ute. Vardagsbrottslighet såsom cykelstöld, inbrott och skadegörelse, som inte prioriteras av polisen, är ett annat motiv. I allmänhet är det en sammantagen bild av olika typer av mindre störningar, vardagsbrott och en känsla av otrygghet som har motiverat beslutet. I några fall är det dock mer akuta, direkt hotfulla situationer som har fått föreningarna att agera.

Intervjupersonerna är överlag nöjda med den effekt som staketen har. I allmänhet menar man att problemen har mildrats väsentligt även om de inte helt har eliminerats, till exempel vad gäller utsattheten för brott. Framför allt ger staketen en rumslig slutenhet som begränsar obehörigas tillträde. Dock tycks inte staketen påverka förmågan till informell social kontroll nämnvärt även om utövandet av den naturligtvis underlättas. I de flesta fall anses tryggheten bland föreningarnas medlemmar ha ökat, i synnerhet bland äldre medlemmar och hos barnfamiljer.

Stadens skavsår

Metaforen är tänkt att beskriva vad staketen och de låsta grindarna är ett uttryck för eller kanske ett resultat av. Dess lämplighet har prövats allteftersom materialet har vuxit fram och vid rapportens avslut tycks den fånga resultaten av studien ganska väl. I intervjupersonernas berättelser framkommer att det ofta rör sig om en komplex problembild som har föranlett beslutet att inhägna. Vanligtvis är det många mindre störningar som har pågått under en längre tid. Staketen följer därtill stadens segregationsmönster och förekommer framför allt i socioekonomiskt resurssvaga och etniskt segregerade bostadsområden. Friktionen i mötet mellan människor, mellan normsystem, mellan ideal och vardagsverklighet i en stad med ökande klyftor, kan därför sägas ge upphov till sår som lämnar ärr i det urbana landskapet i form av galvaniserad stål. Det är en utveckling som knappast kommer att avstanna. Ingenting i materialet tyder på det. Den pågående normaliseringen av den tilltagande privatiseringen av rum som tidigare var offentliga eller semioffentliga som studien visar på förtjänar större uppmärksamhet än den hittills har fått. Inte minst då trygghet riskerar att i allt högre utsträckning associeras med rumsliga gränsdragningar och kontroll av det främmande. En utveckling som potentiellt förstärker fragmenteringen av våra urbana rum i säkra och osäkra zoner. Studien är ett bidrag till en nödvändig diskussion, som har visat sig vara relevant också i en svensk kontext.

REFERENSER

- Atkinson, Rowland (2006). "Padding the Bunker: Strategies of Middle-class Disaffiliation and Colonisation in the City", *Urban Studies*, vol. 43, nr. 4, s. 819-832.
- Bauman, Zygmunt (1996). *Postmodern etik*. Göteborg: Daidalos.
- Bauman, Zygmunt (1999). *Vi vantrivs i det postmoderna*. Göteborg: Daidalos.
- Bauman, Zygmunt (2012). *Collateral damage: social ojämlikhet i en global tidsålder*. Göteborg: Daidalos.
- Beck, Ulrich (1992). *Risk Society – Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Bengtsson, Charlotte, Hjort, Malin, Sandberg, Helena & Thelander, Åsa (1998) *Möten på fältet – kvalitativ metod i teori och praktik*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Black, Donald (1997). *The Social Structure of Right and Wrong*. London: Academic press.
- Blakely, Edward J. & Snyder Mary Gail (2000). "Söndrade vi falla" i Nyström, Louise (red.), *Stadsdelens vardagsrum – ytterstadens offentliga platser och liv*, Stadsmiljörådet.
- Boverket (1998). *Brott, bebyggelse och planering*. Karlskrona.
- Brewer, Marilynn B. (1999). "The Psychology of Prejudice: Ingroup Love or Outgroup Hate?", *Journal of Social Issues* vol. 55, nr 3, s. 429-444.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Cohen, Stanley (1985). *Visions of Social Control*. Cambridge: Polity.
- Courtwright, David T. (1996). *Violent land: Single Men and Social Disorder from the Frontier to the Inner City*. Harvard: Harvard University Press.
- Engdahl, Oskar (2011). "Hur fungerar social kontroll?" i Larsson, Bengt & Engdahl, Oskar (red.), *Social kontroll – övervakning, disciplinering och självreglering*. Malmö: Liber AB.
- Franzén, Mats (2000). "Det offentliga rummet: renässans eller förfall" i Bergman, Bosse & Schéele, Annika von (red.), *Stadens etik*. Stockholm: Boinstitutet.
- Giddens, Anthony (1999). *Modernitet och självidentitet: självet och sambället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Hallin, Per-Olof (2013). *Sociala risker – en begrepps- och metoddiskussion*. Malmö: Institutionen för Urbana studier, Malmö högskola. Under utgivning.
- Hedin, Karin, Clark, Eric, Lundholm, Emma & Malmberg, Gunnar (2012). "Neoliberalization of Housing in Sweden: Gentrification, Filtering and Social Polarization". *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 102, nr 2, s. 443-463.
- Hirschman, Albert O (1970). *Exit, Voice and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations and States*. Cambridge: Harvard University Press.
- Jacobs, Jane (2004). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*, Göteborg: Daidalos förlag.
- Kings, Lisa (2011). *Till det lokals försvar. Civiilsambället i den urbana periferin*. Lund: Arkiv förlag.
- Kärholm, Mattias (2004). *Arkitekturens territorialitet, till en diskussion om territoriell makt och gestaltning i stadens offentliga rum*. Lund: Institutionen för arkitektur, LTH, Lunds universitet.
- Land, Marco van der & Doff, Wenda (2010). "Voice, Exit and Efficacy: Dealing with Perceived Neighbourhood Decline without Moving Out", *Journal of Housing and the Built Environment*, vol. 25, nr 4, s. 429-445.
- Larsson, Bengt & Backman, Christel (2011). "Vad är social kontroll? Samhällsteoretiska perspektiv" i Larsson,

- Bengt & Engdahl, Oskar (red.), *Social kontroll – övervakning, disciplinering och självreglering*. Malmö: Liber AB.
- Lekare, Kerstin (2009). *Hot och handlingsstrategier: en komparativ studie av tre bostadsområden i Örebro*. Diss. Uppsala: Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Lidskog, Rolf (2006). *Staden, våldet och tryggheten*. Göteborg: Daidalos.
- Listerborn, Carina (2000) *Om rätten att slippa skyddas. En studie av trygghetskapande och brottsförebyggande projekt och kvinnors rädsla för att röra sig i centrum*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola, Tema stadsbyggnad.
- Listerborn, Carina (2002). *Trygg stad: diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.
- Low, Setha M. (2003). *Behind the gates: Life, Security and the Pursuit of Happiness in Fortress America*. New York: Routledge.
- Madanipour, Ali (2003). *Public and Private Spaces of the City*. New York: Routledge.
- Malmö stad (2012a). <http://www.malmo.se/Medborgare/Bo--bygga/Bygga-nytt---bygga-till/Bygglov-marklov--rivningslov/Bygglovar-behovs-inte-en-ansokan.html>, hämtad 2012-09-01.
- Malmö stad (2012b). <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Sa-arbetar-vi-med.../Kris--sakerhet/Brottsforebyggande-arbete/Trygghetsmatningar---vad-ar-det-och-vad-mats.html>, hämtad 2012-12-01.
- Manzi, Tony & Smith Bowers, Bill (2005). "Gated Communities as Club Goods: Segregation or Social Cohesion?", *Housing Studies*, vol. 20, nr 2, s. 345-359.
- Molina, Irene (1997). *Stadens rasifiering: Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Newman, Oscar (1973). *Defensible Space. Crime Prevention through Urban Design*, New York: Macmillan Publishing.
- Parsons, Talcott (1951). *The Social System*. New York: The Free Press.
- Putnam, Robert D. (2007). "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture", *Scandinavian Political Studies*, vol. 30, nr. 2, s. 137-174.
- Ross, Catherine E. & Mirowsky, John (1999). "Disorder and Decay: The Concept and Measurement of Perceived Neighborhood Disorder", *Urban Affairs Review*, vol. 34, nr 3, s. 412-432.
- Salonen, Tapio (2011). "En blågul stad? Myter och sanningar om staden" i Salonen, Tapio (red) *Hela staden. Social hållbarhet eller desintegration?* Umeå: Boréa Bokförlag.
- Salonen, Tapio (2012). *Befolkningsrörelser, försörjningsvillkor och bostadssegregation*. Diskussionsunderlag. Kommission för ett socialt hållbart Malmö.
- Sampson, Robert J. (2001). "How do Communities Undergird or Undermine Human Development? Relevant Contexts and Social Mechanisms" i Booth, Alan, Crouter, Ann C. (red) *Does It Take a Village? Community Effects on Children, Adolescents and Families*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Sampson, Robert J. & Raudenbush, Stephen W. (2004). "Seeing Disorder: Neighborhood Stigma and the Social Construction of Broken Windows", *Social Psychology Quarterly*, vol. 67, nr 4, s. 319-342.
- Sandstig, Gabriella (2010). *Otrygghetens landskap: en kartläggning av otryggheten i stadsrummet och en analys av bakomliggande orsaker, med fokus på mediernas roll*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Sassen, Saskia (2001). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton:

- Princeton University Press.
- Skogan, Wesley G. (1992). *Disorder and decline: Crime and the spiral of decay in American Neighborhoods*. Berkeley och Los Angeles: University of California Press.
- Sundqvist, Göran & Letell, Martin (2007). *Risksociologi och demokratisk riskvärdering: En forskningsöversikt*. Statens Räddningsverk: Avdelningen för teknik- och vetenskapsstudier, Soc. inst.
- Tilly, Charles (2004). *Beständig ojämlikhet*, Lund: Arkiv förlag.
- Wacquant, Loïc (2008). *Urban Outcasts. A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wehrheim, Jan (2005). "Den sönderfallande säkerhetsstaden", *Fronesis* nr 18 Stockholm: Tidskriftsföreningen Fronesis.
- Wikström, Per-Olof (1992). *Sociala problem, brott och trygghet: en intervjuundersökning med vuxna i åtta förortsområden i Stockholm*. Stockholm: BRÅ-rapport 1991:5.
- Wikström, Per-Olof; Torstensson, Marie; Dolmén, Lars (1997) *Lokala problem brott och trygghet I Stockholms län: Delrapport 1*. Solna: Polishögskolan.
- Öresjö, Eva (2000). "Låt oss slippa grindsamhällen!" i Nyström, Louise (red) *Stadsdelens vardagsrum: ytterstadens offentliga platser och liv*. Karlskrona: Stadsmiljörådet.

FÖRTECKNING ÖVER INTERVJUER

- Intervju 1 (2012-04-19). Anders är i 70-årsåldern och är ordförande i en medelstor förening i Västra Innerstaden i Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan 2005.
- Intervju 2 (2012-05-03). Bo är i 60-årsåldern och är ordförande i en stor förening i södra Malmö. Föreningen har stängt av för genomfart på en strategiskt vald punkt och staketet sattes upp runt 2005.
- Intervju 3 (2012-05-08). Christian är i 40-årsåldern och är vice ordförande i en medelstor förening i Västra Innerstaden i Malmö. Föreningen har varit delvis inhägnad under många år men staketen har bytts ut och förstärktes med låssystem 2012.
- Intervju 4 (2012-05-10) Daniel är i trettioårsåldern och är ordförande i en medelstor förening i centrala Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan ca 2000.
- Intervju 5 (2012-05-22). Evert är i 70-årsåldern och är ordförande i en stor förening i södra Malmö. Föreningen är delvis inhägnad sedan ca 2005.
- Intervju 6 (2012-05-23). Fredrik är i 30-årsåldern och Göran i sextioårsåldern. De är ordförande respektive sekreterare i en stor förening i södra Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan ca 2005.
- Intervju 7 (2012-05-23). Henrik är i 20-årsåldern och är ledamot i en medelstor förening i centrala Malmö. Föreningen är delvis inhägnad men är öppen mot en kommunal grönyta. Det är oklart när staketen sattes upp men troligtvis gjordes det på 1990-talet.
- Intervju 8 (2012-05-26). Isak är i 40-årsåldern och ordförande i en medelstor förening i Södra Innerstaden i Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan ca 2005.
- Intervju 9 (2012-05-28). Besim är i 40-årsåldern och Karl-Erik i 60-årsåldern. De är ordförande respektive ledamot i en stor förening i östra Malmö. Föreningen är delvis inhägnad. Det är oklart när staketen sattes upp men troligtvis gjordes det på 1990-talet.
- Intervju 10 (2012-06-12). Linus är i 30-årsåldern och är ordförande i en liten förening i Södra Innerstaden i Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan ca 2007-2008.
- Intervju 11 (2012-06-12). Mikael är i 70-årsåldern och är ordförande i en medelstor förening i Södra Innerstaden i Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan ca 2007-2008.
- Intervju 12 (2012-06-21). Nils är i 50-årsåldern och är ordförande i en medelstor förening i östra Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan 2011.
- Intervju 13 (2012-06-25). Ann och Beatrice är båda i 50-årsåldern och är ordförande respektive vice ordförande i en medelstor förening i Södra Innerstaden i Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan ca 2006.
- Intervju 14 (2012-06-26). Amir är i 50-årsåldern och är ordförande i en stor förening i södra Malmö. Föreningen är delvis inhägnad sedan ca 2005-2006.
- Intervju 15 (2012-06-27). Per är i 70-årsåldern och är ordförande i en stor förening i östra Malmö. Föreningen satte upp ett staket på en strategiskt vald punkt för att förhindra genomfart ca 2007.
- Intervju 16 (2012-07-12). Rolf är ordförande i en stor förening i södra Malmö. Föreningen är helt inhägnad sedan 2007.

INTERVJUGUIDE

1. Bakgrund – respondent

- 1.1 Hur länge har du bott i föreningen och i bostadsområdet? Planerar du att bo kvar?
- 1.2 Hur länge har du varit aktiv i styrelsen/ordförande?
- 1.3 Vad är din huvudsakliga sysselsättning?

2. Bostadsområdet

- 2.1 Hur skulle du vilja beskriva ditt bostadsområde?
- 2.2 Vad skulle du säga är positivt respektive negativt med bostadsområdet?

3. Bostadsrättsföreningen och fastigheten

- 3.1 Hur skulle du vilja beskriva din bostadsrättsförening? Hur fungerar arbetet i föreningen? Är det många som är aktiva? Har ni några sociala aktiviteter?
- 3.2 Vad skulle du säga är positivt respektive negativt med att bo i den här föreningen?
- 3.3 Hur hög omflyttning är det varje år?
- 3.4 Är du och dina grannar överens om hur ni vill att det ska vara på er gård och i ert bostadsområde?
- 3.5 Skulle du säga att de boende i föreningen ingriper om det är några problem i fastigheten, på gården eller i närområdet? (t.ex. bråk, skadegörelse eller andra problem)
- 3.6 Hur upplever du att stödet från polis eller andra myndigheter fungerar om det är problem i bostadsområdet/närområdet/fastigheten?

4. Staketen

- 4.1 Hur länge har staketen suttit uppe?
- 4.2 Hur såg det ut innan?
- 4.3 Vill du beskriva hur frågan om att sätta upp staket väcktes och hur beslutet senare togs?
- 4.4 Var det någon särskild händelse som föranledde beslutet?
- 4.5 Var ni eniga i föreningen om att sätta upp staketen? Vilka argument för och emot fanns i diskussionen?
- 4.6 Har ni vidtagit några andra åtgärder i föreningen för att öka tryggheten/förhindra brott/ev. annat alternativ som nämnts av respondenten? Som du ser det, hade det funnits andra sätt att uppnå samma sak?
- 4.7 Hur gick ni tillväga rent praktiskt? Hade ni kontakt med ett säkerhetsföretag sedan tidigare? Har er bostadsrättsförening blivit uppvakad av företag som vill erbjuda säkerhetslösningar?
- 4.8 Hur tycker du att staketen fungerar? Vilken effekt har de fått?
- 4.9 Har du någon uppfattning om förekomsten av klotter och skadegörelse, cykelstölder, inbrott osv. har påverkats?
- 4.10 Har staketen påverkat hur ni i föreningen använder gården? Påverkar det hur utomstående rör sig på gården?
- 4.10 Har ni fått några reaktioner från närliggande föreningar eller grannar i området?
- 4.11 Staketen begränsar tillträdet/passagen för personer som inte bor i fastigheten/området. I vissa fall förändrar de den ursprungliga planeringen av området. Hur tänker du kring det?

- 4.12 Har staketen fört med sig några praktiska problem/merarbete/kostnader?
- 4.13 Hur stora är underhållskostnaderna? Har ni i föreningen diskuterat om det är värt det, om vinsten med staketen överstiger kostnaderna?
- 4.14 Har du någon uppfattning om hur installationen av staketen påverkar fastighetens värdeutveckling/bostadsrätternas pris vid försäljning?